

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT.

SYVENDE RÆKKE.

1. BINDS 2. HEFTE.

(37TE AARGANG.)

1916.

UDGIVET AF

SAMFUNDET FOR DANSK-NORSK GENEALOGI
OG PERSONALHISTORIE

VED

PAUL HENNINGS.

INDHOLD:

Adelsslægten Mund, er den uddød eller lever den endnu? Ved Artillerikaptajn <i>C. M. Møntke</i>	117
Frederik VI's første Rejse i Danmark som Kronprins. Dagbogsoptegnelser af Premierløjtnant I. H. Kirchhoff. Ved Oberst <i>P. F. Rist</i>	122
Barndoms- og Ungdomserindringer af Jens Skjelderup. Ved Højesteretsadvokæt <i>Arthur Skjelderup</i>	157
Nekrolog over Direktør, Vicekonsul <i>C. A. Delgobe</i> . Ved Arkivmannensis <i>A. W. Rasch</i>	158
Forskelligt fra Genealogiens og Personalhistoriens Verden. Ved Overretssagfører <i>Paul Hennings</i>	189
Spørgsmaal og Svar	194
Indholdsfortegnelse i Udtog af udenlandske, historiske, personalhistoriske og genealogiske Tidsskrifter. Ved Overretssagfører <i>Paul Hennings</i>	196
Rettelse og Tilføjelser	200

I KOMMISSION HOS

H. HAGERUP
KJØBENHAVN

OG

MARIUS LUND
CHRISTIANIA

JUNI 1916.

Tidsskriftet udgaar med 4 Hæfter om Aaret.

Spørgsmaal af genealogisk og personalhistorisk Natur kunne Samfundets Medlemmer erholde optaget i Tidsskriftet. Disse, ligesom andre skriftlige Henvendelser, sendes til Samfundets Sekretærer: for Danmark Overretssagfører *Paul Hennings*, Stormgade 6, København B.; for Norge Arkivamanuensis *A. W. Rasch*, Rigsarkivet, Christiania.

Hvis Særtryk af Tidsskriftets Artikler ønskes af vedkommende Bidragyder, maa Arrangement træffes med Trykkeriet (J. H. Schultz A/S, Universitetsbogtrykkeri, Niels Juels Gade 12, København K.) inden 14 Dage efter Heftets Modtagelse.

Af et af Dansk Historisk Fællesforening udgivet Hæfte, indeholdende en af Hr. Ejler Nystrøm udarbejdet Vejledning til personalhistorisk Forskning, har Samfundets Bestyrelse erhvervet et Antal Eksemplarer, som gratis staar til Medlemmernes Disposition, naar Henvendelse, bilagt med Svarporto, rettes til Redaktøren.

- Danmarks Hof- og Statskalender.

Den tyske Udgave indtil 1864 og den danske Udgave fra før 1821 søges. Billet, med Angivelse af Pris pr. Aargang, udbedes til Redaktøren.

Af Etatsraad, fhv. Skoledirektør *Joakim Larsen* er paa undertegnede Forlag udkommet:

Bidrag til den danske Folkeundervisnings og Folkeskoles Historie 1536—1784.

1916.

Pris 3 Kr. 75 Øre.

Skolelovene af 1814 og deres Tilblivelse aktmæssig fremstillet.

1914.

Pris 6 Kroner.

Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1784—1818

1893.

Pris: Før 4 Kr. 50 Øre, nu 1 Krone.

Eksp. faas i alle Boglader.

A/S J. H. Schultz Forlagsboghandel.

**Adelsslægten Mund,
er den uddød, eller lever den endnu?
ved C. M. Munthe.**

Efter hvad man har troet, uddøde den gamle adelsslægt Mund ifjor (den 23. marts 1915) med Noline Christiane Mund, enke efter havnebetjent i Bergen Thomas Henriksen.

Der turde dog muligvis kunne reises tvil om, hvorvidt ikke slægten alligevel endnu maaske er ilive omend under et andet navn.

I 1831 døde i Kjøbenhavn en krigsraad Fredrik Wilhelm Adolph Munthe. Han maa være født 1791 (eller 1792), hvor vides ei. Han skal være bleven opdraget hos generaladjutant, major og bataljonskommandør ved Søndre sjællandske landværsregiment Johan H. W. von Haffner (f. 1746, † 1808) og hustru Antoinette Fredrikke, f. Drechsel. Munthe blev uden at have frekventeret militærakademiet $\frac{6}{1}$ 1804 sekondløjtnant ved pleiefaderens ovennævnte regiment og $\frac{10}{1}$ 1808 premierløjtnant i Danske anekt. Artilleribataljon. Under $\frac{26}{6}$ 1810 erholdt han — ukjendt av hvilken grund — afsked.¹⁾ Senere forsøgte han sin lykke udenlands, saaledes bl. a. i Rusland og Portugal, hvor han søgte at komme ind i hæren, og kom sluttelig efter at have lidt skibbrud udenfor Holland til Hamborg uden en øre i lommen. Han tænkte da paa at ville forsøge »det for hans ære ei just meget passende skridt« at gaa ind i hæren som »gemeen«, men blev fraraadet dette af vedkommende danske konsul, som mente, at »Kongen som tilforn flere gange havde hjulpet ham«, ogsaa denne gang vilde »se i naade til ham og give ham et lidet levebrød«. Hermed gik det dog vistnok smaat. Inidlertid levede han i Kjøbenhavn, hvor han (antagelig 1818) blev gift med en »kjældermand« Andreas Spenderups datter, Marthe Marie Spenderup (f. $\frac{1}{9}$ 1792, † $\frac{28}{7}$ 1865).

I 1818 blev Munthe ansat som »amtstjener« (»hegereuter«) i Pløen, hvor han var til 1822. Rimeligvis p. g. av pekuniære vanskeligheder søgte han i 1822 Kongen om at faa bytte tjeneste med en vis Packness, som var undertoldbetjent i Kjøbenhavn, hvilken ansøgning blev indvilget, og i 1822 kom saa Munthe som toldbetjent tilbage til Kjøbenhavn. Enken efter hans pleiefader v.

---

¹⁾ Under 26. juli 1817 skal han være tilbudt fornyet afsked nu med kapteins karakter paa betingelse af, at han reiste til Amerika (!), hvad han dog avslod.

Haffner boede dengang (i 1824) i hans hus, og Munthe var hendes lagverge. Hun døde forøvrigt straks efter, ¹⁷/₆ 1825, i sit 83de aar.

Munthe synes aldrig at være kommet ud over sine økonomiske vanskeligheder, hvad der bl. a. fremgaar af, at han stadig skiftet bopæl. Sidst i 1820-aaren blev han benaadet med krigsraads-titel. Han døde ⁷/₆ 1831 i Kjøbenhavn efter 2 aars sygdom »i sit 40de aar efter at have tjent fædrelandet i 27 aar« (kfr. dødsannoncen i »Adresseavisen« nr. 132 for 1831).

Hvem var denne mand søn af?

Det har hidtil trods energiske forsøg i saa henseende ikke været mulig at faa dette bragt paa det rene. Ligesom hans liv synes at have været bevæget og — til dels — ret eventyrlig, saaledes har ogsaa hans fødsel hidtil været indhyllet i hemmelighedsfuldhedens dunkelhed.

I det af nu afdøde ingeniøroberst Hartvig Munthe i sin tid (1883—1888) udgivne verk, »Efterretninger om Familien Munthe i ældre og nyere Tid«, omtales krigsraad M. (han kaldes der »toldkontrollør«) blandt de forøvrigt forholdsvis faa personer af dette navn, hvis forbindelse med den oprindelige flanderske Muntheslægt ei har kunnet paavises.

Efter at der i nævnte bog (s. 608) er leveret en oversigt over »toldkontrollørens« descendents anføres der herom:

»Hvorvidt vi her virkelig staar overfor personer, der med nogensomhelst ret bærer eller har baaret navnet »Munthe« turde maaske være meget tvivlsomt; — udg. er snarest tilbøilig til at tro, at man ogsaa i dette tilfælde¹⁾ har at gjøre med en forveksling af navnene »Mund« og »Munthe«. Maaske kan det engang i tiden endogsaa konstateres, at ovennævnte toldfunktionær har været en (ægte eller uægte) søn af den i Personalhist. Tidsskr. 1. Række V. S. 305 ff. omtalte loitnant ved 1. Akersh. regmt. Fredrik Mund (oftere benævnt og anført »Munth« og »Munthe«), hvis fader var jagtjunker (senere justitsraad og overtoldbetjent i Bergen) Frantz Mund, og hvis moder var en baronesse Ide Helle Margrete Krag fra Juellinge. Som hr. Fr. Barfod i sin l. c. meddelte opsats antyder, staar spørgsmaalet om, hvorvidt nævnte loitnant Fredrik Mund havde avkom, vistnok endnu uafgjort, men sikkert fremgaar det jo af søstrenes testamente, at han endnu 1785 (maaske endog i 1795) var ilive og opholdt sig i Norge, og at han, om han ikke allerede i førstnævnte aar havde »børn og arvinger« — dog i ethvert-

¹⁾ Der er lige foran (s. 606) paavist, at man i officielle dokumenter og protokoller i Bergen saavel paa 1700- som paa 1800-tallet paatræffer personer, som skrives Munthe, endskjønt de i virkeligheden hed Mund (saaledes bl. a. den »Frøken Dorothea Magdalena Munthe«, som døde 10. august 1839 paa Zander Kaaes stiftelse i Bergen).

fald i testamentet forudsættes at kunne faa saadanne. — Hvad der først bragte tanken hen paa, at den heromhandlede Kjøbenhavnske familie, som nu kalder sig »Munthe«, maaske i virkeligheden er descendenter af Frantz Mund og baronessen fra Juellinge (eller nærmest af disses i Norge bosatte søn), var den omstændighed, at meddeleren af ovenstaaende data (enken efter urtekræmmer i Kjøbenhavn Edvard Emil Munthe¹) samtidig med at berette, hvad hun ved om de to sidste generationer, ogsaa fortæller, hvad hendes afdøde mand har meddelt hende om sin fader og farfader. Disse fortællinger, — der, forsaavidt faderen (toldkontrolløren Fredrik Adolph) angaar vel maaske tør være nogenlunde korrekte, — er imidlertid, naar talen dreier sig om farfaderen, øiensynlig meget svævende og tydeligvis en del romantiserede. Som tilfældet saa ofte er med dette slags mundtlige overleverelser, turde ogsaa her, hvad der gjælder dels et ældre, dels et yngre slægtled, være kombineret og forvekslet; men saa meget synes iethvertfald at fremgaa af historien, at urtekræmmerens farfader (eller maaske hans faders farfader) var dansk, men i kortere eller længere tid havde været i Norge, og at hans farmoder (eller hans farfaders moder) var en Dame af den høiere danske adel. At sidstnævnte dame i urtekræmmerenkens beretning er bleven til en »Comtesse Sehested-Juel«, modbeviser jo ingenlunde, at man her i virkeligheden har med en baronesse Krag fra Juellinge at gjøre; der haves i mange lignende tilfælde eksempler paa grovere fejl end denne; men noget sandt — omend som oftest opblandet med udsmykninger og forvekslinger²) — pleier der jo dog i regelen altid at findes paa bunden af deslige familie-traditioner, og den her foreliggende peger uimodsigelig meget stærkt i retning af forannævnte Frantz Mund og hustru Ide Helle Margrete Krag samt deres søn, den i Norge bosatte

¹) Søn af ovennævnte krigsraad (»toldkontrollør«) Fredrik Wilhelm Adolph Munthe.

²) Det turde i denne forbindelse have sin interesse, at en efterkommer af ovennævnte krigsraad F. W. A. Munthe, grosserer Fr. Munthe-Østerbye i Kjøbenhavn, der er meget interesseret for denne sin mødreneslægt, og fra hvem forfatteren af nærværende artikel har faaet en række oplysninger denne sag vedkommende, har meddelt mig (i 1914) ovenstaaende tradition i en noget anden skikkelse: Efter hvad hans moder véd at berette, skulde det være den bekjendte hofmarskalk (hos Frederik VI) Adam Wilhelm Hauch (theaterchefen), som var fader til krigsraad Munthe. Han (Hauch) skulde ledsage en baronesse Sehested-Juel til Norge, og der skulde da være opstaaet et forhold mellem dem, og frugten heraf skulde været ovennævnte F. W. A. M. og en tvillingsøster.

Det vil sees, at denne version af historien af flere grunde lyder meget mindre antagelig end den ovenstaaende, der vistnok ogsaa er ældre.

Da førnævnte majorinde Hafner laa for døden, skulde hun have sendt bud efter sin pleiesøn »Fritz« (som krigsraad M. kaldtes af hende) for at meddele ham, hvad hun vidste om hans fødsel og afstamning, men hun døde, før han kom.

Fredrik Mund. — At ikke alene sidstnævnte, men ogsaa hans fader gjentagende i ældre dages officielle aktstykker saavel som i trykt skrift betegnes med Navnet »Munthe«, synes ogsaa i nogen grad at kunne forklare en mere permanent navneforveksling hos deres efterkommere i en senere tid, da den adlige familie »Mund« efterhaanden mere og mere var geraadet i tilbagegang og for-glemmelse. — At vi blandt de samme formentlige efterkommere paatræffer de fra familierne Mund og Krag kjendte navne Fredrik, Frantz og Ida, tør maaske ogsaa fortjene at paapeges i nærværende forbindelse, hvor liden vegt man ellers vil tillægge dette i og for sig unegtelig mindre væsentlige faktum«.

Hvem var nu ovennævnte krigsraad F. W. A. Munthes for-ældre?

Var han — som her antydet — virkelig en søn af løjtnant Fredrik Mund (kanske født og i sine første aar opvokset i en eller anden afkrog af Norge eller Danmark, hvor den afskedigede og vistnok i mere end én henseende »reducerte« løjtnant Mund kan være tyet hen) er — som det af medfølgende oversigtstavle vil sees — slægten Mund ikke uddød.

Hvorom alting er — man staar her unegtelig over for et interessant genealogisk spørgsmaal, som nok kunne fortjene en nærmere undersøgelse.

Fredrik Wilhelm Adolph Munthe,
 f. ca. 1791, † 1831,
 Toldbetjent i Kjøbenhavn, Krigsraad, flv. Officer.
 **Marthe Marie Spenderup,*
 f. 1792, † 1865.
 8 Børn, hvoraf 3 død før faderen.

<p><i>Eduard Emil,</i> f. 1819, † 1870, Urtekræmmer i Kjøbenhavn. *<i>Nielsine Caroline Mathilde Hansen,</i> f. 1832.</p>	<p><i>Fredrik Benedikt Ferdinand,</i> f. 1821, † 1863, Cigarfabrikant i Kjøbenhavn. *<i>Rachel Bloch,</i> f. 1826, † 1914.</p>	<p><i>Ida Antonette Wilhelmine,</i> f. 1823, † 1871. *<i>Julius Bramstein,</i> † 1881, Musiker.</p>	<p><i>Otto Wilhelm Frantz, Laura Rosalie Marie,</i> f. 1824, † 1849 p. Als, f. 1826, † ugift i Skomager. ung Alder.</p>				
	<p><i>Fredrikke Ferdinanda,</i> f. 1863. *<i>Peter Østerbye,</i> f. 1846, † 1906, Maskinmester ved det kgl. Teater, Dbm. (1 Søn)</p>						
<p><i>Dagmar Edvardine Marie,</i> f. 1856.</p>	<p><i>Petra Anna Christine, Sofie Caroline Mathilde,</i> f. 1858. f. 1862, † 1885.</p>	<p><i>Axel Fredrik Emil,</i> f. 1864. Urtekræmmer i Kjøbenhavn. *<i>Nikoline Sørensen,</i> f. 1867.</p>	<p><i>Daniel Peter Carl,</i> f. 1866, Bogholder i St. Francisco. (U. S. A.) *<i>N. N. Hyrup,</i> f. 1872.</p>	<p><i>Eduard Valdemar,</i> f. 1869, † 1888.</p>			
		<p><i>Stella Margrete,</i> f. 1893.</p>	<p><i>Ketty Nikoline,</i> f. 1901.</p>	<p><i>Mabel,</i> f. 1891.</p>	<p><i>Ellen,</i> f. 1893.</p>	<p><i>Arthur,</i> f. 1894.</p>	<p><i>Lester,</i> f. 1895.</p>

Frederik VI's første Rejse i Danmark som Kronprins.

Ved **P. Fr. Rist.**

Palmesøndag, den 4. April 1784 blev Kronprins **F r e d e r i k**, den senere Kong Frederik den Sjette, konfirmeret, 16 Aar gammel, og fik ti Dage efter Sæde i Geheimstatsraadet. Men denne Dag var af ham og hans hemmelige Raadgivere bestemt til at frigøre ham for Enkedronningens, **J u l i a n e M a r i e s**, og Ministerens, **O v e H ø e g h - G u l d b e r g s**, Formynderskab. I Statsraadet fremdrog Kronprinsen derfor et Aktstykke, hvori han bad Kongen om at opløse Geheimkabinettet samt at udnævne nye Ministre. Kongen opfyldte hans Forlangende, og hermed var Regeringen sprængt. De Mænd som var stærkest knyttet til den blev sendt bort fra Hoffet og Kjøbenhavn, og anbragt i Embeder i Landet. Hermed begyndte Tronfølgerens Herredømme, der varede i 55 Aar.

Kronprinsen havde med en Fasthed, Sikkerhed og Overlegenhed, som man ikke kunde have ventet af en 16-aarig Dreng, gennemført denne Revolution. Regeringsforandringen blev hilst med Glæde, ikke mindst i Kjøbenhavn, fordi man i Kronprinsen fandt en Genstand for de royalistiske Tilbøjeligheder, som den sindssvage Konge kun lidet tilfredsstillede. Kronprinsen blev derfor strax i høj Grad yndet og populær. I Begyndelsen var alt godt, men det synes som om man snart blev noget skuffet, og af dem der stod ham nær, hørte man om hans hensynsløse, haarde og bydende Karakter og Optræden. Især vakte hans overdrevne Interesse for Soldatervæsen Anstød og den synes ogsaa at udvikle sig til en fuldstændig Mani hos ham. Hans militære Tjenstiver og Udholdenhed selv i det daarligste Vejr var urokkelig. Øvelser i korrekte Geværgreb og korrekt Parade-march opfyldte hans Tid og hans Tanker. Alt dette blev betragtet med end mere Misfornøjelse, da Garnisonstropperne, der mest bestod af hvervede Udlændinge, var lidet populære. Hans militære Raadgivere, Prins **C a r l a f H e s s e n** og General **H u t h**, blev forhadte og Rygtet om Kronprinsens Soldaterplagerier løb Landet rundt. Den stærke Opposition mod den soldatergale Kronprins holdt sig ikke alene til al den Sladder, der blev hvisket i Krogene, men skaffede sig Luft i en Mængde Smaaskrifter af mere eller mindre ondartet Natur og i satiriske Tegninger. Dette Uvæsen vakte Harme hos Kronprinsens Venner, som vidste at der i hans Personlighed, trods dens uheldige Sider, var en god og sund Kerne. 1787 — samme

Aar som Kronprinsen gjorde sin første Rejse i Landet, der nedenfor skal gøres til Genstand for Behandling, — udgav saaledes Kaptajn Werner Abrahamson et anonymt Forsvarsskrift i den symbolske Fortælling »Tronfølgen i Gondar«, der vakte megen Opsigt, men fremkaldte endnu flere Nidskrifter. Paa den anden Side vandt Kronprinsen flere og flere Venner. Den offentlige Mening stillede sig gennemgaaende paa Landboreformernes Side og man erfarede snart, at Kronprinsen indtog en bestemt Holdning til Gunst saa vel for disse som for Trykkefriheden, og Skumlerierne over hans uovervindelige Excerclidenskab blev noget mildnede ved hans Iver for ogsaa at sætte sig ind i Regeringsforretningerne, ved hans regelmæssige og tarvelige Levemaade, der gik saa vidt, at han gik med lappede og stoppede Munderingsstykker.

Den unge Kronprins havde paa den Tid en vanskelig Rolle. Landet og Folket, som han ikke kendte og aldrig havde set, var fuldt af Misfornøjelse og der stod en haard Kamp om store Reforme, stærkt paavirkede af Begivenheder i Udlandet, den fremadskridende Frihedsaand, den truende Revolution i Frankrig. Hans Omgivelser ved Hoffet var delt i Partier og var Skuepladsen for talrige Intriger og Personalforandringer, og man søgte — forgæves — at gøre Kronprinsen til en Spillebold mellem Partierne. Allerede i Efteraaret 1784 havde Prins Carl af Hessen taget Ophold ved Hoffet og været Kronprinsen en ivrig Medhjælper ved hans militære Liebhaberier. Ligesom ved Regeringsskiftet var det endnu det »danske« og »tyske« Parti, der bekæmpede hinanden og førte Kampen om Kronprinsen videre, idet det ene Parti ved alle Midler søgte at forhindre Ægteskabet mellem ham og Prinsen af Hessens Datter, som det andet søgte at fremme.

Under disse Omstændigheder foretog Kronprinsen sin første Rejse i Danmark og Hertugdømmerne og en samtidig Beretning om denne foreligger i den her meddelte Rejsedagbog.

Blandt de mange trykte Sager, som i den skrivesyge Tid fremkom i Anledning af denne Rejse, findes en lille Pjese: »Des Kronprinzen von Dänemark Schilderungen und Bemerkungen. Hamburg 1787«. (Særtryk af Politisches Journal, 10. Stück). Den giver en vistnok ret ukendt samtidig Beskrivelse af den unge Fyrstes Person og Levemaade, som, fraset den underdanige Forfatters Overdrivelser under Paavirkning af den jublende Begejstring, der overvældede Hertugdømmernes Undersaatter, meddeler et Portræt overensstemmende med Virkeligheden og derfor har personallistorisk Interesse.

»Kronprinsen af Danmark«, skrives der, »er nu 18 Aar gammel, altsaa i en Alder, hvor de legemlige Kræfter saa vel som de aandelige Evner nærmer sig deres Modenhed og Fasthed. Ungdommen giver

sig imidlertid mere tilkende i hans Gang og Bevægelser end i hans Ansigtstræk, der har det oldenburgske Hus's ejendommelige Præg, og den, der kender den af P r e i s l e r stukne Kongerække af dette Hus, vil, ogsaa uden Elefantordenens Stjerne, det eneste ydre Tegn paa hans Byrd, i ham kende en Spire af denne Stamme. Da han desuden er blond og maaske den blondeste Mand i begge Kongeriger, saa giver dette hans Fysiognomi noget særegent og interessant. Dette fremhæves end mere ved at hans naturlige lyse Ansigtifarve er forvandlet til en mandig brun paa Grund af Danmarks altid barske Luft, som Prinsen saa ofte udsætter sig for. Fra Maleren J e n s J u e l s Haand findes i de kongelige Gemakker paa Christiansborg forskellige legemstore Portrætter. Ethvert af dem kan i det 19de Aarhundrede blive det som van Dycks, Holbeins og Knellers er blevet for det 18de, dog synes intet at forene Mesterens egen Kunst med Naturens Virkelighed saa meget som det, Dronningen har modtaget som Gave af Prinsen selv og som fremstiller ham i Admiralsuniform. Dog maa det Brystbillede, der hænger i et Audiensgemak hos en Mand, der staar i høj Gunst hos Kronprinsen, og som er det første Portræt af Prinsen fra J u e l s Palet, siges at gøre det Rangen stridig med Hensyn til Lighed og Udtryk. C l e m e n s Portræt er stukket efter dette Maleri.

Kronprinsens slanke Væxt, hans medfødte gode Konstitution, som han stadig styrker og hærdner ved sin Levemaades spartanske Strænghed, lover en god Tilvæxt til hans nuværende Højde, der ikke overgaar Middelhøjden, og sandsynligvis vil de Danske engang i ham faa en Konge, der i legemlige Fortrin vil blive hans Stamfader Christian I mere lig end den sidste Række af vore Konger.

I omtrent 3 Aar har Prinsens Levemaade været ens Sommer og Vinter. Han staar op Kl. 6 om Morgenen, undtagen naar han allerede er til Hest Kl. 5 for at være den første paa Excercerpladsen. Det kongelige Taffel, hvorved alle Personer af det kongelige Hus spiser sammen, begynder ufravigelig Kl. 2 Efterm. og før Prinsesse Louise Augustas Formæling plejede Kronprinsen regelmæssig at føre hende til Taflet fra hendes Gemakker. I 3 Kvarter, højst en Time, er Taflet endt, hvortil hver Dag Militærpersoner af højeste Rang og af Civilestaten Personer til Konferensraader er tilsagte. De Dage, der er Statsraad, plejer Ministrene og Kollegiernes refererende Medlemmer at være tilstede. Der bliver serveret 6 à 7 Retter og drukket Rødvin, saadan som enhver velhavende Mand i Danmark drikker den ved sit Bord. Kl. 9 Aften er der Table ronde¹⁾

¹⁾ I Hofsproget et rundt Taffel uden Opvartning af Lakajer og Pager, men med »Stumtjenere« placerede ved hver Stol.

og den kgl. Familie er tilstede ved dette liidt over en Time, saa at Kronprinsen kan begive sig tilsengs Kl. halv elleve, en Ordning, som der sjældent gøres Brud paa, og som de fastsatte Hof-For-nøjelser ikke ændrer. Om Vinteren er der hver Onsdag et lille Bal, der begynder Kl. 7 og sluttet omtrent halv elleve; hver 14de Dag om Mandagen er der Appartement fra Kl. 7 til 9, hvor de kgl. Herskaber og ellers næsten ingen anden, spiller Kort — Kronprinsen underholder sig imidlertid med de tilstedeværende Standspersoner; — og en Gang om Maaneden, en Fredag, er der Kur, der fra Kl. 12 Middag varer en Time. Lige saa ofte plejer der at være Bal paré, hvor der danses til Midnat.

Kronprinsen drikker ikke Vin, Kaffe eller Chokolade. Foruden The om Morgenen, er Vand hans eneste Drik, ogsaa ved Taflet. Samme Ensartethed og Strængthed, som han overholder med Hensyn til sin Diæt, hersker ogsaa i hans Paaklædning. Slobrok, Morgendragt og hvad der ellers gives af Opfindelser til Magelighed, er ham aldeles ubekendte Ting. Naar han forlader sin Seng ifører han sig fuld Uniform, der er ham Negligé som til andre Tider hans Stadsdragt, og han er i Løbet af et Kvarter fuldt paaklædt. Han bærer som oftest sit Regiments Mondur, som siden Armeens Inddeling i Brigader [1785] var en rød Frakke med lyseblaa Opslag og Rabatter med en smal hvid Kant, hvidt Foer og Underklædning, en Hat uden Tresser med en Fjer, stive Støvler til Knæerne og Messing-Kaarde med Porte d'Épée. I Haanden har han en Stok, der heller ikke udmærkede sig ved noget. Saaledes mødte han hver Dag ved Parolen. I Almindelighed tænker han først paa sit Toilette henad Kl. 1 og ved dette forandrer han kun sin omtalte Paaklædning ved at iføre sig Sko og Strømper i Stedet for Støvler. Ved Revuer og store Manøvrer viser han sig i Generalsuniform og har han med Ting at gøre, der vedrører Marinen, plejer han at være klædt som Admiral. Forøvrigt indeholder hans Garderobe kun en Klædning af gult Klæde med gule overtrukne Knapper og uldent Foer, den samme i hvilken han for tre Aar siden var konfirmeret og som han ifører sig én Gang om Aaret, naar han aabner Højesteret, samt en lignende sort Dragt, som er bestemt til Altergang. Det vilde altsaa være en magelig Post at være Maître de garderobe hos Kronprinsen af Danmark. Men den Kunst at beskæftige mange Mennesker med liidt, synes han ikke at forstaa, en Lakaj er tilstrækkelig til hans personlige Betjening. Paa hans Rejser kan en aaben Holstenskvoغن rumme ham og hans Følge, og Lakajen har sin Plads ved Siden af Kusken.

Kronprinsens Gemakker paa Slottet vidner trods al deres oprindelige Pragt, dog i det hele taget om deres Beboers Frugalitet.

Hans Møblement bliver langt overtruffet af mange, som man ser i private Kabinetter. Et Chatol f. Ex. med to Chiffonieres er med en Bekostning af højst 40 Daler anskaffet for et Par Aar siden, og bestemt til at gøre lang Tjeneste. Paa Væggene hænger nogle Portrætter af kgl. Personer, hvoriblandt et fortræffeligt Maleri af Prinsesse Louise Augusta og nogle af denne højtelskede Søster malede Akvareller, samt le Bruns Alexanders Feltslag i Stik af Edelingk og Audran.

Audienssalen har endnu al sin oprindelige Pragt. Den er betrukken med udsøgte Hautelisses fra Gobelins-Fabrikken og forsynet med en Trone lignende Stol under en Baldakin, der aldrig bliver brugt. Naar Prinsen giver Audiens om Vinteren er denne Sal kun oplyst med to Voxlys, som paa Grund af dens umaadelige Højde, kun udbreder en Belysning, der lidet er at skelne fra Tusmørke.

Kronprinsens paafaldende Sparsommelighed strækker sig ogsaa til hans Tid. Ingensomhelst Art af Fornøjelse eller Adspredelse har saa megen Tillokkelse for ham, at det kan forlede ham til at opofre noget af sin Tid derpaa. Han rider gerne, men kun i Tjenesten. Han danser, men ikke saa smukt som sin Fader, Hans Majestæt, den nu regerende Konge af Danmark — dog nu ikke mere med Lidenskab. Trods udmærkede musikalske Talenter er han dog ikke udøvende Tonekunstner. Uden at være en ivrig Dilettant har han Følelse for de bildende Kunsters Skønhed, — dog vil det være vanskeligt at afgøre om ikke Højmodighed mere end Kærlighed til Kunsten har Del i den Opgave, som et dygtigt, men endnu ulønnet Medlem af Akademiet, Maleren Ryde¹⁾, har modtaget af Prinsen, at male ham nogle krigeriske Optrin af den danske Historie, efter at han allerede tidligere har lønnet ham kongeligt for Arbejder af lignende Art.

Intet Kortspil røver Kronprinsen noget af hans Tid, thi han spiller som sagt aldrig, og hans Loge i Skuespilhuset er som oftest tom. — — —

— — — Kronprinsens første daglige Forretning, der ogsaa synes at være hans Hovedfornøjelse, er at være tilstede ved den i Kjøbenhavn meget besøgte og ved hans Iver meget forskønnede Parade og ved de forudgaaende to Timers Exercits, hvorfra intet daarligt Vejr, selv naar han residerer ude paa Frederiksberg, holder ham tilbage. I Almindelighed er dette forbi Kl. 10. Derefter og til Middag er han beskæftiget i sit Kabinet. — — Prinsen modtager dem, der

---

¹⁾ En meget ubetydelig Maler Christopher Rude (1744—1815), der blev noget protegeret af Hofet.

søger Audiens, staaende i sit Gemak, gaar dem nogle Skridt i Møde, hører nedladende paa, hvad de forebringer, gør nogle faa, men vigtige Spørgsmaal og affærdiger dem.

Prinsens afgjorte Tilbojelighed for Krigsvidenskaberne er bekendt. Hans Haandbibliothek giver et ligesaa talende Bevis herpaa, som den Ufortrødenhed, med hvilken han arbejder paa det danske Militærs Disciplin og Indøvelse. — — Men det vilde dog være en Vildfarelse at tro, at Kronprinsen ikke beskæftiger sig med andre Ting end de, der kun drejer sig om Krig. Den Tid, han skænker de overordentlig talrige Bønskrifter og Statsraadsforhandlingerne, gendriver tilstrækkelig denne ikke ualmindelige Mening. — — En Mand, der er lige saa kendt for sin høje Stand som for sin Aands Overlegenhed, og som har nøje Kendskab til Kronprinsens Privatliv, har sagt: »En offentlig Meddelelse om den Brug, Prinsen gør af sin Tid, vilde geraade ham til sand Ære, men jeg tør ligesaa lidt som tidligere haabe paa hans fremtidige Samtykke dertil«. — — — —

Det første den unge Soldaterfyrste havde havt sin Opmærksomhed henvendt paa efter at han havde overtaget Styrelsen 1784, var at omordne Hæren, uagtet den havde været Genstand for evige Forandringer lige siden Kong Frederik IVs Dage. Det var de truende Udsigter til Krig med Sverige, der gav Anledning til den nye Hærlov 1785.

Men det var vel dog ikke alene for at inspicere Resultaterne af denne Organisation eller for at undersøge, hvorledes den var traadt i Virksomhed, at Kronprinsen foretog sin Rejse i Sommeren 1787. Den unge Fyrste skulde ud at se sit Land for første Gang og vise sig for Undersaatterne, hvis Regent han nu i Virkeligheden var, og endelig vilde han besøge sin gode Ven og militære Raadgiver Prins Carl af Hessen, et Besøg, der blev sat i Forbindelse med det omtalte Projekt om et Giftermaal med Prinsens Datter, som Ministeren Bernstorff og Marskallen Johan Bülow arbejdede for, medens et andet Parti med Ministeren Schack-Rathlou og Kronprinsens Svoger, Prinsen af Augustenborg i Spidsen ønskede en Forbindelse for Kronprinsen med et kongeligt Hus, tysk eller engelsk.

Da nu Kronprinsen første Gang var Gæst hos Prins Carl af Hessen og første Gang saa den 19-aarige Prinsesse, var Spændingen stor, og de paagældende fyrstelige Personer er sikkert blevet skarpt iagttagne af deres Omgivelser. Prinsen af Augustenborg, der ser dem sammen i Slesvig, skriver fuld af Glæde til Schack-Rathlou, at Prinsessen slet ikke synes at gøre Indtryk paa Prinsen. Men denne har under sine Besøg paa Gottorp og Louisenlund maaske

været mere optaget af at se den 16-aarige Prins Frederik af Hessen defilere forbi sig i Spidsen for sit Regiment end af at gøre dennes smukke Søster sin Kur i Theatret, ved Taflet, ved Spasere-turene i den dejlige Egn eller ved Aftenens Bal en Domino. Men herom siger den lille Dagbog selvfølgelig intet.

Først tre Aar efter blev Spændingen løst, da Kronprinsen den 31. Juli 1790 ægtede Landgreven af Hessen-Cassels skønne og forstandige Datter, den senere Dronning Marie Sophie Frederikke.

Prinsens Rejse var en Begivenhed i Landet. Der blev gjort store Forberedelser til hans Modtagelse, Byerne blev pyntede, Folk strømmede sammen og der blev oprettet Borger-Garder, hvor de ikke fandtes, for at modtage og eskortere ham. Begejstringen var meget stor, især i Hertugdømmerne. Folket trængte til at give sine loyale Følelser Luft. Der blev digtet Sange til hans Pris i Mængde, der, som oftest i de sletteste Vers, hylder hans Person med Bønner til Gud om hans Held og Lykke og priser ham som Fyrste, som Helt, som Frederik IIs Ligemand. En Pastor Heinrich Wolf i Ditmarsken udgiver f. Ex. en hel lille Bog, der fremstiller ham som et Mynster for alle Fyrster, der vil bringe Lykke og Velstand i Landet, hvis Undersaatterne kun i et og alt vil efterfølge hans ophøjede Egenskaber. Imellem disse Egenskaber fremhæves atter og atter hos denne Forfatter som hos alle de andre, Kronprinsens Sparsommelighed og jævne Optræden, og det synes at have imponeret Folket mere, at se den lille Prins komme kørende med et Par gamle Generaler i en almindelig holstensk Vogn for at inspicere Danmarks Hær end al den Pragt og Glans, som man vel havde ventet maatte omgive en Fyrste. Det blev da ogsaa mere ved sin Jævnhed og Nøjsomhed at Frederik VI senere blev en af sit Folk saa højt elsket Fyrste end ved sine Egenskaber som Regent og Feltherre.

Paa sin Rejse i Landet dukker overalt de Mænd op, som ved Regeringsskiftet tre Aar før, var blevet fjernede og som man dengang havde skyndt sig at skaffe af Vejen ved at give dem Ansættelser i Provinserne, da man muligvis mente, at det var farligt at beholde dem i altfor stor Nærhed af Hoffet. Selv den ledende Aand fra Struensees Fald til Regeringsskiftet, Ove Høegh-Guldberg, havde jo som Retrætestilling modtaget Stiftamtmand-Embedet i Aarhus, og det gør et dybt Indtryk paa ham, da han hører om Kronprinsens Komme. I sin vamble-sentimentale Korrespondance med Marskal Bülow overvælder han denne med Bønner om at opnaa »den søde Naade at herbergere vor Kronprins«, ligesom han ogsaa lægger Planer om at indkvartere Følget. Han beder om detaillerede Oplysninger om H. K. H.'s Vaner og Ønsker, om han fører Seng med

sig, hvad han nyder om Morgenen osv. osv. Endnu den 19. Juni skriver han: »I Morgen, ja i Morgen sees vi, og tænk, faa Dage over tre Aar omfavne vi hinanden første Gang igen i min kiere Føde By!»

Den nedenfor meddelte Rejse-Dagbog, der udgør 64 Sider i lille Oktav er skrevet paa Tysk af Sekondlieutenant ved Kronprinsens Regiment *Johan Hieronymus Kirchhoff*. Han var født den 23. September 1763 i Glückstadt, blev 16 Aar gammel Frikorporal og 1781 Sekondlieutenant. Som saadan har han fungeret som Ordonnansofficer hos Kronprinsen og derved faaet Plads i hans Rejsefølge¹).

Den overordentlig forcerede Rejse og de utrolige Anstrængelser som Kronprinsen bød sig selv og sit Følge ved dagelange Kørsler og ved fra tidlig Morgen utrættelig at være i Bevægelse paa Exerцерpladserne i alskens Vejr til Hest og ved derpaa til Fods at gennemvandre Byerne for at betragte alle disses Seværdigheder, Kirker, Skoler, Hospitaler, Fængsler osv. osv. og endelig at give Kur og holde Taffel for atter derpaa at begive sig paa Exerцерpladsen, har ikke levnet den unge Officer megen Tid fra hans mangfoldige andre skriftlige Forretninger til Dagbogen. Denne er derfor ogsaa knap og kort og giver ikke Læseren megen Løjlighed til at danne sig et Begreb om dens Forfatters Personlighed. Man kan dog hyp-pigt glæde sig ved Udbrud af godt Lune og komisk Sands hos den unge Lieutenant. Da der imidlertid — saa vidt vides — ikke findes andre detaillerede Oplysninger om Frederik den Sjettes første Rejse i sit Land, har denne lille Dagbog sin Betydning og egen Interesse.

---

¹) Aaret efter Rejsen blev *J. H. Kirchhoff* Premierlieutenant og 1789 Kap-tajn, hvorefter han fra 1792 var tjenstgørende Generaladjutant hos Kronprinsen indtil 1801, da han blev Major og Deputeret i Generalitetet, i hvilken Stilling han var Kronprinsens udmærkede Støtte og betroede Mand. Men da han, efterat være bleven Oberst 1805, under Kbhvns Belejring 1807, blev en af de 3 Mænd, der maatte underhandle med Fjenden om Byens Kapitulation og underskrev denne, blev han og hans Kolleger arresterede og sat under Anklage. Vel blev han frikendt, men han blev derpaa afskediget af Tjenesten. Aaret efter blev han atter Oberst i Hæren og Deputeret og avancerede nu til de højeste Poster, blev 1812 Generalmajor, 1814 1ste Deputeret, 1828 General-lieutenant og fik først sin Afsked som General af Infanteriet 1842, Aaret før han døde.

*Dagbog over den af mig i H. Kgl. Højhed Kronprinsens Følge
gjorde Rejse i de danske og tyske Provinser i Aaret 1787.*

I H. kgl. H. Kronprinsens Følge rejste jeg d. 14. Juni 1787 Formiddag Kl. 10 fra Christiansborg Slot i Kjøbenhavn. Voituren var en almindelig firstolet Vogn eller saakaldet Holstenskvogn. Kronprinsen og General H u t h¹⁾ sad paa det første, General A h l e f e l d t²⁾ og Marskalk B ü l o w³⁾ paa det andet, Generaladjutant B ü l o w⁴⁾ og jeg paa det tredje Sæde, og Kusken samt en af Prinsens Lakajer sad foran⁵⁾. Turen gik den Dag over Køge til Næstved, hvortil vi ankom om Aftenen Kl. 6½, og hvor en grøn Garde til Hest samt et Korps beredne Bønder fra Gaunø, som alle havde behængt sig med grønne Kranse, kom os i Møde. Prinsen tog ind hos Amtmanden, Kammerherre B i e l k e⁶⁾, og jeg fik mit Logis tæt ved hos Byfogden, Kancelliraad W o l f⁷⁾. Efter Aftensmaden hos B i e l k e gik vi i Seng under et stærkt Tordenvejr.

15. Juni. Om Formiddagen excercerede det sjællandske Dra-

¹⁾ General Heinrich Wilhelm Huth (1717—1806) var Generalmajor i hessisk Tjeneste, da han af Prins Carl af Hessen blev indført i Danmark 1765. Aaret efter blev han Generallieutenant i Infanteriet, 1772 General. Fra 1771 Chef for Artilleri- og Ingeniør-Korpset. Ved Regeringsskiftet 1784 blev han Statsminister. Han var Kronprinsens Vejleder og Raadgiver i Krigskunsten og den hærdede Kriger havde stor Indflydelse paa Kronprinsens Sans for Tarvelighed og nøjsom Levenaade.

²⁾ Generallieutenant af Kavalleriet Grev Hans Adolph Ahlefeldt til Bramstrup m. m. (1722—1807) havde en glimrende militær Løbebane og hævdede sin høje Stilling gennem Hærens mange Omskiftelser. Han var Overgeneraladjutant fra 1784 og 1ste Deputeret i Generalitetet fra 1773 til 1789, da han fik sin Afsked. Han var Chef for fynske Dragoner fra 1767.

³⁾ Johan Bülow (1751—1828) blev Marskal hos Kronprinsen den 4. April 1784 og var som bekendt Hovedmanden for Regeringsskiftet 10 Dage efter. Han bevarede sin store og gode Indflydelse paa Kronprinsen, til han faldt i Unaade 1792.

⁴⁾ Major, Generaladjutant Christian Frederik Bülow (1741—90) var Broder til Marskallen og fra 1766 Kaptajn i Livgarden t. F., men blev ved dennes Ophevelse Kompagnichef i Kronprinsens Regiment, Generaladjutant hos Kongen 1774 og Major 1785. Afsked som Oberstlieutenant 1789.

⁵⁾ En anden Vogn, som rimeligvis har kørt forud, har medført Resten af Følget: Livlægen Bodendick, Sekretæren Bluhme, Kammerjener Georg Arvesen og Kammerlakaj Christian Nielsen, samt nogle andre Tjenere.

⁶⁾ Amtmanden Kammerherre Johan Rudolph Bielke (1746—1813) havde været Kammerjunker hos den gamle Enkedronning Sophie Magdalene, Kronprinsens Oldemoder. 1776 blev han efter Løfte Amtmand i Vordingborg og Tryggevalde Amter. Afsked 1808 som Geheimekonferentsraad.

⁷⁾ Kancelliraad, Byfoged i Næstved Ewald Wulff (1743—1815).

gonregiment, som Chefen Oberst Baron Rantzau¹⁾ kommanderede, først 4 Timer til Hest og derefter 1½ Time tilfods. Dette Regiment er godt, saavel med Hensyn til Mandskab som til Heste og det exercerede ligeledes meget godt. Prinsen var tilfreds dermed. Ved Fod-Exercitsen²⁾ var imidlertid Marchen for langsom og Læren om Alignementet just ikke almindelig kendt. Efter Exercitsen red vi til Herlufsholms Skole, besaa dér alt seværdigt, spiste til Middag igen hos Kammerherre B i e l k e og kørte Kl. 4 om Eftermiddagen under Bedækning af den grønne Borger-Garde³⁾ og Paradering af Borgerskabet fra Næstved til Antvorskov tæt ved Slagelse, tog ind hos Ejeren, Finansraad K a a s⁴⁾, hvor vi ogsaa alle logerede, og spiste til Aften hos vor Vært.

16. Juni. Det sjællandske Rytter-Regiment exercerede under Kommando af sin Chef, Generalmajor W o l f f s g e i l⁵⁾, om Formiddagen i 4—5 Timer til Hest. Dette Regiment er ligeledes meget godt med Hensyn til Folk og Heste. De sidste er gennemgaaende noget større end de var i Næstved. Prinsen var ikke helt fornøjet med dette Regiment, vel for største Delen for Kommandørens Skyld, en Mand der er 74 Aar gammel. En Omstændighed, der ogsaa vakte Prinsens særlige Opmærksomhed, var, at der var opført over 100 syge Heste paa Listen. Efter Exercitsen red vi gennem Slagelse til-

¹⁾ Oberst Frederik Siegfred Rantzau til Krøngerup og Brahesholm (1744—1822) blev 1774 Chef for sjællandske Dragon-Regiment og kort efter Kronprinsens Inspektion Generalmajor. 1801 blev han kommanderende General paa Fyen, 1802 Generallieutenant. 1809 Afsked som General. Han var ikke Baron, men blev 1814 Greve, da han arvede Stamhuset Rosenvold.

²⁾ Dragoner, som dengang endnu tildels var at betragte som beredne Infanterister, der kunde sidde af Hesten og kæmpe tilfods, havde i nogle Aar været afskaffede i Hæren, men var nu atter indførte ved Hærordningen 1785.

³⁾ Alle Landets større Købstæder havde en Borgervæbning, der paraderede ved slige Lejligheder som denne, men som man vil se, havde de fleste Byer ogsaa en frivillig Garde, der bestod af broget uniformerede unge Mænd. I nogle af Byerne var der baade et saadant frivilligt Korps, der var sammensat af Haandværkere, og et andet til Hest, der bestod af Borgerskabets mere velhavende unge Mænd, der mødte beredne og i kostbare Uniformer. I Almindelighed var disse grønne, men i Kolding var de udstyrede som Husarer og Horsens gule Garde vakte særlig Opmærksomhed. I Kiel var Studenterkorpset overordentlig pragtfuldt.

⁴⁾ Finansraad Georg Ditlev Frederik Koës, en Glarmesterson fra Slesvig (1731—1804), oprettede 1771 Talloetteriet i Danmark og tjente en Formue. Han købte 1774 Antvorskov, rev Klosterkirken ned og byggede Falkenstein. Antvorskov Slot forfaldt og forsvandt.

⁵⁾ Carl Joseph Wolfsgel var Chef for 2den sjællandske Rytterregiment fra 1776—89. Han havde været i mange Landes Militærtjeneste før han 1756 kom til Danmark. 1780 blev han Generalmajor af Kavalleriet, fik 1789 sin Afsked og døde i Slagelse 1790, 75 Aar gammel.

bage til Antvorskov, spiste prægtigt hos vor Vært, satte os derefter i vor Vogn, kom til Korsør, drak her en Kop The og gik strax efter, Kl. 4 Efterm., ombord i Smakken, som skulde bringe os over Storebelt. Her maatte vi imidlertid holde ud i samfulde 10 Timer,¹⁾ thi først

17. Juni om Morgenen tidlig, kort efter Kl. 2 kom vi til Nyborg og kørte strax til Raskenberg, et, Enke-Gehejmerraadinde J u e l tilhørende, en halv Mil fra Nyborg, liggende Gods. Dagen brød allerede frem, og da Hestene var bestilt til Kl. 5½, kom jeg ikke i Seng, men lod kun mit Haar bringe en Smule i Orden²⁾, drak The, og red saa med Prinsen til det fynske Infanteri-Regiments Exercerplads, hvilket næsten var en Tur paa ¾ Time. Dette Regiment, kommanderet af Chefen, Generalmajor K r e b e r³⁾, er meget godt og et af de bedste af alle de Infanteriregimenter, som jeg har set, af hvilken Mening Kronprinsen ogsaa er. Især fortjener at bemærkes Marchen paa Linie, den gode og stadige Iagttagelse af Intervallerne, begge Bataillonsadjutanternes Akkuratesse ved Allignementets Afridning og den altid egale, ganske efter Reglementet overholdte March. Regimentets Paaklædning var desuden fortræffelig og Grenadererne endelig næsten lutter udvalgte smukke Folk med herlige »Schnurbärte«. Da Exercitsen var endt henimod Kl. 11, red vi til Nyborg og omkring paa de der værende Volde, derfra tilbage til Raskenberg, kedede (ennuijirten) os alle, spiste der til Middag, hvorved Prinsen og jeg var nær ved at falde i Søvn, kørte Kl. 4 om Eftermiddagen bort fra dette Gods's Ejerinde, som, uagtet hun har anselige Midler og alle Værelserne paa Raskenberg er prægede af Rigdom og Overflod, dog har en aarlig Pension, jeg tror 1500 Rbd.⁴⁾, — og kom Kl. 7 om Aftenen til Odense, redet i Møde af en grøn Garde til Hest. Borgerskabet paraderede og en Mængde Haandværkssvende, som alle var klædte i grønt og havde Grenaderhuer paa, stod paa den højre Fløj af Borgerskabet. Prinsen logerede med os

¹⁾ I flere samtidige Beretninger omtales det som Exempel paa den unge Kronprins's Udholdenhed, at han ikke vilde begive sig til Hvile ombord paa Smakken, men kun lagde sig en kort Stund ved Pligten paa Dækket med Hovedet paa en Tovrulle.

²⁾ Det var endnu i Pudder-Paryk-Tiden.

³⁾ Generalmajor Johan Daniel Kreber (1719—90) blev 1709 Oberst og Chef for Delmenhorst-Regiment, 1777 Generalmajor, 1788 Brigadekommandør paa Sjælland, 1789 Generallieutenant og Infanteri-Inspektør.

⁴⁾ Geheimeraadinde Amalie Christiane Juel f. Raben (1736—1803) var fra 1776 Enke efter Geheimeraad Gregers Christian Juel. Hendes første Mand Gehejmekonferensraad, Stiftamtmand i Fyen Carl Juel (død 1767) havde 1771 købt Hovedgaarden Raskenberg, som hun 1777 paany lod opføre og 1797 oprette til et Stamhus, Juelsberg, for Slægten Juel.

alle i det saakaldte Palæ¹⁾ og efter endt stor Kur spiste enhver paa sit Værelse.

18. Juni. Om Formiddagen exercerede det fynske Dragon-Regiment, som Major D o r r i e n kommanderede²⁾. Det var bedre med Hensyn til Mandskab og Heste end begge de foregaaende Kavalleriregimenter og exercerede ligeledes godt, men overgik heri ikke Baron R a n t z a u s Regiment. Prinsen var tilfreds. Med Hensyn til Fod-Exercitsen gjorde jeg den samme Bemærkning, som jeg allerede havde gjort ved det sjællandske Dragon-Regiment, nemlig at Dragoner til Fods vanskelig nogensinde kan bringes paa samme Højde som et selv maadeligt Infanteriregiment. Pallask, Støvler og Sporer vil altid være til Hinder for dem. Marchen var imidlertid efter min Mening bedre end i Næstved. Saavel om Aftenen som om Middagen spiste vi hos Stiftamtmand Bille, en Mand, hvis Fysionomi i høj Grad lignede en Abes³⁾.

19. Juni. Om Formiddagen besaa vi alt mærkværdigt saa som Kirker, Fabrikker, Skoler o. desl. Odense giver jeg efter Kjøbenhavn Forrangen mellem alle danske Stæder. En temmelig stor, velbygget og folkerig By. Det herværende Hospital udmærkede sig ganske særlig ved sin slemme Lugt. Det var umuligt, at der kunde komme den ringeste friske Luft ind. For at afhjælpe dette Onde skænkede Kronprinsen 100 Rdlr.⁴⁾ Vi spiste til Middag i Marskalk B ü l o w s Værelse, hvor Selskabet foruden Prinsen og os 5, som

¹⁾ Odense Slot stod næsten ubenyttet hen, siden Kong Frederik IV døde der 1730. De mange Adelige, der dengang boede i Odense, havde c. 1786 faaet det overladt til deres Vinterdivertissements, Assembleer o. l. Fra 1789 blev Slottet Embedsbolig for Stiftamtmanden og senere blev det brugt paa mange Maader.

²⁾ Liebert Hieronymus Dorrien (1742—1814), en Købmandssøn fra Hamburg, kom 1763 i dansk Tjeneste og blev 1781 Major ved fynske Rytter-Regiment, som han kommanderede ved Mønstringen for Kronprinsen, da Regimentschefen, Grev H. A. Ahlefeldt var i dennes Følge. Dorrien blev 1803 Generalmajor i Kavalleriet og 1807 1ste Deputeret i Generalitetskollegiet.

³⁾ Geheimekonferensraad, Stiftamtmand over Fyens Stift, Henrik Bille til Palsgaard, Egeskov, m. m. (1709—89) blev s. A. i Oktober sin unge Søns Arving til Stamhuset Hvedholm og antog da Navnet Bille-Brahe.

⁴⁾ Samme Dag som Kronprinsen spiste hos Stiftamtmanden i dennes Gaard Nr. 63 paa Vestergade, havde — som der staar i »Iversens Avis« — »Byen den Lykke at see Rigets tilkommende Regent at gaee til Fods gennem Gaderne, et Syn, der var de Fleste ligesaa uventendes som at see en Kronprinds at reise paa en aaben Holsteensk Postvogn selv 6te uden Caleche eller reserve Careth og ventelig vil giøre, at Caretherne herefter vil falde lidt i Coursen«. Smtds. bemærkes, at da Kronprinsen skænkede de 100 Rbd. til Hospitalet for at skaffe de Syge renere Luft, paalagde han Professor Bützow at sørge for, at det maatte ske snart. Bützow var mathematisk Professor ved Odense Gymnasium. — Forf.s Udtalelser om Odense bekræftes fra mange Sider. En rejsende Sachser kalder s. A.

hørte til Suiten, desuden bestod af General E i c k s t e d t, Prinsens forhenværende Overhofmester¹⁾. Kl. 3 om Eftermiddagen kørte vi under de samme Festligheder som ved vort Indtog, fra Odense til Strib Færge²⁾, gik der i en kvart Time over Lillebelt, der her er et Kanonskud bredt, og ankom henimod Kl. 9 om Aftenen til Frederits i Jylland, alle dygtig gennemvaade, da det uophørligt havde regnet de sidste Mil. Nogle Borgere til Hest modtog os ved Toldboden, og ledsagede Prinsen til Amtmandens, Konferensraad H o f m a n s Hus, hvor Kronprinsen logerede, og vi efter endt Kur spiste tilAften³⁾ Jeg fik mit Logis hos en Kontrollør ved Navn B e r g m a n , der kun var meget maadeligt⁴⁾.

20. Juni. Om Formiddagen exercerede det jyske Infanteri-Regiment, kommanderet af Chefen, Generalmajor D u v a l⁵⁾. Dette Regiment faldt ganske igennem hos Prinsen, og han var saa lidet tilfreds, at jeg skriftlig maatte opsætte 24 Punkter, hvori de havde fejlet mod Reglementet, og som Prinsen før Afrejsen tilstillede Generalen. Regimentet var forøvrigt meget smukt, og særlig godt paaklædt. Prinsen sagde bl. a. til en Officer, da han stadig gjorde en Ting aldeles fejlt, at det stod jo i det nye Reglement, hvorledes det skulde være, og dette havde han da vel læst? Hvortil denne ganske trohjærtet svarede, at han havde just ikke endnu læst meget i det. Efter Exercitsen red Prinsen til Byen og besaa Fæstningsværkerne; men jeg forføjede mig hjem for at bringe de nævnte 24 Punkter paa Papiret og fik endnu før Spisetiden et Besøg af Prinsen i mit

---

Byen »det lille Kjøbenhavn«. Hertil bidrog for en stor Del de mange Adelige, som i det 18. Aarhundrede boede i Odense. Ogsaa Overgeneraladjutanten i Kronprinsens Følge H. A. Ahlefeldt ejede Hus og Gaard i Byen.

¹⁾ Overkammerherre, General Hans Henrik v. Eickstedt (1715—1801), som efter Hofrevolutionen 1772 blev overvældet med Belønninger, høje Stillinger og Penge, blev som bekendt kort før Regeringsskiftet 1784 afskediget som Statsminister og fra alle sine Embeder og forvist Hoffet. Han levede derefter til sin Død paa sine Godser. Om hans Forhold til Kronprinsen, hvis Overhofmester han havde været, vides kun lidet, men naar han nu, tre Aar efter sin Forvisning fra Hoffet kører ind fra Boltinggaard til Kur hos Kronprinsen og denne derefter tilsiger ham som eneste Gæst ved sit lille Taffel i Johan Bülow's Værelse, vidner det kun om, at Kronprinsen har havt Godhed for ham.

²⁾ Den almindelige Rute fra Odense til Fredericia gik dengang over Middelfart, men Kronprinsen tog over Strib til stor Ærgrelse for Middelfart Borgere, der havde gjort store Anstalter til hans Modtagelse. (Se Iversens Avis).

³⁾ Den som Embedsmand og Historiker meget anerkendte Konferensraad Hans de Hofman (1713—93) blev 1773 Amtmand over Koldinghus Amt, men boede, som fhv. Præsident i Fredericia, stadig i denne By.

⁴⁾ Toldkontrollør i Fredericia Niels Bergmann, død 1815.

⁵⁾ Johan Carl Frederik de Wahl blev 1774 Oberst og Chef for fynske Infanteri-Regiment. Han fik Afsked 1788. Men hans Afsked stod i Forbindelse med det uheldige Udfald af Mønstringen af hans Regiment?

Kvarter, hvor jeg saa forelæste mit Arbejde for ham. Vi spiste til Middag hos Konferensraad H o f m a n, og Kl. 3 kørte vi fra Frederits, medens Borgerskabet paraderede og under Eskorte af et Korps til Hest. Frederits er en stor, men meget øde og ensom Stad. Skulde disse Fæstningsværker rigtig besættes, Hjælp Himmel! Hvilken en Besætning maatte der ikke til!

Vi kom i Dag over Vejle, hvor vi drak The, en nydelig lille By, som, paa Grund af den Ildebrand som nylig har overgaaet den, næsten gennemgaaende har nye Huse¹⁾, og ligger meget romantisk. Henimod Kl. 9 om Aftenen kom vi til Horsens, en af de netteste, folkerigeste og mest velhavende i Jylland. Prinsen traadte af hos Enke-Etatsraadinde L i c h t e n b e r g²⁾, hvor vi ogsaa spiste til Aften. Mit Logis var skraas over for hos en Mand, hvis Navn jeg ikke husker.

21. Juni. Om Formiddagen exercerede det slesvigske Rytterregiment under Anførsel af sin Chef, Generalmajor S c h i n k e l³⁾. Prinsen var kun meget middelmaadig tilfreds med dette Regiment, og især red Folkene ham ikke rask nok. Jeg anser ligeledes ikke, i det mindste ikke med Hensyn til Hestene, dette Kavalleriregiment for det bedste, som vi saa. Efter Exercitsen red vi til Byen og besaa Kirker, Skoler osv.⁴⁾. Vi spiste til Middag ved det Hof, der opholder sig her, der endnu bestod af to Prinser og en Prinsesse. Underholdningen med disse Durchlauchter var sandelig ikke meget morsom, thi ingen af os kunde russisk, og de forstod intet andet Sporg. De beværtede os imidlertid meget godt, søgte ogsaa ved nogle tyske Ord at gøre sig forstaaelige, da de havde begyndt at lære dette Sprog, men som i Sammenhæng ikke var til at forstaa⁵⁾. Mig behagede ved

¹⁾ Om Ildebranden i Vejle den 23. April 1786, der lagde en stor Del af Byen i Aske, se bl. a. Breve af L. Smith, Skoleprogram for Sorø 1875—77 og Vejle Amts Aarbøger 1916.

²⁾ Etatsraadinde Bodel Lichtenberg f. Hofgaard (1711—1795) var 1764 bleven Enke efter den rige, højt ansete Købmand og Godsejer Gerhard Hansen Lichtenberg og boede endnu i sin bekendte pragtfulde Ejendom paa Søndergade i Horsens.

³⁾ Generalmajor Johan v. Schinckel (1733—90) havde været Chef for Husarregimentet og blev 1785 Chef for slesvigske Rytter-Regiment, til han fik sin Afsked 1788.

⁴⁾ I en Korrespondance til Iversens Avis i Odense fortælles, hvorledes Kronprinsen gik tilfods igennem Byen og besaa alt «fulgt af en utallig Hob Mennesker, som ikke kunde see sig trætte paa at beskue ham. De buldrede næsten alle Ørene fulde med Lyden af deres Træskoe og det faldt Borgervagten vanskeligt at holde Gaden fri for ham og hans Følge».

⁵⁾ Det var som bekendt Dronning Juliane Maries Broderbørn, Hertug Anton Ulrich af Braunschweigs to Sønner og to Døtre, som efter deres Broders, den russiske Tronfølger Ivans, Død, blev løsladte af russisk Fangenskab og fra 1780 fik Ophold i Horsens, hvor to Gaarde paa Torvet blev indrettet til et Palæ for

dette Hof kun den ene Hoffrøken, ved Navn S a l d e r n, en sød Pige, som jeg ønskede en behageligere Station¹⁾. De to Prinser ligner intet mindre end Prinser: smaa og svære af Lemmer, dertil yderst simpelt klædte, og jeg ansaa dem for et Par Tjenere, da de stod ved Indgangen til deres Bolig. Prinsessen ser ikke godt ud, er gammel og hører ikke godt.

Vi kørte om Eftermiddagen Kl. 3 fra Horsens og kom 8½ til Aarhus, under Paraderen af Borgerskabet, Bedækning af et Korps til Hest osv. Prinsen steg af hos Stiftamtmanden, Geheimeraad G u l d b e r g²⁾, og jeg logerede ved Siden af i et Hus, hvis Ejer var Farver. Om Aftenen var der efter endt Kur Tafel hos Geheimeraad G u l d b e r g.

22. Juni. Om Formiddagen exercerede det Aarhus'ske Infanteri-regiment under Kommando af Oberstlieutenant og Kommandør von H a r b o u³⁾ og Prinsen var tilfreds dermed. Efter min Mening fortjente det just ikke megen Ros, og begge Batailloner var kun meget middelmaadige. Efter Exercitsen blev der spist Frokost paa Marken i et Telt, og efter at vi igen var kommen hjem, besøgte jeg nogle af mine Bekendte af dette forhen i Kjøbenhavn garnisonerende Regiment. Om Middagen spiste vi hos Gehejmeraad G u l d b e r g, og om Eftermiddagen kørte vi fra Aarhus til Randers, en net lille By, hvor vi ankom Kl. 8½ om Aftenen, og hvor Prinsen boede hos en Købmand ved Navn S ø r e n B e y⁴⁾. Denne havde havt det

---

dem. 1787 levede den ret velskabte Prins Alexis (født 1746, men døde samme Efteraar), den noget forkrøblede Prins Peter (1745—1798) og den døve Prinsesse Catharine (1741—1807). De havde i mange Aar havt Lærere i Tysk og det siges, at Prins Alexis var meget ferm deri.

¹⁾ Helene Margrete v. Saldern (1767—1850), Datter af Oberstlieutenant Fr. v. Saldern, blev 1786 ansat som Hofdame ved det russiske Hof i Horsens. Hun blev 1793 gift med Ritmester ved Dragon-Regimentet i Randers, Christopher Frederik Ingenhaeff v. Sundt (f. 1764), fra hvem hun senere blev skilt. Han blev landsforvist 1798 og hun tog Ophold hos sin Morbroder, den fhv. Hofchef i Horsens, Geheimeraad v. Poyart i Flensborg.

²⁾ Geheimeraad Ove Høegh-Guldberg (1731—1808) fik som bekendt, efter at være bleven Statsminister den 6. April 1784, otte Dage efter sin Afsked fra alle sine høje Stillinger og mange Hverv. Som Retrætestilling fik han Embedet som Stiftamtmand i Aarhus, og han modtog nu ved Grænsen af sit Stift sin fyrstelige Herre, som han ikke havde set siden sin Forvisning. Han fratraadte sit Embede 1802 og bosatte sig paa sin Herregaard Hald ved Viborg.

³⁾ Oberstlieutenant Andreas Harbou (1726—98) havde fra 1773 været Næstkommanderende ved Landkadetkorpset, til han 1779 blev Oberstlieutenant og dettes Chef. Han afgik som saadan 1785 og blev Kommandør for Bornholms Regiment, der samtidig blev forlagt til Aarhus under Navn af Aarhus Infanteri-Regiment. Da Chefsposten ikke blev besat, kommanderede han Regimentet, til han selv blev Oberst og Chef for Regimentet, der 1790 fik Navn af 1ste jyske Regiment. 1795 blev han Generalmajor, 1797 Kommandant i Frederiksort.

⁴⁾ Fhv. Kaptajn i Borgervæbningen, Købmand Soren Rudolphsen Bay (1729—98) boede dengang i Gaarden Nr. 266 paa Raadhustorvet i Randers og

komiske Indfald at lade sig male i Legemsstørrelse i sin Stadsestue, hvor han er klædt som Borgerkaptajn og i den ene Haand holder Kuverten til et Brev, hvorpaa man læser følgende Adresse: à Monsieur, Monsieur S ø r e n B e y, Capitaine de la Ville, à Randers. Om Aftenen spiste vi hos denne forhenværende Borgerkaptajn, som nu har taget sin Afsked. Men han var ikke selv ved Taflet, hvorimod Geheimeraad G u l d b e r g, der havde fulgt os hertil fra Aarhus, gjorde Honneurs, og traadte i Værtens Sted. Jeg boede skraas over for Prinsen hos en Købmand ved Navn L u n d [?]. Ved Indtoget paraderede Borgerskabet, og et Borgerkorps, som var klædt i Gult, modtog og ledsagede Prinsen. Det var ret smukt klædt, og jeg synes bedst om det af alle lignende Korps, som vi saa.

Om Formiddagen exercerede Aalborgske Infanteri-Regiment under dets Chefs, Oberst von M o l t k e s Kommando¹). Dette Regiment er ganske godt. Obersten havde allerede om Aftenen vidst at skaffe sig Prinsens Tilladelse til først at vise alt, hvad han havde indøvet, hvorved han vandt særdeles meget, idet den største Del af Formiddagen forløb med det, som i Forvejen var alle bekendt, og hvori følgelig ingen let kunde fejle. Trommen synes iøvrigt at være et uundværligt Møbel ved dette Regiment, idet endogsaa ved: Baglænds March! Foden hver Gang blev sat tilbage efter Trommeslag; ogsaa Parademarchen (ganske mod Hensigten) var helt lavet om i Kadencen. Alligevel roste Prinsen dette Regiment meget. Efter Exercitsen beværtede Regimentschefen os i et Telt med Frokost. Til Middag spiste vi i Hr. B a y s Hus og Kl. 3¹/₂ om Eftermiddagen red vi til det jyske Dragon-Regiments Exercerplads, som Oberstlieutenant og for Tiden dettes Kommandør v o n L a n g e kommanderede²). Jeg anser dette for det smukkeste og bedst indexercerede Regiment, som vi har set, men Kommandøren ogsaa for en af de tarveligste, middelmaadigste, som jeg nogensinde har truffet. Ikke alene til Hest, men ogsaa tilfods udmærkede dette

---

var en meget rig Mand, der, uagtet han var Enkemand og uden Børn, havde en Husstand paa 16 Personer. Han drev Handel med norske Varer, havde Ølbryggeri og anlagde 1790 en Tobaksfabrik.

¹) Generalmajor Adam Ludvig Moltke (1743—1810) gik som Major i russisk Tjeneste fra 1769 til 1772, og blev 1774 Oberst og Kommandør (fra 1778 Generalmajor og Chef) for 3die jyske Regiment, som han kommanderede i 32 Aar. Regimentet laa i Garnison i Aalborg og var altsaa marcheret til Randers for at deltage i Mønstringen. A. L. Moltke har i den danske Hær altid været betragtet som et Mønster paa en Regimentschef og var i høj Grad populær i Aalborg. Han blev General 1802 og ved sin Afsked 1808 Ridder af Elefanten.

²) Major Christian Christensen Lange blev Major 1785 og fik Afsked 1788. Han kommanderede Regimentet ved Mønstringen fordi Chefen, den som Officer meget anerkendte Generalmajor Frederik Numsen, var under Tiltale for mislig Embedsførelse, hvilket iøvrigt ikke blev bevist.

Regiment sig. Prinsen regnede det imidlertid kun til de almindelige Regimenter, men gjorde dog tilsidst dets Officerer en Kompliment. Regimentet har ogsaa alt det ydre, som indtager: smukke Folk, Heste, køn Mondering osv., kort, jeg maa tilstaa: dette Regiment har behaget mig overordentlig, thi efter en daarlig og undertiden hel falsk Kommando, dog at udføre alt godt, er vistnok et Tegn paa et meget godt dresseret Korps. Først Kl. halv ni om Aftenen kom vi tilbage og spiste i Prinsens Logis.

24. Juni. Om Natten var General Ahlefeldt meget syg, saa at han lod vaage hos sig. Han var allerede om Eftermiddagen ikke redet med til Exercits, dog kunde han i Dag igen følge med. Efter at Prinsen om Formiddagen havde taget alt mærkværdigt i Øjesyn, medens jeg imidlertid gjorde Kancelliraad Voigt¹⁾ en Visit, kørte vi paa denne i Sandhed meget kolde og ubehagelige St. Hansdags Formiddag Kl. 9½ fra Randers, under Ledsagelse af den gule Borgergarde og Paraderen af Borgerskabet, og kom ad en meget kedelig Vej til Viborg om Middagen Kl. 1½, hvor vi alle steg af hos Biskop Tetens²⁾ og strax efter Kuren spiste til Middag. Mit Logis var lige bag ved Biskoppens Hus, hos Kapellanen³⁾, der nylig var blevet gift med en ret smuk Kone. Her fik jeg et jammerligt Hul, hvor jeg havde alt mulig Møje med at holde mig Kattene fra Livet, thi disse syntes i rum Tid at have beboet mit Kammer. Den ene Dør kunde jeg ikke lukke, uden at jeg satte en Stol for den, og Møbler o. desl. var forholdsvis ligeledes meget elendige. Om Eftermiddagen løb jeg en Smule om i Byen, og om Aftenen spiste vi igen hos Biskoppen.

25. Juni exercerede det Viborgske Infanteri-Regiment om Formiddagen, kommanderet af Chafen, Oberst von Blücher⁴⁾, og det paa den sørgelige Viborg Hede. Prinsen var tilfreds, og Regimentet ogsaa temmelig godt. Noget særligt var der ikke ved det. 2den Bataillon, som Oberstlieutenant Waldow⁵⁾ kommanderede,

---

¹⁾ Kancelliraad Caspar Richard Voigt (1744—92) blev 1778 Told- og Konsumtionsinspektør i Randers og 1783 Birkedommer. Afsked 1791.

²⁾ Biskop, Dr. theol. Peder Tetens (1728—1805) var Biskop i Ribe fra 1774 til 1781 og derefter Biskop i Viborg til sin Død.

³⁾ Sognekapellanen til Viborg Domkirke Johan Henrik Petersen (1752—1838) var bleven gift en Snes Dage før han fik den unge Officer i Indkvartering med Præstedatteren fra Tornving, Caroline Dorothea Sadolin (1756—1804).

⁴⁾ Oberst Carl Leopold v. Blücher (1742—1804) kom i dansk Tjeneste 1758, var i russisk Tjeneste fra 1769 til 1774, hvor han udmærkede sig, blev Oberst 1780 og Chef for Viborgske Infanteri-Regiment 1786. 1789 Generalmajor og Chef for Oldenborgske Infanteri-Regiment.

⁵⁾ Oberstlieutenant Christian August Ludvig Waldow, (1724—1796) blev 1788 Oberst og Chef for Kongens Regiment og fik 1790 Afsked som Generalmajor.

holdt sjælden Linie med den første, den fulgte stadig en échellon, og i det hele taget var Trykken og Skubben, Fløjenes Fremspringen o. desl. ved Marchen intet usædvanligt.

Vi besaa derefter alle Viborgs Herligheder, som desværre kun er meget faa, beundrede den store Urenlighed og strænge Retfærdighed i det derværende Tugthus og opholdt os længst i Domkirken. Om Middagen spiste vi hos Regimentschefen, Oberst B l ü c h e r, gik derfra hjem, og jeg gjorde nogle Visitter i Byen. Herved havde jeg Lejlighed til allevegne at beundre de smukke Gader, de med Nedstyrtning truende Huse osv. Alt forener sig for at gøre Viborg sørgelig, thi den hele Egn er intet andet end tør Hede¹⁾. Det saakaldte Snapsting, der netop blev holdt paa denne Tid, havde dog gjort Stedet noget livligere, saavel som der ogsaa var kommen mange til Byen paa Grund af Prinsens Nærværelse, ellers vilde her have været endnu mere ensomt og bedrøveligt. Jeg lærte her en sand Original at kende, nemlig Kammerherre S c h i n k e l²⁾. Han og Biskoppen var ved Middagstaflet nær blevet Uvenner for Alvor og blev mere højrøstede, end det sømmede sig i Prinsens Nærværelse. Ingen af dem vilde give efter i en opkommen Strid. Om Aftenen spiste vi hos Amtmand H a u c h³⁾.

26. Juni. En af de ubehageligste Dage, da vi havde 16 Mil at køre, og havde meget regnfuldt og stormende Vejr. Vejen gik uden de første 12 Mil gennem intet andet end Hede, saa at alle længtes efter Dagens Ende. Kl. 4 om Morgenen tidlig kørte vi fra Viborg og kom 4½ om Eftermiddagen til Kolding. Undervejs spiste vi koldt Køkken, som var taget med. I Kolding blev vi ligeledes modtaget med Paraderen af Borgerskabet og Forridning af et Borgerkorps, der var klædt som Husarer, og blev ført til det derværende Slot, hvor vi alle blev indkvarterede, og om Aftenen spistes hos Konferensraad S p o r o n paa Slottet⁴⁾.

1) Gaderne i Viborg og de for en stor Del lerklinede Huse var dengang i en maadelig Forfatning. Mogens- og Mikkølsport var dog i Anledning af Kronprinsens Komme blevne restaurerede. Det ældgamle Snapsting-Marked, der blev holdt i tre Dage fra den 22. Juni, var meget anseligt og til den Tid var ogsaa den for Jylland aarlige Termin henlagt. Om Kongens Spaseretur gennem Byen hedder det i en Avis: »der randt Glædestaarer paa alle Kinder over et saa henrykkende Syn«.

2) Kammerherre, Landsdommer Frederik Schinckel, død 1794 paa Hald, 77 Aar.

3) Konferensraad Frederik Hauch var Stiftamtmand i Viborg Amt fra 1780 til sin Død 1789, 73 Aar gammel.

4) Konferensraad Benjamin Georg Sporon (1741—96) blev Informator for Kronprinsen 1773, men det lykkedes ham ikke at vinde hans Yndest. Ved Prinsens Konfirmation blev han udnævnt til Kabinetssekretær, men ved Regeringsskiftet otte Dage efter afskediget og anvist en Fribolig paa Koldinghus. 1793 blev han Amtmand i Kolding.

27. Juni exercerede det Ribe'ske Infanteri-Regiment, kommanderet af dets Chef, Oberst von L ü t z o w¹⁾). Dette Regiment var temmelig godt, og Prinsen ogsaa tilfreds. Efter Exercitsen, da vi var kommen hjem, kom Prins K a r l a f H e s s e n, Statholder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, sandsynligvis fordi Kronprinsen nu var kommen ind paa hans Territorium og for at komplimentere ham²⁾). Han besaa sammen med os alt mærkværdigt i denne lille nydelige By, hvor Slottet ved sin høje Beliggenhed tager sig ret godt ud, lige som dette i og for sig er ret nydeligt. Vi spiste alle til Middag hos S p o r o n og red om Eftermiddagen til det holstenske Rytter-Regiment, som Chefen, Oberst von D ü r i n g³⁾) kommanderede. Dette Regiment er meget godt, exercerer fortræffeligt, og Chefen er en af de dygtigste Kavalleriofficerer, som jeg kender. Prinsen var ogsaa meget tilfreds. Regimentet er efter min Mening de eneste, der kunde gøre det jyske Dragon-Regiment Rangen stridig. Prins C a r l kørte bort om Aftenen Kl. 7½ i en skrækkelig Regn, og vi spiste igen hos S p o r o n.

28. Juni kørte vi om Morgen Kl. 6½ fra Kolding under samme Festligheder som ved Indtoget, til Flensborg, hvor vi kom om Aftenen Kl. 5½.

Undervejs besaa vi Christiansfeld, som beboes af Hernhuterne, og som behagede mig særdeles. Næsten intetsteds har jeg set Renlighed i en saa høj Grad som her. Der bliver forfærdiget mange smukke Sager, og enhver forekom mig flittig og virksom. I Haderslev dejeunerede vi hos Geheimeraad S t e m a n n⁴⁾), og uden for

¹⁾ Oberst Christopher Marqvard Lützow (1738—1809) kom 1769 i dansk Tjeneste som Oberstlieutenant. Han blev 1777 Oberst og 1782 Chef for Ribeske Infanteri-Regiment. I Efteraaret 1787 blev han Generalmajor, 1802 Generallieutenant, 1808 General.

²⁾ Landgreve Carl af Hessen—Cassel (1744—1836) var fra sin Barndom knyttet til det danske Hof og fandt sin militære Vejleder og Lærer i General Huth. I en meget ung Alder beklædte han de højeste Stillinger og ægtede Kongens Søster Prinsesse Louise 1766. Da han 1769 blev Statholder i Slesvig og Holsten tog han Ophold paa Gottorp. 1772 blev han tillige Overgeneral i Norge, og fulgte 1778—79 Kong Frederik II's Hovedkvarter i den bajerske Arvefølgekrig. Efter Regeringsskiftet 1784 sluttede Kronprinsen sig nøje til ham og ægtede hans Datter 1790. Prins Carl af Hessen havde Overkommandoen i Krigen i Norge 1788.

³⁾ Oberst, Kammerherre Ernst Frederik Düring (1738—1809) kom i dansk Tjeneste 1768, blev Oberst og Generaladjutant og fulgte Kong Christian VII paa hans Udenlandsrejse. Senere udmærkede han sig i russisk Tjeneste og blev efter sin Tilbagekomst 1772 efterhaanden en meget betroet Mand og naaede de højeste militære Stillinger. 1784 blev han Chef for Holstenske Rytter-Regiment, Efteraaret 1787 Generalmajor, 1789 Generallieutenant, 1808 General og 1809 Ridder af Elefanten.

⁴⁾ Geheimeraad Christian Ludvig Stemmann (1730—1813) blev Finansminister 1782 og 6. April 1784 Statsminister, men fik ved Regeringsskiftet otte Dage

Haderslev forlod Kronprinsen og Marskalk Bülow os, da de toge til Gravensten for at gøre Kronprinsessen og hendes Gemal, der opholdt sig der, en uventet Visit¹⁾. I Flensborg steg vi af hos Geheimeraad Schack²⁾, og dér kom Kronprinsen og Marskalk Bülow igen til os om Aftenen omtrent Kl. 10. Vi spiste til Aften hos Schack og jeg fik Logis hos en Købmand ved Navn Lueder[s?]. I Flensborg blev vi iøvrigt modtaget meget festligt og net. Vi fandt her en rødklædt Borgergarde til Hest, talrigt Borgerskab under Gævær og en Mængde Mennesker. Den værdige Hertug af Bevern, forhenværende Guvernør i Kjøbenhavn³⁾, hans Gemalinde, Grev Schulenburg, Hertugens Kavaler⁴⁾, og Frøken Löwenstierne, Selskabsdame hos Hertuginde, var her og spiste til Aften med os.

29. Juni. Om Formiddagen besaa vi alt seværdigt i Flensborg, kørte ogsaa $\frac{1}{2}$ Time om ved den med Skibe temmelig fyldte Havn, og Kl. 10 gik vi herfra til Gottorp Slot i Slesvig, hvortil vi kom om Middagen Kl. 1. Prins Carl af Hessen og hans ældste Søn, Prins

---

efter sin Afsked og blev udnævnt til Amtmand i Haderslev. 1789 blev han Overpræsident i Altona og fik sin Afsked 1808.

¹⁾ Prins Frederik Christian af Augustenborg (1765—1814) var Aaret før — 27. Maj 1786 — blevet gift med Kronprinsens Søster, den i Kjøbenhavn i høj Grad populære Kronprinsesse Louise Augusta (1771—1843) og samtidig udnævnt til Geheimestatsminister. Omtrent i de samme Dage som Kronprinsen 1787 rejste Prinsen af Augustenborg og hans Gemalinde fra Kjøbenhavn til Als. Det var hendes første Besøg paa Slottene Augustenborg og Graasten.

²⁾ Ogsaa Christian VII's tidligere Kammerpage, Geheimeraad Engel Carl Ernst Schack (1750—1811), der 1780 var bleven Overhofmarskalk m. m., blev ved Regeringsskiftet afskediget og gjort til Amtmand i Flensborg Amt. Omtrent samtidig med at Kronprinsen besøgte ham, blev han Overpræsident i Kiel. Han tog sin Afsked 1799 og trak sig tilbage til sine Godser i Meklenburg.

³⁾ Generalfeltmarskalk, Hertug Frederik Carl Ferdinand af Braunschweig-Bevern (1729—1809) kom til Danmark 1760, hvor han ved sine kongelige Familieforbindinger kom til at indtage høje militære Stillinger. Fra 1773 var han Guvernør i Kjøbenhavn, men ved Regeringsskiftet mistede han alle sine militære Hverv og fik anvist Bolig paa Glücksborg, hvor han boede til sin Død. Han blev 1782 gift med Prinsesse Anna Caroline af Nassau.

⁴⁾ Grev Georg Ludvig v. d. Schulenburg (1755—1818) kom 1766 til Danmark som Page hos Caroline Mathilde og blev 1782 Kaptajn. Fra 1784 var han Generaladjutant hos Guvernøren, Hertugen af Bevern og fulgte denne til Glücksborg. Fra 1788 til 1790 var han i russisk Tjeneste, hvor han i høj Grad udmærkede sig. Han blev 1809 Generalmajor og i Krigen 1813 Chef for »det bevægelige Armékorps«. Det hæderlige Udfald af Kampen ved Sehested skyldes for en stor Del ham. 1814 blev han Kommandant i Kjøbenhavn og Aaret efter Generallieutenant. Han blev 1790 gift med den ovennævnte Hofdame Joachime Franziska Vilhelmine v. Løvenstern (1760—1833), Datter af Major Chr. Fr. Løvenstern og Anna Sophie Cornelia v. Steuben.

F r e d e r i k¹⁾ modtog os til Hest en halv Mil foran Byen, og vi fik her 6 Heste for vor Vogn fra Prins C a r l s Stald. Vi spiste til Middag paa Gottorp ved et meget talrigt Taffel, kørte Kl. 5 bort igen, og kom 7½ udenfor Rendsborg.

Her steg vi af Vognen, satte os paa de her hid sendte Heste, og besaa to Exerccerpladser, af hvilke Kronprinsen valgte den ved Landsbyen Borgstädt²⁾, og saa holdt vi Kl. 9 om Aftenen til Hest vort Indtog i Rendsborg og betraadte altsaa det hellige romerske Rige. Om Aftenen maatte jeg endnu udgive Ordre med Hensyn til Udmarchen den følgende Dag, og efter en stor Kur kom vi sent tilbords, hvorved der, saavidt jeg erindrer, ingen var tilstede foruden Suiten og Ordonnansofficerer. Forøvrigt var Indretningen med Hensyn til Spisningen under vort 4 Dages Ophold i Rendsborg³⁾ saaledes: Om Middagen var der altid to Tafler i Prinsens Logis, som Han Selv betalte. Generaladjutant B ü l o w og jeg gjorde Honneurs ved det andet, hvor samtlige Ordonnansofficerer, Pladsmajorer osv. spiste. Men om Aftenen spiste vi, samt Ordonnanserne og Suiten hos Prinsen, fordi der da kun var ét Taffel. Prinsens Logis var ved Siden af Hovedvagten og mit tæt ved hos en Madam S i c h t i g.

Blandt de Tilstedeværende fandt vi i Hertugen af B e v e r n, begge de yngste P r i n s e r a f A u g u s t e n b o r g⁴⁾, den fra Syvaarskrigen saa bekendte General G r e v L u c k n e r⁵⁾, Gene-

1) Prins Frederik af Hessen-Cassel (1771—1845), der efter sin Faders Død blev Statholder i Hertugdømmerne, var 1787, 16 Aar gammel, Generalmajor og Chef for Slesvigske Infanteri-Regiment.

2) ½ Mil N. for Rendsborg.

3) Rendsborg, hvor Kronprinsen opholdt sig i 4 Dage, var en meget stor og rummelig Fæstning, der af Ejderen var delt i en holstensk og en slesvigsk Del. Den var det militære Hovedpunkt i Hertugdømmerne og Paradepladsen var umaadelig stor. I Voldporten mellem Altstadt og Neuwerk skal Kong Frederik III have ladet indhugge:

Eidora Romani terminus imperii.

Kronprinsen boede i den kommanderende Ingeniør i Holsten, Oberst Chr. Fr. H. Peymanns Hus ved Siden af Hovedvagten.

4) De tre Prinser af Augustenborg havde opholdt sig ved det danske Hof i Kjøbenhavn 1 à 2 Aar fra 1784. Prins Frederik Christian blev som nævnt gift med Kronprinsens Søster, Prins Frederik Carl Emil (1767—1841) og Prins Christian August (1768—1810), den senere Tronfølger i Sverige, var begge fra Børn Officerer i den danske Armé og Kronprinsens Venner.

5) Generallieutenant Nicolaus Luckner (1722—93), der var dansk Greve fra 1778, gik senere i fransk Tjeneste og blev 1791 fransk Marskal. Da han paa Grund af sine militære Uheld blev anset som Førræder, lod Konventet ham afskedige og guillotiner 1793.

ral S a m e s¹⁾, S t a m p e²⁾, G o l d o w i n³⁾ o. a., hvilket gjorde Kronprinsens Suite meget talrig, da alle disse Herrer hver Gang red med til Exercitsen. Prins C a r l og hans ældste Søn, Prins F r e d e r i k var ligeledes her disse fire Dage. Fra Kl. 6 om Morgenen til 2½ om Middagen til Hest ved Exerceringen af de her forsamlede 10 Batailloner Infanteri. Disse opmarcherede en Linie: første Brigade, bestaaende af 1ste Grenader-Bataillon, Dronningens Liv-Regiment og Slesvigske Regiment paa højre Fløj, og anden Brigade, bestaaende af 2den Grenader-Bataillon, Oldenborgske og Holstenske Regimenter paa venstre Fløj. Kronprinsen lod derpaa Bataillonerne rykke ud fra Linien, og hver for sig exercere, men henimod Middag rykkede de alle igen paa Linie. Af disse 4 Infanteri-Regimenter, anser jeg det slesvigske for det bedste, og næst efter det »Dronningens Liv-Regiment«; »Oldenburg« og »Holsten« synes mig at være lige gode. I det hele taget er disse 4 Regimenter meget godt indexercerede og staar ikke tilbage for de andre, som vi har set. Efter at vi havde været 1½ Time hjemme og havde spist, red vi Kl. 4 igen fra Rendsborg til begge de uden for Byen kamperende Kavalleri-Regimenter, besaa først det danske Livregiment Ryttere og derefter Livregiment Dragoner. Af disse to var ubestridelig det sidste det smukkeste og ogsaa bedst indexerceret. Cheferne, Generalmajor G e r s d o r f f⁴⁾ kommanderede Rytterne og Generalmajor, Grev A h l e f e l d t⁵⁾ Dragonerne. Først Kl. 8½ om Aftenen kom vi tilbage, spiste og gik strax i Seng.

1. Juli blev der igen exerceret med Infanteriet fra Kl. 6 Morgen til 2 om Eftermiddagen, spist, og fra Kl. 4 til 7½ om Aftenen

1) Generalleutenant Carl Vilhelm Sames (1724—89) kom til Danmark 1761 og blev Aaret efter Oberst og Chef for Oldenborgske Infanteri-Regiment. Han hørte en Tid til Struensees Tilhængere og blev en kort Tid 1771 Kommandant i Kjøbenhavn. 1772 blev han Kommandant i Glückstadt, 1782 Generalleutenant, 1788 kommanderende General i Hertugdømmerne og Kommandant i Rendsborg.

2) Naar der nævnes »Stampe«, kan der menes den berømte Retslærd Henrik Stampe (1713—89), der jo blev Statsminister ved Regeringsskiftet, men han var saa gammel og svagelig, at der kan være Tvivl om, at han paa den Tid var i Holsten.

3) Storfyrstelig holsten-gottorpsk Generalmajor Peter Gustav Gollowin født i Rusland 1728, død 1809 i Kiel.

4) Generalmajor, Baron Frederik Carl Gersdorff (1726—1824) var Chef for Livregiment Ryttere fra 1776 til han fik sin Afsked 1790. Generalleutenant 1804.

5) Generalmajor, Grev Frederik Carl Christian Ulrik Ahlefeldt (1742—1825) var Søn af den daværende Kommandant i Rendsborg, Grev Conrad Vilhelm Ahlefeldt, der ikke nævnes i Dagbogen, rimeligvis fordi han paa Grund af Alder, 79 Aar, ikke kunde fungere. Grev F. C. C. U. Ahlefeldt havde været Generaladjutant fra 1763 til 73 og i stor Yndest hos Dronning Caroline Mathilde. Fra 1772 til 1801 var han Chef for Livregiment Dragoner, blev 1789 Generalleutenant og 1793 Kavalleri-Inspektør. Afsked som General 1808.

exercerede Kavalleriet. Men dette exercerede i Dag sammen som en Brigade, kommanderet af Generalmajor, Grev Ahlefeldt som den ældste af de to Chefer.

2. Juli blev der om Formiddagen manøvreret med Infanteri, Kavalleri og Jægerkorps sammen. Det første formerede 2 Brigader, som Generallieutenant Gersdorff¹⁾ og Generalmajor, Grev Rantzau²⁾ kommanderede, og Kavalleriet formerede én Brigade, der som sagt blev kommanderet af Generalmajor, Grev Ahlefeldt. Om Eftermiddagen exercerede Artilleriet, og derpaa besaa vi Tøjhuset i Rendsborg, og saa snart dette var endt og Kronprinsen kommen hjem, gjorde jeg nogle Visitter i Byen.

3. Juli om Formiddagen blev der afholdt samme Manøvre med Kavalleriet, Infanteriet og Jæger-Korpset som var øvet igaar. Derefter lod Kronprinsen skriftlig gennem mig det hele i og ved Rendsborg samlede Militær forsikre om sin Tilfredshed. Om Middagen kom Prins Peter, Biskop af Eutin³⁾, en smuk, velskabt Herre, der med samt sin Kavaller spiste ved Prinsens Taffel. Om Eftermiddagen gik vi tilfods hele Volden rundt, og saa et Skib passere Kanalens derværende Sluse.

4. Juli om Formiddagen besaa vi alle de øvrige Seværdigheder i Rendsborg: Kirker, Fabrikker osv., dejeunerede, og kørte Kl. 1 fra Rendsborg til Glückstadt, hvortil vi kom om Aftenen Kl. 7½ eskorteret af en grøn Borgergarde til Hest. Kronprinsen tog ind hos Geheimeraad Eyben⁴⁾, Prins Carl logerede hos Kammerherre Lowzow⁵⁾, og jeg hos min Fader⁶⁾. Denne Dag var unægtelig den behageligste for mig! Paa Turen i Dag til Glückstadt passerede

---

¹⁾ Generallieutenant, Baron Nicolaus Maximilian Gersdorff til Marselisborg (1725—1802) blev 1781 Generallieutenant, 1789 Kommandant i Rendsborg og Infanteri-Inspektør, 1793 General og Kommandant i Kjøbenhavn, 1795 Guvernør, 1801 Afsked og Ridder af Elefanten.

²⁾ Generalmajor, Rigs greve Ditlev Carl Rantzau til Emkendorf (1726—1803) traadte i dansk Tjeneste 1763 som Major ved Dronningens Livrøgiment og blev 1774 Oberst og Chef for Regimentet. 1788 Generallieutenant og Kommandant i Glückstadt.

³⁾ Prins Peter Frederik Ludvig af Holsten-Gottorp, Biskop af Lübeck (1755—1829) administrerede fra 1785 Hertugdømmet Oldenburg for sin sindssvage Broder og blev selv Hertug 1823.

⁴⁾ Geheimeraad, Baron Adolph Gottlieb Eyben (1741—1811) var fra 1780 Kansler ved Landsregeringen i Glückstadt til han tog sin Afsked 1806.

⁵⁾ Geheimekonferensraad, Kammerherre, Amtmand i Reinsbeck, Tremsbüttel og Trittau, Regeringsraad og Præsident i Glückstadt Christopher Hartvig Lowzow (1750—1830).

⁶⁾ Forfatterens Forældre var Konsistorialraad Johannes Hierominus Kirchhoff (1718—1791), Diakon i Itzehoe 1747, Præst i Glückstadt 1752, Konsistorialraad 1766, og hans tredie Hustru Elisabeth Klefecker (død 1782), Enke efter Major J. C. J. Tapp.

vi Crempe. Her var Borgerskabet opstillet i to Geledder, mellem hvilke vi kørte. Naar vi havde passeret en Trop, affyrede enhver sit Gevær, Fru Borgmesterinden bestrøede os med Blomster, og i den anden Ende af Byen salutedes vi af nogle der opplantede Kanoner. Et Korps af Borgere til Hest eskorterede vor Vogn, og dets Anfører havde, da han igen vilde trække sig tilbage med sit Korps og tage Afsked, først det Uheld, at hans Hest under Afskedstalen stadig viste Prinsen Bagdelen, og han følgelig maatte holde Ansigtet bortvendt, men talte alligevel uafbrudt, og for det andet, at alt Sadel-tøjet gik i Stykker og han faldt af Hesten, netop, da han udtalte de sidste Ord: »er empfehle die sehr nothdürftige Stadt Crempe der Huld und Gnade Seiner Königl. Hoheit allerunterthänigst« og i den mest bogstavelige Forstand anbefalede sig allerunderdanigst og fremstillede selv et Forbillede paa den »nothdürftige« Stad Crempe¹⁾.

5. Juli. Jeg var hele Dagen hos min Fader. Men Kronprinsen kørte om Eftermiddagen til Brockdorf, for at bese Digerne, der omgiver Marskeggen²⁾, efter at han allerede om Formiddagen tilfods havde taget alle Byens Mærkværdigheder i Øjesyn. Om Aftenen spiste han hos Kommandanten, General S a m e s. Glückstadt var begge Aftener rigtig pænt illumineret, og saa vel ved Indtoget som ved Afrejsen kørte vi gennem en paa Torvet oprejst Æreport.

6. Juli. Kl. 2 om Eftermiddagen gik det fra Glückstadt til Altona, hvortil vi ankom om Aftenen Kl. 8½, modtaget af et gult klædt og et grønt klædt Borgerkorps til Hest. Undervejs steg vi kun et Øjeblik af hos Geheimeraad L e v e t z a u³⁾ i Pinneberg. Den Mængde Mennesker, som kom os i Møde fra Altona og Hamburg, var ubeskrivelig. Vi maatte køre Skridt for Skridt under en uop-hørlig Vivat-Raab og kunde næppe komme igennem. Støvet for-trædagede os skrækkeligt, og vi var alle næsten helt graa, da vi kom til Gehejmerraad G ä h l e r⁴⁾, hvor Prinsen tog ind og hvor vi spiste

¹⁾ Uheldet i Crempe omtales naturligvis ikke i »Altonaer Mercur«, der iøvrigt giver gode Referater af Kronprinsens Færd alle vegne; der berettes saaledes ogsaa, at Borgmesterinden i Crempe, Fru Schwenck, bestrøer hans Vogn med Blomster »welches gnädigst bemerkt wurde« og at Borgerne til hans Modtagelse havde formeret et ridende Korp, blaa Uniformer, hvide Veste og gule Buxer, paa Heste, der var pyntede med blaa og hvide Baand; Anføreren var »unser ersten Rathsverwandter Herr Nic. v. Piening«. Det var altsaa Hr. v. Piening, der faldt af Hesten.

²⁾ I disse Aar blev et Stykke Marskland i Syd-Ditmarksen inddiget paa Regeringens Bekostning og fik nu Navnet: »Kronprinzenkoog«.

³⁾ Kammerherre Albrecht Philip Levetzau (1744—1817) var fra Stiftamtmand og Generaltolddirektør i Norge, 1784 forflyttet som Landdrost til Pinneberg.

⁴⁾ Den gamle Geheimeraad Sigismund Vilhelm Gähler (1704—88) var fra 1667 Overpræsident i Altona og fra 1771 tillige Kommissarius ved Tallotteriet.

til Aften. Jeg fik mit Logis hos en Mennonist i Palmaillen, ved Navn K u h n.

7. Juli om Formiddagen saa vi alt mærkværdigt i Altona¹⁾, spiste til Middag hos G ä h l e r, efter at der først havde været stor Kur, og kørte om Aftenen til Hamborg til Komediens, hvor »General Schlenheim« blev opført. Paa Tilbagevejen steg vi af i Altona i den tyske Jøde-Synagoge, hørte her en ret smuk Musik, og kørte saa igen til G ä h l e r, hvor vi spiste til Aften. Staden Hamborgs to Deputerede: Syndikus A n k e l m a n n og Senator B a u s c h fulgte os overalt under vort Ophold her, og overrakte om Eftermiddagen Staden Hamborgs sædvanlige Present, bestaaende af nogle Kalve, nogle Fade Vin o. desl., hvilket Kronprinsen skænkede sin Vært. Den hele Postej blev paa en holstensk Vogn kørt ud til Altona²⁾.

8. Juli gjorde vi en Tur paa Elben og besaa de herlige Situationer der, samt den med Skibe opfyldte Hamborger Havn, gik saa i Altonas Hovedkirke og hørte Provst A h l e m a n n prædike³⁾. Vi spiste til Middag hos G ä h l e r og kørte om Aftenen til Komediens i Altona, hvor det hamborgske Selskab opførte »Den Fährdrich« og »Die Heirath durchs Wochenblatt«. Om Aftenen spiste vi igen hos G ä h l e r.

9. Juli kørte Prinsen inkognito til Hamborg og besaa de vigtigste Mærkværdigheder, men jeg gjorde imidlertid nogle Visitter i Altona. Efter at Prinsen atter var kommen tilbage, kørte vi alle om Middagen til Hamborg, spiste dér hos den danske Minister Grev S c h i m m e l m a n n⁴⁾, kørte saa til Komediens og saa »Figaros Hochzeit« og »Figaros Reue«. Om Aftenen paa Tilbagevejen var vi i

1) I Professor G. F. Schumachers »Genrebilder aus. d. Leben eines Schulmannes«. Slesvig 1841, gives en interessant Beskrivelse af Kronprinsens Besøg i Altona 1787, saa vel som af andre fyrstelige Besøg paa den Tid. Som et karakteristisk Bevis paa Kronprinsens Soldatermani, der minder om selve Frederik Wilhelm I's Jagt efter Grenaderer, fortæller han, at Kronprinsen ved sit Besøg i Altonas store Gymnasium vakte megen Opsigt mellem Disciplene ved ret flygtigt at betragte det Hele, indtil han fik Øje paa et ungt Menneske, der udmærkede sig ved sin Højde og sin Skønhed. Han kaldte ham da frem og spurgte ham om han ikke havde Lyst til at være Militær, saa skulde han strax blive Lieutenant osv. Den unge Mand, der svarede nej, da han hellere vilde studere, var den senere Præsident i Glückstadt, Etatsraad Seidel.

2) Det havde gammel Hævd, at Rigsstaden Hamborg leverede en Tribut af udsøgte Levnedsmidler, naar en Person af det kongelige danske Hus opholdt sig i Altona.

3) Konsistorialraad, Præst i Altona, Provst i Pinneberg Georg Ludvig Ahlemann, død i December s. A., 67 Aar gammel.

4) Kammerherre, Grev Frederik Joseph Schimmelmänn (1754—1800) til Ahrensburg, Søn af Skatmesteren, Grev H. C. Schimmelmänn, blev 1781 Gesandt ved den nedersachsiske Kres, da hans Fader trak sig tilbage fra denne Post.

Altona i den portugisiske Jøde-Synagoge og spiste saa til Aften hos Geheimeraad G ä h l e r. Altona var illumineret hver Aften, og, da Vejret meget favoriserede det, og Palmailen ogsaa var smagfuldt oplyst, tog det sig meget smukt ud. Nogle Skibe paa Elben var ligeledes illumineret og frembragte, set fra det G ä h l e r s k e Hus, et herligt Prospekt. Til Eskorte i Altona havde Kronprinsen en Lieutenant og 24 Dragoner af Liv-Regimentet, og fulgte disse stadig med indtil Hamburg. De hamborgske Dragoner modtog ham ved Grænsen og eskorterede hver Gang igen dertil. Hamburgerne red da foran og de Danske bag efter Vognen. Om det iøvrigt har været disse Hømborgere behageligt, at den danske Eskorte med dragne Pallasker fulgte med ind i Staden og at den danske March blev blæst, tvivler jeg meget om. Saa vel ved Ind- som Udpassagen gennem Fæstningsværkerne saluterede Hamburger-Voldene hver Gang med 21 Kanonskud.

10. Juli gjorde jeg om Formiddagen nogle Visitter i Hamburg, og Kl. 11 Middag kørte vi fra Altona til Hamburg, over Voldene, ud til Wandsbeck. I Dag tog vi Afsked med Prins C a r l, der stadig havde ledsaget os lige fra Slesvig og hertil. Begge Altonaer Borger-Garder eskorterede os til den hamborgske Grænse, her modtoges vi af deres Dragoner, der igen konvoyerede os til den danske Grænse. I Wandsbeck tog vi ind paa Slottet hos Enkegrevinde S c h i m m e l m a n n¹⁾ og spiste dér til Middag, hvor jeg fik den bekendte C l a u d i u s til Nabo²⁾. Forinden besaa vi de herværende Fabrikker, og efter Bordet spaserede vi i Haven.

Omtrent Kl. 5 om Aftenen kørte vi derfra under Lesdagelse af to Grever S c h i m m e l m a n n og et Korps beredne Bønder, og kom ad elendige Veje om Natten Kl. 11½ til Ratzeborg, hvor vi tog ind i den saakaldte »Raadhuskælder«. Efter et meget tarveligt Maaltid gik vi i Seng. Her var vi uden Tjenere, thi disse blev tilbage i Altona og tog senere derfra lige til Oldeslohe, fordi Prinsen vilde være inkognito i Ratzeborg og Gadebusch. Kun Prinsens Lakaj

¹⁾ Skatmester, Grev Heinrich Carl Schimmelmanns Enke Caroline Tugendreich f. Friedeborn (1730—95). Godset Wandsbeck, ¾ Mil N. O. for Hamburg, blev af Kong Frederik V solgt 1762 til Schimmelmann, der opførte et nyt prægtigt Slot og gjorde det rige Gods til et Familie-Fideicommis.

²⁾ Den bekendte tyske Forfatter af »Der Wandsbecker Bote« Matthias Claudius (1740—1815) fik fra 1785 en aarlig Understøttelse af den danske Kronprins, der 1788 ogsaa gav ham en Plads som Revisor ved den holstenske Bank i Altona med Tilladelse til at bo i Wandsbeck. Han skrev en lille rørende Sang til den unge Kronprins, som blev sunget under dennes Ophold i Slesvig:

— — Dich segne Gott,
Der wolle mit Der seyn —
Er mache Deine Wangen roth,
Und Deine Seele rein.

fulgte med. Kronprinsen passerede under Navn af en Greve fra Falster.

11. Juli kørte vi i en skrækkelig Regn Kl. 6 $\frac{1}{4}$ fra Ratzeburg til Gadebusch, hvilket er 3 Mil, kom dertil Kl. 9 $\frac{1}{4}$ og tog ind paa Postgaarden¹⁾. Der blev strax bestilt Lejeheste hos Postmesteren, og efter en Times Forløb kom der ogsaa Heste, men de var til at male! Jeg for min Part fik en Hingst, paa hvilken sandsynligvis aldrig en Dødelig før havde redet. Den kendte ikke det ringeste til Tøjler, Schenkler osv., og havde desuden en sær Tilbøjelighed for den foran gaaende Hoppe, som Kronprinsen red. Af denne sidste Grund maatte jeg stadig søge at ride 10 til 12 Skridt borte, og for at forebygge enhver Ulykke, fik jeg endelig paa Marken ved Gadebusch en anden Hest, ganske vist ogsaa en Hingst, men gjort tam ved mangeaarig Øvelse foran Postvognen. Idetmindste mærkede jeg ikke det ringeste til, at Vellyst var dens Lidenskab. Efter at vi havde redet noget, opdagedes det, at Prinsens og Generaladjutant B u l o w s Heste var vante til at gaa sammen for en Postvogn, og at General A h l e f e l d t s og min ligeledes hørte sammen. Vi red som Følge deraf, saaledes som Hestene plejede at gaa for Vogn. Vort hele Optog var i det hele taget malerisk! De elendige Heste, der hver for sig var opsadlet paa den mest forskellige Maade, vor Rejsehabit med de lange Lærreds-Buxer for det slette Vejrs Skyld, kort, alt forenede sig for at fremstille denne Dags Ridt fra en komisk Side. Ledsaget af Postmesteren og en gammel Bonde, der som Barn havde været i Gadebusch, da Bataillen stod, red vi altsaa til den tæt paa den anden Side Gadebusch liggende Valplads, hvor den forenede danske og sachsiske Armee under Kommando af Kong F r e d e r i k den F j e r d e af Danmark blev slaaget af den svenske General S t e e n b o c k den 12. December 1712. Skade at de medtagne Kort over denne Bataille ikke alle stemte overens! Slagmarken er en stor Plæne med vaxlende Højder. Tæt ved Gadebusch er en Højde, hvorpaa den allierede Armee var lejret. Højre Fløj var støttet til en lille Skov, hvoraf der nu kun var saa meget tilbage, at man med Møje kan paa-vise den, venstre Fløj gik henimod Gadebusch og havde et næsten utilgængeligt Morads foran sig. Paa den anden Side den lille Lund paa højre Fløj forvandler Højden sig efterhaanden igen til en fuld-stændig Slette, og her holdt Kavalleriet. General S t e e n b o c k kom marcherende fra Stralsund i 5 Kolonner over en lige for de Danske liggende Højde, saa at Dælen adskilte begge Armeerne.

¹⁾ Det er, som man vil se, Kronprinsens Hensigt at rekognoscere Valpladsen for Slaget ved Gadebusch. — Postmester Krümtz i den lille By fulgte de fremmede ham ubekendte Herrer.

Da skal det allierede Kavalleri være blevet kommanderet bort fra deres saa fordelagtige Stilling paa højre Fløj og placeret foran Infanteriet. Begge Dele [Vaaben] kunde som Følge deraf ikke agere: Rytteriet kunde umulig attackere ned ad Bakke og saa igen op ad Bakke, og Infanteriet kunde ikke give Ild for Kavalleriet, der holdt foran. General *Steenbock* drog øjeblikkelig Nytte af disse Fejl, og lod samtlige Kanoner køre op og beskyde Kavalleriet, uden først at lade alle sine Kolonner udvikle sig, Svenskerne havde nogle flere Kanoner end de Allierede. Det allierede Kavalleri blev derved bragt i Uorden, kastede sig tilbage paa deres eget Infanteri og bragte ogsaa dette i Uorden. *Steenbock* gik derpaa gennem Moradset paa de Danskes venstre Fløj, endskøndt de kun kunde gaa 2—3 Mand høj i Fronten, omgik den danske venstre Fløj og afgjorde derved Slaget. Borgmesteren i Gadebusch bragte Kong *Frederik IV* bort.

Efter at vi var kommen hjem, spiste vi i Postgaarden og besaa de eventuelle Mærkværdigheder i Gadebusch, en lille elendig By. I Kirken fandt vi nogle af de i Slaget faldne Officerers Begravelser. Landdrostens Bolig var iøvrigt det eneste seværdige, en meget gammel og solid Bygning med underjordiske Fængsler, sandsynligvis en meget stærk Borg i forrige Tider. Kl. 3 kørte vi fra Gadebusch og kom 6½ igen til Ratzeburg til vort Kvarter¹⁾. Prinsens sande Stilling var nu bleven bekendt, og Interims-Kommandanten, en Major *Taube*, kom med samt den herværende Garnisons Officerer for at gøre Prinsen deres Kur. Han tilbød ham ogsaa 2 Skildvagter, hvilket dog ikke blev modtaget. Garnisonen bestod af 5 Kompagnier af 13de Infanteri-Regiment. Om Aftenen gjorde jeg Bekendtskab med nogle af de hannoveranske Officerer, som alle var meget høflige og venskabelige, og besaa med dem Vagten og nogle af Byens Gader og Bygninger. Vi levede iøvrigt rigtigt à la campagne i Ratzeburg. Uden Tjenerskab, uden Nattøj var jeg, og da mine Støvler om Aftenen var taget bort til Pudsning, en formelig Arrestant, fordi der i Øjeblikket ikke befandtes andre Støvler, Sko eller Tøfler i mit Inventarium. Hertil kom en ulidelig Stank, især i General *Ahlefeldts* og mit Værelse, som stødte op til hinanden, sandsynligvis fordi der i lang Tid ikke havde været noget Vindu aabnet. En tæt ved vore Værelser til Prinsens Benyttelse placeret Natstol bidrog vel desuden ikke lidt dertil.

12. Juli besaa vi alle Ratzeburgs Herligheder. Fæstningsværkerne er næsten afbrudte. Domkirken, som er mærkværdig paa

---

¹⁾ Ratzeburg var Hovedstaden i Lauenburg, der fra 1705 hørte under Kurfyrstendømmet Hannover. Først 1815 kom Lauenburg i dansk Besiddelse.

Grund af sin Alder, hører ikke til Hannover, men til Mecklenburg-Strelitz. Denne Kirke er i Følge en gammel latinsk Inskription paa Muren bygget af H e n r i k L ø v e i det 12te Aarhundrede. Vi saa ogsaa en Plan og en Tegning over den sidste Belejring, som Ratzeburg har udstaaet af de danske Tropper ved Slutningen af det forrige Aarhundrede. [1693].

Kl. 8 næste Morgen kørte vi fra Ratzeburg og kom ad ganske forfærdelige Veje om Middagen Kl. 1 til Oldeslohe, hvor vore Tjenere og Bagage igen stødte til os. Vejen var denne Dag saa slet, at Kusken maatte gaa ved Siden af for at hindre Vognen i at vælte. I Oldeslohe havde det ligeledes været Hensigten at eskortere Prinsen med et Borgerkorps til Hest, men uheldigvis kom vi tidligere end man formodede, og overrumplede Oldeslohe. Kun Trompeteren var paa Pletten og fulgte vor Vogn med uophørlig Blæsen. Vi kørte gennem Oldeslohe, og et Bøsseskud fra Byen boer Grev v o n d e r N a t h, hvor vi steg af og hvor alle blev indkvarterede. Efter at vi havde spist til Middag, besaa vi den derværende Saline og dertil hørende Bygninger, derefter Byen Oldeslohe, og spiste om Aftenen hos vor Vært. Her traf vi ogsaa Grev v. d. N a t h s Datter, Grevinde B a u d i s s e n¹⁾.

13. Juli kørte vi Kl. 7 fra Oldeslohe til Lübek, som ligger 3 Mil derfra, kom her 9½ og steg af hos den danske Resident J e s s e n²⁾. Her var en meget talrig Kur, og strax efter den kørte vi i to Kareter omkring i Byen, for at bese dennes Mærkværdigheder. Paa Raadhuset beværtede Magistraten i Stadens Navn med en Dejeuner. Da netop to Billedhuggere fra Berlin selv var her med Statuer af den højsalige Konge af Preussen, General Ziethen og en Grenader af Garden, alle i Legemsstørrelse, besaa vi dem ogsaa. Derfra gik det langs Volden, hvor Kommandanten, General C h a s o t³⁾, selv modtog og ledsagede os. Derpaa kørte vi en Tur udenfor Porten, og tilsidst besaa vi Tøjhuset. Dette var just ikke meget brillant. 3 til 4 Kanoner, et Parti gamle slidte, maaske paa en Auktion købte Greværer med Træ-Ladestokke, og en Mængde gamle Kyrasser, var alle

---

¹⁾ Den meget rige Godsejer, Geheimekonferensraad Frederik Otto von der Nath til Hasselburg m. m. (1734—1805) ejede det bekendte store Saltværk Travensalze ved Oldesloe. Ved fejlslagne Spekulationer, især ved Salinen, mistede han sin Formue, maatte sælge sine Godser og efterlade Hasselburg stærkt forgældet. Det er vistnok paa selve Salinen han har huset og bespist Kronprinsen. — Hans Datter Grevinde Sophie Lucie Charlotte (1764—1826) var 1785 blevet gift med den sachsiske Major, Grev Carl Ludvig Baudissin til Lammerhagen, der 1787 gik i dansk Krigstjeneste og døde 1814 som Guvernør i Kjøbenhavn.

²⁾ Thomas Frederik Jessen blev 1784 dansk Resident og Konsul i Lübeck. Han døde 1810.

³⁾ Generallieutenant Chasot havde tidligere været i preussisk Tjeneste.

de Herligheder, vi dér fandt. Mere krigerisk saa det ud paa Volden, hvor der stod en Konstabel med brændende Lunte bag hver Kanon. Om Middagen spiste vi hos Hr. von B a s s e w i t z, der hørte til det derværende Domkapitel og, hvis jeg ikke tager fejl, er Dekanus. Efter at vi her var blevet meget godt beværtet, kørte vi Kl. 4½ om Eftermiddagen tilbage til Oldeslohe, hvor vi ankom Kl. 7 og spiste til Aften hos Grev v. d. N a t h. Oldeslohe var begge Aftener illumineret.

14. Juli om Morgenen Kl. 7 kørte vi fra Oldeslohe til Kiel, hvor vi kom om Aftenen Kl. 9. En herlig Vej og aldeles fortræffelige Egne! Vi dejeunerede paa Travendal hos Amtmanden, Grev L u c k n e r, i det Værelse paa Slottet, hvor den bekendte Travendal-Fred blev afsluttet¹). Vi besaa Slottet og Haven og kørte saa til Segeberg. Her besteg vi Kalkbjerget og saa et temmelig stort Stykke Kalk blive sprængt. Fra Segeberg kom vi til Ascheberg, som tilhører en Enke-Grevinde R a n t z a u²). Her modtoges vi af unge Bønder og Bønderpiger, som var opstillede i to Rækker med Blomster og Kranse. De fulgte os til Grevindens Bolig og dansede senere uden for Vinduerne paa Gaardspladsen. Efter at vi havde spist til Middag, forhindrede den indtrufne Regn os i at se meget af Haven, og kørte saa om Eftermiddagen Kl. 5 her fra, steg et Øjeblik af i Preetz hos Provsten, Grev R a n z a u, der beværtede os med en Kollation³). I denne Provst fandt vi en sand Original. En saa komisk Mand i enhver Henseende, at jeg, allerede naar han begyndte at tale, havde megen Møje med at afholde mig fra at le.

Studenterne fra Kiel, nogle og 60 i Tallet, kom os i Møde til Hest ved et Værtshus, som ligger en god Mil fra Byen. De havde alle røde Uniformer med blaa Opslag og blaa Chabraquer. Fire Kavallerer eller chapeaux d'honneur red ved Siden af vor Vogn. Det grøntklædte Skyttegilde, ogsaa til Hest, fulgte ligeledes vor Vogn. Under disse Eskorter, af hvilke Studenternes virkelig tog sig meget godt ud, og ledsaget af en Mængde Mennesker, kom vi til Kiel og boede alle hos Grev S a l d e r n⁴). Efter endt Kur spiste vi til Aften hos

---

¹) Grev Nicolaus Luckner til Blumendorff m. m. (1750—1824), Søn af den ovenfor nævnte Marskal, blev 1780 Amtmand i Travendal, 1808 i Pløen. 1815 blev han Geheimekonferensraad.

²) Godset Ascheberg ejedes dengang af Grevinde Anna Sabine Rantzau f. Buchwald (1750—1829), Enke efter Generalmajor Grev Christian Emil Rantzau til Rastdorf (1716—77).

³) Geheimeraad, Kammerherre Cai Rantzau (1726—92), Kansler ved Overretten i Glückstadt, Provst for de adelige Klostre i Slesvig og Preetz.

⁴) Geheimeraad, Kammerherre, Grev Carl Heinrich v. Saldern til Schierensee (1740—88), Søn af den bekendte Statsmand Caspar v. Saldern, var Amtmand i Kiel, Cronshagen og Bordesholm Amter.

vor Vært. Vor Hr. Hospes var ogsaa igen en Original! En meget borneret Mand, men overflødigt forsynet med Ordensbaand, Grevetitel og Formue.

15. Juli om Formiddagen besaa vi alt mærkværdigt i Staden Kiel, hvilket varede fra Kl. 7 til 1. Blandt andet hørte vi Professor *Eckermann* prædike i Slotskirken¹⁾ og saa 2 Doctores kreeres. Det sidste var just ikke en for os alle meget underholdende Ceremoni, da ingen forstod de latinske Taler, idetmindste ikke det hele i Sammenhæng.

Vi spiste til Middag hos Grev *Saldern*, gik om Eftermiddagen til Exercerpladsen uden for Byen og saa det Holstenske Jægerkorps exercere under Kommando af Generalkvartermester von *Binzer*²⁾. Prinsen var meget vel tilfreds, og det fortjente i Virkeligheden Roes. Om Aftenen spiste vi igen hos Grev *Saldern*, og under Tallet bragte Studenterne Prinsen det saakaldte: Hoch! med Fakler, Pauker og Trompeter. Dette var virkelig et ret rørende og net Syn. De allerede nævnte 4 chapeaux d'honneur kom ind i Spisegemakket og overrakte Prinsen et Digt. Strax efter at dette var sket, istemte Anføreren for det imidlertid paa Pladsen opmarcherede Korps de Ord: »Es lebe Seine Königliche Hoheit der Kronprinz hoch!« hvilket sidste Ord blev gentaget af alle og hørt mellem Pauker og Trompeter, medens Kaardene blev hvæssede mod hinanden. Dette skete 3 Gange og derpaa ligeledes 3 Gange for det hele kongelige Hus. Prinsen og vi andre rejste os fra Tallet, aabnede Vinduerne, og Prinsen takkede. Derpaa drog alle i den nævnte Procession igen bort og samtlige Fakler blev kastede paa Torvet. Efter Maaltidet gik vi tilfods gennem Byen for at bese Illuminationen og en Eskorte af Studenter ledsagede Prinsen. Med Hensyn til Illumination, kom Kiel Altona nærmest, hvilke to Byer særlig udmærkede sig, og efter dem sætter jeg Glückstadt.

16. Juli kørte vi under de samme Festligheder som ved Indtoget, Kl. 7 til den tæt ved Kiel liggende Planteskole, hvormed Professor *Hirschfeld* har Opsigt³⁾. Herfra gik det igen gennem

¹⁾ Professor i Theologi i Kiel *Jacob Christopher Rudolph Eckermann*, død 1837, 82 Aar gammel. Han skrev en Sang til Kronprinsen: »Ans Vaterland. Als die Ankunft S. K. H. K. Friedrich in Kiel erwartet wurde. Kiel u. Hamb. Juli 1787«.

²⁾ *Ludvig Jacob Binzer* (1746—1811) fulgte 1766 med General *Huth* fra Hessen til Danmark. 1772 var han Generalkvartermester i Norge hos Prins *Carl* af Hessen og 1780 i samme Stilling i Danmark. 1785 blev han Kommandør for det nye i Kiel oprettede holstenske Jægerkorps og blev 1788 Oberstlieutenant. Han oprettede senere i Kiel den saakaldte Generalstabsskole og lagde derved Grunden til den danske Hærs Generalstab. Han blev Generalmajor 1802 og tog Afsked 1808.

³⁾ Justitsraad, Professor i Kiel *Christian Cay Lorenz Hirschfeld* (1742—92),

Kiel til Knoop, et Grev B a u d i s s e n tilhørende Gods ved Kanalen¹⁾. Hertil ledsagedes vi af Studenterne tilhest. Paa Knoop blev der dejeuneret — —²⁾ og efter Frokosten gik vi i en Chaloupe og roede fra Knoop paa Kanalen til dennes Munding ved Østersøen, hvilket omtrent udgør en halv Mil. Vi passerede derved en Sluse. Kanalen var paa hele denne Strækning meget bred, Slusen er et sandt Mesterstykke; en eneste Hest trak vor Baad, hvilket gik pilsnart. Ved Udstigningen besaa vi alle de tomme Pakhuse, som er anlagt ved Kanalens Munding, og satte os derpaa igen i vor Vogn og kørte til Frederiksort, hvor vi tog ind hos Kommandanten, General S t a n g e, besaa Fæstningsværkerne og spiste til Middag³⁾. Omtrent Kl. 2 om Eftermiddagen kørte vi herfra til Ekernförde, hvor vi blot skulde skifte Heste, og nu gik det saa hurtigt som muligt til Gottorp i Slesvig, hvor vi ankom Kl. 5½ om Aftenen, tidligere end nogen paa nogen Maade ventede. Kronprinsen overraskede Herskaberne i Komeden⁴⁾. Om Aftenen var stort Taffel in bunter Reihe⁵⁾. Prins C a r l fandt vi sengeliggende af Podagra, og han kunde hele Tiden under vort Ophold her ikke komme ud. Hendes kgl. Højhed Kronprinsessen, [Louise Augusta] samt hendes Gemal og Suite traf vi allerede her.

17. Juli besaa vi om Formiddagen alt seværdigt i Slesvig, red saa til Amalienborg⁶⁾, hvor der blev dejeuneret og hvor de øvrige Herskaber forinden var kørt ud, gik saa tilfods tilbage, spiste til Middag ved et meget talrigt Taffel, var om Aftenen i Komedi, og efter Aftensmaden havde vi Bal en Domino.

18. Juli kørte vi om Morgenen Kl. 8 i lutter firspændige Vogne

---

Havekunstens Dyrker, havde i Düsternbroeck, ¼ Mil fra Byen anlagt en Planteskole paa Regeringens Bekostning; den smukke Vej dertil førte langs Kysten.

¹⁾ Kammerherre Grev Heinrich Frederik Baudissin til Knoop m. m. (1753—1818), var s. A. kaldt tilbage fra sin Stilling som Gesandt i Berlin. Han var gift med den bekendte Forfatterinde, Herders Veninde, Caroline Adelaide Cornelia Schimmelmann (1760—1826), Skatmesterens Datter.

²⁾ Her er desværre en Side i Dagbogen meget omhyggeligt udstreget.

³⁾ Generalmajor Hieronymus Frederik Stange (o. 1710—95) havde været Stabschef hos sin Protektor Prins Carl af Hessen og var fra 1773 til 1791 Kommandant i Frederiksort, men mest af Navn, da han fra 1776 var Deputeret i Generalitetet og meget benyttet i forskellige Hverv. 1783 blev han imidlertid forvist fra Hoffet, men ved Regeringsskiftet atter tilbagekaldt og fra nu af af Kronprinsens betroede Mænd. Han blev Generallieutenant 1789.

⁴⁾ Prins Carl af Hessen havde i Slesvig sit eget Theater, som han selv bestodede.

⁵⁾ Kronprinsen saa formentlig her første Gang sin tilkommende Dronning Marie Sophie Frederikke (1767—1852), Prins Carl af Hessens og Prinsesse Louise af Danmarks Datter.

⁶⁾ Amalienborg var et Udsigtspunkt i Slesvigs Have Neuwerk, hvor der fandtes et fyrsteligt Havehus med store Væggemalerier.

til Landsbyen Fusing i Angeln, som næsten gennemgaaende har velhavende Indbyggere. Herfra gik det til Ekerneförde, hvor vi besaa Christians Plejehus, over hvilket Major M e l e y har Opsigt¹⁾. Efter at dette var forbi, kørte vi til Louisenlund, Prins C a r l s sædvanlige Sommeropholdssted²⁾. De øvrige Herskaber var her allerede ved vor Ankomst, og efter at have spist til Middag, blev der promeneret til Thetid i de i Skoven udhuggede Alleer. Kl. 11½ kom vi først tilbage til Slesvig, hvoraf den Del, som blev passeret, var illumineret. Louisenlund ligger forøvrigt fortræffeligt 1½, Mil fra Slesvig ved Slien, saa at man ogsaa kan komme derhen tilsøs.

19. Juli. Fra Kl. 7 til 9 exercerede det slesvigske Infanteri-Regiment for Kronprinsen, hvorved vi alle var til Hest. Prins F r e d e r i k a f H e s s e n³⁾, der var Chef for dette Regiment, førte det en parade forbi Kronprinsen, og efter at han igen havde ladet svinge ind, overtog Oberstlieutenant, Kammerherre B e c h t o l s h e i m Kommandoen. Regimentet er smukt og godt exerceret. Især har det Øvelse i at marchere. Selv i det besværligste Terræn gik Retningen sjelden tabt. Men Kammerherre B e c h t o l s h e i m er ogsaa en meget ferm Mand og en herlig Kommandør⁴⁾. Om Middagen var der igen stort Taffel og efter samme gik Prinsen ned paa Slotspladsen, hvor der blev givet Regimentet en Fest. Der var bygget 10 Løvgange, en for hvert Kompagni, og alle blev beværtede med Kød, Brød og Øl. Da Kronprinsen kom, begyndte Dansen, og han dansede selv med forskellige Soldaterkoner, hvilket Exempel saa Suiten og flere Personer fulgte. Et almindeligt Hurra- og Vivat-Raab var Følgen deraf. Prins C a r l plejer hvert Aar at gøre dette Regiment en saadan fornøjelig Dag. Om Aftenen var vi igen i Komodie, og efter Aftensmaaltidet var der Bal en Domino.

20. Juli. Nu gik det tilbage til Kjøbenhavn! Vi kørte sammen med Kronprinsessen Kl. 8½ fra Gottorp, dejeunerede i Flensborg hos Gehejmerraad S c h a c k, og herfra kørte Kronprinsen med sin Søster til Gravensteen, men vi andre — undtagen Marskalk B ü

---

¹⁾ Major Christian Hermann Meley fik Afsked som Major 1785 og blev Bestyrer af Christians Plejehus i Eckenförde, som s. A. 1787 var flyttet hertil fra Kjøbenhavn. 1790 blev han Oberstlieutenant og døde 1808.

²⁾ Louisenlund 1¼ Mil Ø. for Slesvig blev af Kong Christian VII skænket hans Søster Landgravinden af Hessen—Cassel 1770.

³⁾ Se Side 142. Note.

⁴⁾ Kammerherre, Oberstlieutenant Ludvig Frederik Baron af Mauchenheim, kaldet von Bechtolsheim (1736—1813) kom 17 gammel i dansk Tjeneste. 1781 blev han Oberstlieutenant ved fyenske Infanteri-Regiment, 1789 Oberst og Aaret efter Chef for Dronningens Livregiment og Kommandant i Glückstadt. 1798 Generalmajor, 1810 Generallieutenant.

low, som fulgte Prinsen — til Apenrade. Her drak vi The, og kørte saa til Hadersleb, hvor vi kom Kl. 8½ om Aftenen og logerede og spiste til Aften i Postgaarden.

21. Juli Kl. 12½ kom Kronprinsen og Marskalk Bülow igen til os i Hadersleb, hvor vi spiste til Middag hos Geheimeraad Steemann, og fortsatte derpaa under samme Festligheder som ved vort første Indtog paa Henrejsen, vor Rejse Kl. 2½ til Aarøund. Her gik vi ombord Kl. 4¼ om Eftermiddagen og kom Kl. 6 om Aftenen til Assens i Fyen, hvor Borgerskabet paraderede. Der drak vi kun The, endskøndt det havde været Hensigten at blive her om Natten. Deri var en Stafet, som kom os i Møde midt paa Lillebelt, Skyld, der overbragte os Efterretning om de i Kjøbenhavn opstaaede Uroligheder¹⁾. Vi satte os altsaa strax igen paa vor Vogn, og kørte til Odense, hvortil vi kom om Natten Kl. 11½ i en aldeles forskrækelig Regn og tog ind i et Værtshus. Her drak vi The, spiste et Smørrebrød og begav os til Ro. Jeg lagde mig kun i Klæderne paa Sengen.

22. Juli Kl. 6 om Morgenen kørte vi under Borgerskabets Paraderen og med Eskorte af et Borgerkorps til Hest til Nyborg, hvor

---

¹⁾ Det omtalte Opløb var et Udbrud af den bitre Stemning, der ulmede i Kjøbenhavn mod Kronprinsen paa Grund af hans militære Mani, der befordrede den i Forvejen herskende Uvillie mellem Studenter og Officerer, »de Sorte og de Røde«. Opløbet fandt Sted den 15. Juli i Filosofgangen, en meget besøgt Spaseregang, der udgjorde den nordre Side af den nuværende Vestervoldgade fra Raadhustorvet til Langebro, og hvor nogle Harpespillerinder og lignende Kunstnere forlystede Mængden om Aftenen. Rygtet fortæller, at Aarsagen til Tumulten var, at en Militær havde røgtet et vaadt naturligt Ærinde i Lommen paa en Civil, hvorover de tilstedeværende Studenter begyndte at gaa offensivt til Værks. Pøblen tog Studenternes Parti, da den militære Stand paa Grund af Hvervningen ikke var yndet, og mødte endelig den 17. i en saadan Mængde, at den virksomme Kommandant, General Haxthausen, ikke kunde bringe Orden tilveje, men tilligemed Politimesteren og hans Styrke, som endelig ogsaa var mødt, var nødt til at fjerne sig. Vagthuset ved Vesterport og Raadhuset blev om Natten beskadigede ved Stenkast, men ved en Afdeling Husarers Ankomst til Staden blev endelig Orden tilvejebragt. (Se F. C. Krohn: Samlinger til en beskrivende Fortegnelse over danske Kobberstik m. m. I. S. 256). Anstalterne var vistnok for store i Forhold til Opløbet, hvilket ogsaa fremgaar af følgende karakteristiske kgl. Plakat, der danner en Afslutning paa Kronprins Frederiks første Rejse i sit Land:

Under Dato Frederiksberg Slot d. 3. August d. A. har det allern. behaget H. M. at udgive en Plakat, hvorved bekendtgøres: At da H. M. meget ugierne har erfaret, at iblandt nogle unge Mennesker af Allerhøjststammes civile og militaire Etat i den kgl. Residensstad Kjøbenhavn have reist sig saadanne Tvistigheder, som endog have udbredet sig saa vidt, at de have givet Anledning til udøvede Voldsomheder af et utilladeligt Sammenløb af Folk; saa, for at forekomme slikt strafværdigt og uanstændigt Forhold, der ikke kan andet end opirre Gemytterne paa begge Sider, og tilsidst udfalde til deres egen Fordærvelse og Vanære, vil Kgl. Majestæt hermed alvorligen have budet og

Garnisonen var til Kur, gik $9\frac{1}{4}$ ombord, kom $11\frac{3}{4}$ til Korsør, og spiste Frokost hos Kommandanten, Oberstlieutenant Gyldenfeldt¹⁾.

Kl. $12\frac{1}{4}$ kørte vi herfra og nu kom vi ikke igen af Vognen, uden naar visse Fornødenheder fordrede det et Øjeblik. Vi kom altsaa over Slagelse, Ringsted og Roeskilde, om Aftenen Kl. $10\frac{1}{4}$ til Frederiksberg Slot, hvor Kronprinsen og Marskalk Bülow forlod os, da de kgl. Herskaber var her. Vi andre kørte fra Frederiksberg ind til Kjøbenhavn. Det var i Dag 22 Mil i 16 til 17 Timer tilbagelagt! Vi kom Gud ske Lov! alle sunde og vel igen hjem efter en Fraværelse paa 39 Dage. Foruden den her nævnte Suite, havde Kronprinsen desuden Kammertjener og Livkirurg Bodendieck²⁾ saa vel som Sekretær Bluhme³⁾ med. De to kørte sammen i en Slags Halv-Chaise, som man kalder Diable.

---

befalet, at ingen af Allerhøistsammes civile eller militære Etat, af hvad Stand eller Condition han maatte være, maa understaae sig at fornærme hinanden, enten paa offentlige eller private Steder, hverken med Ord, Miner eller Gebærder eller og paa anden nærgaaende og uanstændig Maade, saafremt de ikke vil vente uden Hensigt til Person og Stand og uden al Skaansel med Strenghed at vorde anset og straffet; til hvilken Ende de, som paa enten af Siderne maatte tilføies nogen Fornærmelse eller Overlast, have at vende sig til vedkommende H. M.'s Collegier, som strax skal foranstalte Sagen paa det nøjeste og paa lovlig Maade af vedkommende Retter undersøgt og til vedbørlig Strafs Lidelse paakiendt.

¹⁾ Oberst Christian Gyldenfelt (1720—1805), en Søn af Pastor H. M. Schousboe til Eising, blev 1760 Major og Aaret efter adlet med Navnet Gyldenfelt. 1762 blev han Kommandant paa Korsør Fæstning og 1783 kat. Oberst af Infanteriet. Om hans og hans Hustrus rørende Historie, se Hist. Tidsskr. VI. 5.

²⁾ Johan Christian Bodendick (1735—1818), blev 1776 Kammertjener og Livkirurg hos Kronprins Frederik. Han spillede en stor Rolle ved Regeringsforandringen 1784. Han blev afskediget 1810 som Etatsraad.

³⁾ Geheimkabinetssekretær, senere Justitsraad, Vitus Frederik Bluhme (1756—95).

JENS CHRISTOPHER HENRIK SKJELDERUP

CATHRINE DOROTHEA SKJELDERUP
f. CONRADI

Barndoms- og Ungdomserindringer af Jens Skjelderup. Meddelte af Arthur Skjelderup.

Jens Christopher Henrik Skjelderup, Professor Michael Skjelderups anden Søn, blev født i 1806 i København, hvor Faderen var medicinsk Professor. I 1814 blev Faderen Professor i Christiania, hvor derefter Sønnen gik paa Skole. I 1819 blev denne Søcadet, men gik ud af Cadetskolen uden at blive Officer. Han blev derefter i 1827 Student og tog i 1833 medicinsk Embedsexamen. Samme Aar blev han gift med Cathrine Dorothea Conradi (1801—1871), Datter af Postmester Johan Christian Conradi og Christiane Schmidt, og samtidig Korpslæge i Marinen. I 1836 søgte han Afsked fra dette Embede for at modtage en Lægepost ved Modum Blaafarvøværk (nu nedlagt). I 1839 blev han Batterikirurg i Christiania og i 1840 Distriktslæge i vestre Nedenes med Bopæl i Arendal. Han var Læge her i 17 Aar og søgte sig saa over i Postetaten og blev i 1857 Postmester i Skien og Aaret efter Postmester i Frederikshald. Nogle Maaneder efter sin Hustrus Død i 1871 søgte han Afsked og bosatte sig i Christiania, hvor han boede sammen med sine to Søstre og døde i deres Hus i 1885. Han havde ingen Børn.

Jens Skjelderup var særlig i sine yngre Dage meget litterært interesseret. Han har skrevet flere Noveller etc., hvoraf nogle er trykte i Tidsskriftet Hermoder.

De Erindringer, som her udgives, er skrøvne, lige efterat han i 1871 tog Afsked som Embedsmand og bosatte sig i Christiania. De gaar til 1833, en Tid efterat han var bleven gift og havde begyndt at praktisere som Læge. Mere foreligger ikke fra hans Haand. Hvorfor han ikke fortsatte Erindringerne længere frem, vides ikke. — Der er foretaget nogle faa, uvæsentlige Rettelser i Manuskriptet.

Jeg Jens Skjelderup, som nu er i mit 66de Aar og har begyndt at nedskrive Begivenheder af mit Liv saaledes, som jeg erindrer og har opfattet dem, er født af norske Forældre i Kjøbenhavn den 27. Juni 1806. Min Fader¹⁾, Præstesøn fra Hof i Jarlsberg, var dengang Professor i Anatomi ved Kjøbenhavns Universitet; min Moder²⁾, Datter af Major Holfeldt³⁾ i Arendal, var født i Stavanger og opdraget hos hendes Onkel⁴⁾, Præst til Magleby i Stevns-Herred. Mine tidligste Barndoms Erindringer ere fra mit 5 eller 6 Aar, da mine Forældre boede paa Hjørnet af Teglgaaardsstræde og Nørrevold i 3die Etage. I samme Huus boede en aldrende Enkemand,

¹⁾ Michael Skjelderup, 1769—1852, medicinsk Professor først i København, senere i Christiania, Søn af Sognepræst Jacob Worm Skjelderup, 1723—1787.

²⁾ Martha Catharina Holfeldt, 1776—1847.

³⁾ Christoph Heinrich Holfeldt, 1736—1801.

⁴⁾ Sognepræst Jens Lintrup, 1738—1812, var gift med Martha Marie Paludan, en Søster af Ambrosia Paludan, gift med Major C. H. Holfeldt, begge Døtre af Biskop Rasmus Paludan, 1702—1759.

Doctor Bergsøe¹⁾, med hvis 2de Sønner Wilhelm og Adolph jeg og min Broder, som jevnaldrende, vare meget gode Venner; men, da vi senere flyttede, saaes vi sjeldnere, og jeg har i en ældre Alder for-gjæves søgt at støde sammen med dem; men fik at vide, at den Ældste²⁾ blev Tekniker og Bestyrer af den kongelige Porcelains-fabrik, den Anden³⁾ Professor i Statsøconomie, og formentlig er Digteren af samme Navn en Søn af En af dem.

I Sommeren 1812 gjorde min Fader Reise til Norge for at besøge sin Familie der, og imidlertid opholdt min Moder med sine Børn, 2 Dreng og 2 Aars gamle Tvillingsøstre, sig hos sine Pleieførelde i Magleby. Da min Moder og tildels min Fader, naar han ikke var paa Fodture i Sjælland eller Fyen med Skuespiller Lindgreen⁴⁾, almindelig tilbragte Sommerferien der, erindrer jeg temmelig tydeligt saavel selve Præstegaarden som Omgivelserne, hvoriblandt en temmelig høi enestaaende Jordbakke, forsynet med en Varde (Klip-pingebjerg). I temmelig kort Afstand fra Magleby laa Herregaarden Gjorslev, som eiedes af Familien Scawenius med hvem Præste-familien havde megen Omgang. Gaardens middelalderlige Archi-tectur, fornemlig dens store hvælvede Vestibule, gjorde endog paa mig Smaagut uudsletteligt Indtryk. — At jeg gjerne vilde være der, mindes jeg; men om ikke Husets to halvvoxne Døtre, som forekom mig som tvende yndige Adelsfrøkener, bidroge mere dertil end Architecturen, tør jeg ikke afgjøre, da min Skjønhedssans neppe dengang var synderlig udviklet. — Jeg levede et lykkeligt Liv i Præstegaarden; feteret af Præsten, som jeg var opkaldt efter, fik jeg næsten i Alt min Villie, og denne bestod fornemlig i at være ude fra Morgen til Aften, snart i min egen lille Have, snart i Mark og Eng, og det varede ikke længe, før jeg havde mange Venner baade blandt store og smaa Bønderfolk af begge Kjøen. Engang fulgte jeg en af Præstens Piger med Forfriskninger til Slottefolkene i Marken og mødte da en Lieutenant (: hans Navn har jeg glemt :), som var paa Landmaaling der i Egnen. Han havde just skudt en Lærke, som han forærede mig. Jeg bar den hjem i Triumf og forlangte, at den skulde steges til mig, hvilket endelig efter nogen Indvending lovedes mig. Min mund løb allerede i Vand efter Lærkesteg, da man, o vel viste mig, at den var fuld af Orme. Jeg maatte da nøie mig med simplere Kost; men da jeg blev ældre, indsaas jeg, at man

---

¹⁾ Johan Frederik Bergsøe, d. 1818.

²⁾ Carl Wilhelm Bergsøe, Digteren Vilh. Bergsøes Fader.

³⁾ Adolph Frederik Bergsøe, 1806—1854, Professor ved Københavns Universitet.

⁴⁾ Ferdinand Ludvig Vilhelm Lindgreen, 1770—1842, Skuespiller ved det kgl. Theater, en ivrig Fodgjænger.

havde holdt mig for Nar; thi en nyskudt Lærke kunde umulig være fuld af Orme. Man havde indbildt mig, kjøbenhavnske Dreng, som aldrig havde set en Fugl indvendig, at Lærkens Tarme vare Orme. Da hele Familien en smuk Dag gjorde en Udflugt, mødte vi min Fader kommende fra Norge og med ham hans gode Ven, Skuespiller Lindgreen, begge kjørende i en Fjellevojn.

I dette Aar flyttede mine Forældre fra Teglgaardsstræde til Ulfeldts Plads i en stor, Hambro¹⁾ tilhørende Hjørnegaard, som havde Gjennemgang, om ikke offentlig, til en Baggade, hvori en stor Bygning (Klædefabrik?). I dette nye Logie boede en Mængde Familier, saavel i Hovedbygningen som Bagbygningen inde i Gaarden. I den anselige Hovedtrappe fandtes over Indgangen en malet Abekat i et Bur med et Æble i Poten. Den forekom mig saa livagtig og mesterlig udført, at jeg, da jeg mange Aar efter kom til Kjøbenhavn, maatte ind for at se efter Abekatten. Den var der endnu; men Mesterværket var borte. I 1872 saa jeg atter efter Abekatten, men da var den ogsaa borte.

Jeg blev sat i Skole hos en privat Skolebestyrer, Høyer, som havde Skole i nederste Etage af vor forrige Bopæl. Om Manden selv har jeg ingen blidere Erindring end, at han engang ophakkede min venstre Skulder tilblods med Skarpen og Spidsen af en Lineal, fordi jeg, sat til at lære udenad den almindelige Multiplikationstabel, halvhøit fandt Fornøielse i at lære en selvgjort Tabel af omtrentligt Indhold: 3 Gange 4 er 8, 5 Gange 8 er 20 etc. Min Fader nedlagde Protest imod at lære mig Regning med Spidsen af Linealen, hvorimod den brede Side tillodes, og jeg bestemte mig til herefter kun at benytte Christian Cramers²⁾ eller Søren Matthiesens³⁾ Regnemaader. Min Fremgang i Skolen var vist ikke stor, da jeg var flygtig og af et meget livligt Gemyt, dog var jeg meget opmærksom i Historietimen og kunde for min Alder ikke lidet af Fædrelandshistorien. Læreren, hvis Navn jeg erindrer var Ottesen, var ogsaa derfor min gode Ven.

Medens min kun 1½ Aar ældre Broder⁴⁾, der var meget flittig, stod langt mere end Aldersforskjellen over mig i Kundskaber, da min Fader allerede tidlig selv beskæftigede sig med at undervise og give denne sin Førstefødte Interesse for Kundskaber, var det

---

¹⁾ Bankier Joseph Hambro, 1780—1848, som først havde stor Bankierforretning i København og i 1840 flyttede til London. Han formidlede flere Statslaan, i hvilken Anledning han ogsaa nogle Gange var i Norge, uagtet han som Jøde dengang egentlig ikke havde Adgang til Landet.

²⁾ Bekjendt Skolemand og Forfatter af Skolebøger i Regning og Mathematik, 1699—1764.

³⁾ Regnebogsforfatter, 1653—1740.

⁴⁾ Jacob Worn Skjelderup, f. 1804 d. 1863 som Statssekretær i Norge.

langt fra, at jeg var ørkesløs og endnu mindre døsigt; thi jeg var stadig, naar jeg kunde komme til, i fuld Leg i Gaarden med de mange Beboeres Børn, alle mine gode Venner, og i Forhold til min Alder vist ikke tilbage i at finde paa Spilopper, som vistnok ikke altid vare ganske uskyldige. — Saaledes brugte vi at paagribe og arrestere Børn, især Jødebørn, som forsøgte at benytte Husets dobbelte Gjennemgang, og efter et kort Fængsel tvang vi dem til at gaa tilbage gennem den samme Indgang, som de var komne fra. Vi havde ogsaa megen Fornøielse af de saakaldte Visekjærlinger, der dengang opvartede med, langtfra melodiske, nye Viser trykte i dette Aar, og som vare næsten ligesaa almindelige i Portrummene som Positiv-spillerne nu. En Høsteftermiddag lod jeg mig ikke nøie med Gaardens Fornøielse, men gav mig uden Tilladelse ud paa en længere Expedition. I Bagbygningen boede nemlig en Bogtrykker (Kjøbke), som sendte Correctur med en Læredreng, naturligvis min gode Ven, til Professor Guldberg¹⁾, som boede udenfor en af Broerne. Da jeg befandt mig i Gaarden, foreslog denne Dreng mig at ledsage sig, og da han lovede mig, at vi snart skulde være tilbage igjen, da det endnu var lyst, og jeg intet Begreb havde om Veilængden, haabede jeg ikke at blive savnet og fulgte ham villigt. Veien var vistnok ikke synderlig lang, og, medens han udførte sit Ærinde, tog jeg trøstigt Post paa Broen og morede mig med at se ned i Voldgraven. Ulykken vilde imidlertid, at han blev opholdt flere Timer hos Professoren, og Tiden begyndte at falde mig noget lang; men hvad skulde jeg gjøre? Jeg havde jo lovet at vente ham paa Broen, og desuden var jeg ikke sikker paa at finde Veien hjem, og altsaa blev jeg, til han kom Klokken over ti, og vi skyndte os nu hjem. Man havde tidlig savnet mig hjemme og var blevet meget forskrækket, da man forgjæves havde søgt efter mig paa forskjellige Steder, ja man havde endog havt Bud paa Skolen, hvilket vistnok var det sidste Sted, hvor man kunde vente at finde mig. Allerede paa Veien begyndte jeg at føle Uro; men da jeg endelig kom hjem og saa den Skræk, jeg havde voldt mine Forældre, og min Moder gaa hændervidende paa Gulvet, da gik det rigtig op for mig, hvilken Synder jeg var, og som den forlorne Søn kastede jeg mig paa Knæ for hende, og som den forlorne Søn toges jeg igjen til Naade, og undgik den Revselse, som jeg saavel havde fortjent. Gud give, jeg ikke senere havde forvoldt mine Forældre mange større Sorger og Bekymringer ved min Letsindighed!

Paa Christianshavn boede en ret velstaaende Marchandiser Enke Madame Bakkevold, som gjorde meget af os Brødre, og som

---

¹⁾ Frederik Høegh Guldberg, titulær Professor, 1771—1852.

ofte afhentede os Løverdag Eftermiddag for enten selv at aflevere os eller overlevere os til min Fader Søndag Eftermiddag. Vi sov da i en meget stor Himmelseng, i hvilken vi næsten druknede i de mange bløde Dyner, og vi fik Caffé med Hvedebrød paa Sengen. Hun tracterede os altid med vore Livretter, og medens min Broder morede sig med at lære Holbergs Comedier, som hun havde, gjorde jeg hende mere Uleilighed, da hun maatte more mig ved at gjøre mig bekendt med hver Vraa i Huset og til Afvexling spille Kort med mig eller fortælle mig Eventyr. Hen- og Tilbagereisen var mig altid til stor Fornøielse især Gangen gennem Børsen, fornemlig gennem de dobbelte Døre til Børssalen, hvilke gik rundt paa en Tap og forekom mig høist mærkværdige; ogsaa var det meget livligt paa Slotspladsen. At spadseré i Kongens Have (Rosenborghaven) var dengang og er vel endnu en stor Fornøielse for Børn, og den nød jeg ofte. Jeg betragtede da med barnlig Beundring Herculeslogen og især Hercules, som river Gabet op paa Løven og de stode længe for min Erindring, selv efter at jeg var blevet voksen, som et sjældent Mesterværk; men forvoldte mig ved sammes Gjensyn en endnu større Skuffelse end Abekatten med Æblet. Jeg har endnu mange ikke ganske ubetydelige Erindringer om Personer og Steder fra mit Barndoms Ophold i Kjøbenhavn; men de vilde neppe have anden Interesse end at give Beviser paa min gode Hukommelse, dog maa jeg give et Bevis herpaa tilbedste, fordi det giver et Vink om Stemningen i Danmark i Anledning af Norges Afstaaelse, og hvad Indtryk endog Børn modtog deraf. Paa den Tid prægedes nogle Kobbermynter af, som jeg erindrer, et smukt Præg, og paa Aversen: »Rigsbanks t e g n« for 12 Skilling. Disse lærte jeg at tyde ved at gøre hvert Bogstav til Begyndelsesbogstav, saaledes: Riget i Gjæld. Satan Banken Annamme, Nu Kongen til Esler Gav Norge for 12 Skilling. En anden Version havdes ogsaa om »for 12 Skilling«, hvori Kongens Adjutanter Friboe¹⁾, Oppen²⁾ og Rømer³⁾ spillede Hovedrollen; men den har jeg for det øvrige glemmt.

Den 10. Mai 1814 forlod min Fader med sin Familie, som bestod af Moder, min ældre Broder Jacob, mig og mine 2de 3½ Aar gamle Tvillingsøstre Marthe⁴⁾ og Ambrosia⁵⁾, Kjøbenhavn for at

¹⁾ Frederik Caspar Conrad Frieboc, f. 1767 d. 1846 som General (a la suite).

²⁾ Johan Frederik Blix Oppen, f. 1766 i Norge d. 1826 som General i Danmark.

³⁾ Carl Ludvig Wilhelm Römer, f. 1768 d. 1857 som General. Det var ham, som i 1814 bragte Christian Frederik den første officielle Meddelelse om Kielerfreden.

⁴⁾ Død ugift i Christiania 1894.

⁵⁾ Død i Christiania 1897 som Enke efter Artillerikaptein Conrad Hanway Clauson.

reise til Christianias nyoprettede Universitet; men da, efter Norges Afstaaelse til Sverige, Selvstændighedskrigen var udbrudt, og saaledes Reisen gennem Sverige var afbrudt, maatte den foretages gennem Sjælland over Jylland. Den sidste Erindring, jeg har om Kjøbenhavn, er, da vi sad i Postvognen, at vor Husfælle, Regimentschirurg Hjemsdrups Frue gav hver af os Børn et Kræmmerhus Sukkergodt med paa Veien. Fra Kallundborg gik Reisen med Snekke til Aarhus, og derfra, som jeg godt erindrer, gennem tunge sandede Veie til Fiskeleiet Lønstrup i Nærheden af Løkken, ikke langt fra Fredrikshavn, eller, som det da almindeligst kaldtes, Fladstrand. Der laa nemlig en af min Fader kjøbt lille Dæksbaad, som skulde føre os til nærmeste Kyst i Norge. Her samlede sig nu flere Normænd og Andre, som skulde over, og min Fader medtog saa mange, som Baaden vel kunde rumme, blandt hvilke en Student Friele¹⁾ fra Bergen og botanisk Gartner Siebke²⁾. For at undgaa at opbringes af fiendtlige Krydsere, som ikke lod nogen Baad passere, men førte Mandskabet som Fanger til Gøteborg, maatte man benytte Natten for at løbe ud. — Strax gjordes et Forsøg; men vi maatte vende tilbage, fordi Baaden var meget læk, og den maatte derfor sættes paa Land for at repareres og omkalfatres. Dette tog naturligvis længere Tid, i hvilken de mange Ventende maatte fornøie sig saa godt de kunde mellem Sandklitter og Lyng. Jeg erindrer, at jeg og min Broder morede os ganske godt og havde iblandt andre Fornøielser en Dag i en liden Bugt fisket en Mængde deilige Mæslinger (Skjæl), som kostede Fader en liden Sum til Eieren, da de ikke vare bestemte til at fiskes, men til at fiske med. Endelig var da Baaden færdig igjen og gik anden Gang tilsøs, men maatte, som ogsaa tredie Gang, gjøre Vendereise, dels fordi Vinden ikke var god, men fornemlig fordi Føreren, der som Krigsfange var rømt fra Gøteborg, frygtede for atter igjen at blive bragt op og ført derhen. Føreren blev nu afsat, da en av Passagererne, som havde været Maanedslieutenant, paatog sig at føre Baaden over, og den gik da ud en Aften for 4de Gang. Tidlig om Morgenen befandt vi os under den norske Kyst i Stille, og ikke meget langt borte en svensk Fregat, som sendte Baad ud imod os. Denne vendte imidlertid et Stykke fra os tilbage til Fregatten, formodentlig for at armeres bedre, da den mulig har anset vor Baad for en Caper, da alle Passagerer, henimod en Snes Mand, var paa Dækket. Inden Baaden kunde vende tilbage fik vi Vind, medens Fregatten, som sendte en magtesløs Kugle efter os, endnu laa i Stille, og vi kom lykkelig ind til

¹⁾ Henrik Johannes Friele, f. 1795, Student i 1814 i København og d. 1837 som Overretsprokurator i Bergen.

²⁾ Johan Siebke, 1781—1857, som anlagde den botaniske Have paa Tøien.

Mærdø Havn ved Arendal 1. Juni efter 21 Dages Reise fra Kjøbenhavn. Da Faren var forbi, fik jeg og min Broder, som havde været stuvet ned i et lidet Rum forut, Lov til at komme paa Dækket for at se Fregatten, som forekom mig umaadelig stor med alle sine slappe hængende Seil.

Fra Arendal reiste vi vestefter for at besøge min Moders Familie, først i Christianssand og dernæst til forbi Flekkefjord. Det er næsten ubegribeligt, hvorledes mine Forældre kunde bestemme sig til en saadan Reise med fire Børn, hvoraf de to yngste vare under 3 Aar paa saa slette Veie som Vestlandets dengang vare og med saa mangelfulde Befordringsmidler, hvortil kommer, at der dengang herskede saadan Hungersnød, at der næsten ikke var Fødemidler at opdrive paa Skydsskifterne. Men Moder erindrede ofte senere med Taknemlighed Districtslæge Møller¹⁾ i Arendal, hvis Eftermand jeg blev i Aaret 1840, fordi han til Reisen næsten havde paatvunget hende en god Forsyning med Brød. Endelig ankom vi, efter paa Veien at have besøgt Faders Familie²⁾, Holstene i Holmestrand og hans Søster³⁾ i Aasgaardstrand, min Moder med mine 2 Smaasøstre i en kjøbt Reisekjærre, Fader og vi Smaagutter i Skydskjærre, til Christiania den 1. juli 1814.

Vi tog ind til Carstens (nu Hotel d'Angleterre⁴⁾, dengang det første Hotel i Christiania), men flyttede efter nogle Dages Forløb ud til Lakkegaarden⁵⁾ i Enden af Gaden af samme Navn og da eneste Adgang til Trondhjemsveien. Da de anatomiske Forelæsninger da holdtes i et Locale i Mangelsgaarden⁶⁾, var denne Bopæl ikke aldeles ubeqvem for Sommeren, men samme Høst flyttede vi ind i nederste Etage af Tullins Gaard i Kirkegaden (Günthers Conditori⁷⁾), som netop var fraflyttet af den fra England ved B. Anker forskrevne Doctor Müller⁸⁾, hvis Skabe med Mineralier endnu stode

1) Lægen Alexander Christian Møller, 1762—1847, Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold i 1814.

2) Jens Skjelderups Faders Moder var født Holst (fra Holmestrand).

3) Antagelig Karen, gift med Skibsreder Ole Bache i Holmestrand.

4) Paa Hjørnet af Raadhusgaden og Kongens Gade, nu nedrevet. Afbildet A. Colletts »Gamle Christiania Billeder« S. 123.

5) Findes afbildet i L. Daaes »Det gamle Christiania« S. 367. Resterne af den eksisterer endnu i en Baggaard nær Akerselven.

6) Det store Eiendomscomplex i Storgaden, senere benyttet til Tvangsarbejdsanstalt, Fattighjem, Sygehus m. v.

7) Kirkegaden 16, netop nedrevet for at give Plads for Centralbanken for Norges nye Bygning.

8) Den danske Læge Johannes Müller, 1758—1825, som i 1788 nedsatte sig som Læge i London, blev i 1792 indkaldt til Christiania, hvor han virkede som Læge og Videnskabsmand indtil 1815, da han reiste tilbage til England, hvor han nu praktiserede i Brighton til sin Død. Den kjendte Christianiaborger Bernt Anker (1746—1805) var blandt dem, som fik ham indkaldt.

igjen. Min Broder kom ind i Latinskolen, som da eiede den Del af Departementsgaarden¹⁾, som ligger paa Hjørnet af Toldbodgaden og Dronningensgade, og jeg blev sat i nederste Classe i Borgerskolen, som da holdtes i øverste Etage af Byens Waisenhuus. I dette ingenlunde stadselige Locale var jeg ikke længe, da Skolen meget kort efter flyttede til Bogtrykker Bergs Gaard paa Hjørnet af Raadhusgade og nedre Slotsgade i underste Etage, som ikke udmærkede sig ved større Elegance, da den allerede dengang var saa forfalden, at den kunde fortjene at nedrives, hvad dog først er skeet for et Par Aar siden. — Borgerskolen havde dengang ikke megen Anseelse, som Undervisningsanstalt, da der dengang var Mangel paa duelige Lærere, og faa af dem forstod at sætte sig i Respekt hos Eleverne, som utgjorde en høist blandet Hob af Dreng, hvoraf Flere just ikke burde være Exempel for bedre opdragne Børn. Fra Universitetet fik man dog efterhaanden flere dygtige unge Lærere, som senere indtog høiere Læreposter, saasom Arbo²⁾ og Hysing³⁾. Jeg tør desværre ikke rose min egen Opførsel, da jeg nok som oftest deltog i Spilopper saavel paa Skolen som udenfor; men derfor har jeg ogsaa Aarsag til at beklage, at jeg ikke saa bedre Exempler for mig. Der var dengang en gammel Svensker W., som kaldtes Major og ernærede sig ved Musik-Informationer. Han var en af de største Compliment-magere, man kunde tænke sig. Til min Fader, som var hans Læge, sagde han en Gang han var paa Veien til Palais⁴⁾, formodentlig for at bede Carl Johan om Understøttelse, at han skulde fortælle Majestæten, hvilken guddommelig Mand høyst ærede Professoren var, og da jeg engang senere, som ung Student, kom i Samtale med ham, sagde han, da vi skiltes, at det vilde være den største Hæder som kunde vederfares ham, om jeg vilde bæere ham med at træde over hans Dørtærskel. Han havde hørt, at den Ene af to Fruer G., som var gift med hver sin Broder, var overmaade smuk; men formodentlig ikke, at den Anden langt fra udmærkede sig derved. Da han ved en Leilighed blev presenteret for den mindre smukke Fru G., utbrød han formentlig med en Reminiscens af Simeons Ord: »Nu kan jeg rolig dø, jag har seet det Skjønneste paa Jorden! Han var imidlertid ikke saa heldig til at opdrage, som til at sige Complimenter, idet en Son af hans andet Ægteskab udmærkede sig ved sin slette Opførsel paa og udenfor Skolen. Engang indbildte

---

¹⁾ Skal nedrives for at give Plads for et nyt Posthus.

²⁾ Christian Frederik Arbo, 1791—1868, senere Overlærer i Drammen.

³⁾ Ahlert Hysing, f. i København 1793 d. som fhv. Rektor i Laurvig 1879.

⁴⁾ Det nuværende kgl. Slot existerede dengang ikke. Kongen boede under sine Besøg i Christiania i det saakaldte Palais (skraa overfor den nuværende Jernbanestation).

han nogle Disciple, hvoriblandt jeg, at han havde faaet Tilladelse til med nogle Venner at spise Æbler i Hågen Mathiesens¹⁾ Have, hvoraf nu ikke findes Spor, men som laa i Dronningens Gade med Indgangen lige over for Mathiesens Gaard, det nuværende Victoria Hotel. En Eftermiddag fulgte vi ham troskyldig igjennem den uafaaede Port og begyndte ret at delikatere os med de delige Æbler; men da kom Nogen i Haveporten, og W. gav sig da strax til at løbe og sprang paa et beqvemt Sted over Muren. Vi fulgte ham naturligvis, da vi forsent indsaa, at Tilladelsen ialfald ikke var skriftlig. Vel bleve vi ikke grebne i Gjerningen; men da vi var kjendte som Skoledisciple, blev Sagen anmeldt for Bestyrelsen, for hvem vi, som ansaa os for uskyldige, strax gik til Bekjendelse. W. blev straffet, og vi irettesattes for vor Lettroenhed.

En Tysker, Probst, som i Huset²⁾ nedenfor Tullins havde Nürnberger-Handel i Karnapværelset, var selv temmelig vredagtig, men Konen var, som der staar i Visen, »værre endog« og var derfor til stadig Fornøielse og en Skive for Smaagutternes Drillerier. Man spurgte paa de allerurimeligste Ting hos dem og prøvede deres Taalmodighed ved at ville se netop de Ting, som vare vanskeligst at faa frem; men gjorde man det for grovt, var det sikrest at komme ud af Døren; thi blev En greben, vankede der Prygl. En liden Gut, der altid var paafærde, gik en Aftenstund, medens nogle Kammerater stode udenfor, ind i Kramboden og spurgte med en beskeden troskyldig Mine, om Hrr. Probst havde Geværer at sælge. Probst tog da strax frem et Legetøjsgevær; men det var ikke et saadant, Gutten vilde have. Han tog en andet Slags frem; men det var ikke rigtigt; men endelig, da det Tredie heller ikke var af den rette Slags, spurgte Probst utaalmodig, om det maaske skulde være et rigtigt Gevær. »Ja til en Tinsoldat, som har mistet sit«, svarede Gutten endnu med taaleligt Alvor; men skyndte sig ud af Døren, da en Lattersalve udenfor modtog ham.

Af Undervisningsmetoden paa Skolen erindrer jeg ikke synderlig, fordi jeg langtfra var slittig, men da jeg havde gode Evner, lærte jeg dog altid noget, og, for at jeg skulde gjøre større Fremskridt, maatte jeg om Aftenen læse privat med Boghandler Hartmann³⁾, gammel Student, som havde sin Boglade paa den anden Side af Tullins Gaard paa Hjørnet af Toldbogaden⁴⁾. Disse Timer smagte

¹⁾ Den bekjendte Forretningsmand Haagen Mathiesen, f. 1759 i Christiania d. som titulær Generalkrigskommissær i Danmark 1842.

²⁾ Formodentlig Kirkegaden 14, som endnu staar omtrent uforandret, ogsaa indkjøbt af Centralbanken.

³⁾ Boghandler M. P. B. Hartmann, 1785—1855.

⁴⁾ Centralbanken for Norge bygger sin nye Bankbygning netop paa dette Hjørne.

mig i Begyndelsen aldeles ikke, men efterhaanden syntes jeg bedre derom, da Hartmann, som var en meget godmodig Mand, lod mig lære Vers udenad af Platon og declamere dem, hvorimod han var meget facil med Skolens Lectier.

Pludselig blev jeg taget ud af Borgerskolen foranlediget ved en Drengestreg, hvis formildende Omstændigheder jeg ikke vil gjøre gjældende, da den endnu tynger min Samvittighed. Som Medlemmer af det dramatiske Selskab havde mine Forældre 2 Generalprøve Billetter, som snart tilfaldt os Brødre eller Tjenestefolkene eller Andre. Min Broder fik desuden ofte en af de Billetter, som Latinskolen disponerede over. Nu hændte det, at jeg til en Generalprøve havde gjort sikker Regning paa, at jeg og en Kammerat, Pleiesøn af Krigsraad (Ekspeditionssecretær Ruge¹), skulde faa Billetterne uden dog at have faaet noget bestemt Løfte derom, og jeg blev derfor meget ilde tilmode, da min Moder om Middagen sendte mig til Statsraad Diriks²) (boende i Rosenkrantzgaarden³), Hotel Kronprindsesse Lovise) for, om de ønskede at benytte den ene Billet, at tilbyde dem den. Paa Veien derhen faldt det mig ind, at jeg nok turde sige, at de ikke behøvede Billetten, og jeg vendte derfor tilbage med den Besked. Nu gik jeg og min Ven sammen paa Generalprøven; men Dagen derefter ved Hovedforestillingen, da min Moder taledede med Statsraadinden, kom Sandheden for Dagen. Da jeg imidlertid haardnakket paastod, at jeg havde modtaget denne Besked af en Pige, tog min Fader mig med til Diriks, hvor jeg, med Skamrødme nedskriver jeg endnu efter saa mange Aar dette, fremdeles blev ved min Paastand, men blev, som rimeligt var, ikke troet. Da min Fader, vel ikke uden Grund, antog, at jeg med mit livlige, letsindige Gemyt lettelig kunde blive ganske fordærvet i det blandede Selskab i Borgerskolen, tog han mig strax ud og lod mig læse privat for at komme ind paa Latinskolen. Min Lærer blev da en ung Student O. V. Lange⁴), som senere viste mig megen Godhed og Venskab, efter at han var blevet en udmerket Mand, Toldcasserer, Stortingsmand og tilsidst Statsraad.

Da jeg Høsten 1816 var kommet ind i Latinskolens nederste Klasse, flyttedes Skolen strax efter til Kammerraad Glückstads Gaard, ligeoverfor Landcadet Academiet⁵), hvilken senere i mange

¹) Var Expeditionsssekretær i Forsvarsdepartementet 1815—1838.

²) Chr. A. Diriks, 1775—1837, Statsraad og Chef for Justitsdepartementet 1814—1836.

³) I Begyndelsen af Rosenkrantzgaden, nu nedrevet.

⁴) Statsraad Otto Vincent Lange, 1797—1870. Han var i flere Aar bosat i Arendal, hvor Jens Skjelderup som Distriktslæge traf ham.

⁵) Eiendommen ligger fremdeles uforandret (paa Hjørnet af Toldbodgaden og Dronningens Gade) men benyttes nu til andet militært Formaal.

Aar eiedes af Thor Olsen¹⁾. Latinskolen kunde heller ikke dengang regnes for nogen Mønsterskole. Rectoren Rosted²⁾, titulair Professor, var allerede en meget gammel Mand, der ialfald ikke længere var istand til at holde Disciplinen ilive mellem Lærer og Elever, og desuden var han temmelig hidsig og havde et svagt Syn. Derfor opdagede han sjelden nogen Uorden, naar han efter Sædvane gjorde Runde i Classerne. Engang, før Lærerne var kommet, opdagede han ikke Peckel³⁾ paa sin Plads og spurgte: »Hvor er Peckel«? »Det er ikke jeg, Hrr. Professor«, svarede Peckel oppe fra et høit Skab. »Hvad, er det ikke dig!« raabte Professoren, som begyndte at blive hidsig. »Nei det er slet ikke jeg, Hrr. Professor«, forsikrede Peckel. Marschmann⁴⁾, som sad nærmest, vilde nu tyde Gaaden ved at forklare: »Han mener, at de Andre har sat ham deroppe«. Marschmann fik et Par Ørefigen, idet Professoren, trækkende efter Vane i sin Vest, udbød: »Ja jeg skal, sandt for Herren, lære dig! har Du sat ham derop! En af 4de Classe havde forlovet sig, og da dette kom Rectoren for Øre, holdt han, ikke i Emrum, men i Classens Nærværelse, en lang Straffepræken for ham. Synderen forsikrede: »Jeg skal aldrig gjøre det mere, Hrr. Professor«, og han holdt Ord, da han senere blev Præst og gift med denne sin Kjæreste.

Flere af Lærerne, ellers talentfulde Mænd, vare sløvede ved Svir og uordentlig Levnet, og maatte tage Afsked i en yngre Alder. En af Lærerne, Bader, var meget døv, saaledes at Disciplerne kunde vove at henvende sig til ham med et Buk og et latterligt eller obscurt Spørgsmaal, som han besvarede med et kort: »Ja«, da han antog det for Anmodning om at maatte gaa udenfor, men han var tillige saa heftig, at han, om han, under disse Omstændigheder eller andre, opdagede et Smil eller endog Latter, for hen og pryglede, og det saa voldsomt, at han endog derved ansaaes for at have forvoldt en Discipels Død og blev derfor nødsaget til at tage Afsked. Skrive-læreren, en Captein, var streng Militair og ansaae sig i sin gode Ret, naar han brugte sin Livcommando: »Hold Kjæft, Dreng! naar Du taler med mig.« Overlærer Flor⁵⁾ var dygtig og meget hæderlig, men ikke skikket til at være Lærer og en stor Original. Han fandt sig i at Gutterne, naar de bleve examinerede, indblandte »Hrr. Flor« mellem hvert andet eller tredie Ord. F. eks. »Asenet, Hrr. Flor! er bekjendt for sin Dovenskab, Hrr. Flor! har lange Øren, Hrr. Flor! eller Oxen, Hrr. Flor! benyttes som Trækdyr, Hrr. Flor

¹⁾ Kjendt Forretningsmand i Christiania.

²⁾ Rector Jacob Rosted, 1750—1833, var i mere end 50 Aar knyttet til Christiania Cathedralsskole.

³⁾ Frantz Chr. Th. Peckel, senere Gaardbruger.

⁴⁾ Bernt Sverdrup Marschmann, 1805—1869, død som Sognepræst i Hobøl.

⁵⁾ Botanikeren Martin Richard Flor, 1772—1820, død som Lektor.

etc.«, og man kunde vise ham de almindeligste eller mest defecte Naturgjenstande for at faa bestemt deres Stilling i Systemet, uden at han i Reglen tog det ilde op; men mærkede han, at man vilde holde ham for Nar, da vankede ogsaa her drøie Prygl. Der gik dengang neppe nogen Undervisningsdag tilende, uden at Pedellen, Jensen, maatte ind i en eller anden Klasse med Katten (en læderklædt Tamp): men Jensen var gammel og svag, saa Smerten ikke var stor, og, da man var rundhaandet med Straffen, følte heller ikke Skammen synderlig. De Lærere, der brugte Næverne, hvilket jo rigtignok var forbundet med nogen Resico, opnaaede dog at vække mere Frygt. Uagtet Læsning, især Lectielæsning, ikke var min sterke Side, viste jeg dog Interesse for Historietimerne, og, ligesom allerede i Kjøbenhavn, var der Venskab mellem mig og Læreren i Historie, Albert Lassen¹⁾, en talentfuld Mand, der udgav dengang anseede Lærebøger i Historien; men, desværre, havde samme Feil som flere andre Lærere og maatte søge Afsked længe, før Alderen vilde tvunget ham dertil. Paa egen Haand havde jeg inden mit 12 Aar læst baade Saxo og Snorre, og da Professor Stenersen²⁾ i Latinskolens store Auditorium (senere Storthingsaal)³⁾ holdt Forelæsninger over Reformationen, som ogsaa besøgte af Damer, fulgte jeg stedse min Moder derhen og var maaske den Yngste, men neppe den mindst opmerksomme Tilhører ved disse talentfulde og formskønne Foredrag.

Min første Legekammerat i Christiania var Statsraad Treschows⁴⁾ eneste Søn Sigvald, en meget godmodig, men neppe meget opvakt Gut. Hans Forældre beboede da en lille Hjørnegaard ligeover for Pløens Gaard (senere Latinskole og sidst Hotel⁵⁾), i hvis store Gaardsrum vi legede. En Dag stod Vinkjældereren aaben, og vi saa dernede en Mand beskæftiget med at aftappe Vin eller Brændevin. Da vi bleve staaende at se derpaa, spurgte han, om vi ikke skulde have Lyst til at smage, og det havde vi naturligvis; men Drikken, formentlig Brændevin, smagte os ikke, og han lokkede os nu til at nyde Noget, som var bedre, og saaledes gjentagne Gange, indtil vi, uden at have Begreb derom, var blevne alvorlig berusede. Vi ranglede nu over Gaden og listede os op paa et Høloft, hvis Glugge var aaben. Her laa vi, havde ondt og væltede os omkring med Fare for at styrte ud af Gluggen, da man tilfældigvis fandt os og bragte os iseng. Sigvald, som var en meget svagelig Gut, var syg i flere

1) Albert Peter Lassen, 1788—1857, Overlærer. Han tog Afsked 1829.

2) Stener Johannes Stenersen, 1789—1855, theol. Professor i Christiania, Han holdt i 1817 og 1818 populære Forelæsninger over Reformationens Historie.

3) Den nuværende Storthingsbygning blev først færdig i 1866.

4) Niels Treschow, 1751—1833, Professor i Filosofi i København, senere i Christiania, Kirkestadsraad 1814—1825.

5) Britannia Hotel i Toldbodgaden 1.

Dage, men jeg kom mig strax, da jeg havde sovet Rusen, min første her i Livet, ud. Om der blev rørt mere ved Sagen, erindrer jeg ikke; men det var en høist letsindig og utilladelig Handling af en voxen Mand mod 8 a 9 Aars gamle Gutter. Kort derefter sendtes Sigvald til Fiskum i Pension hos Præsten Smith, hvor han snart efter døde. Efterat vi var flyttede til Byen, var jeg næsten daglig sammen med Professor Sverdrups¹⁾ tvende Sønner, og vi vare intime Venner ud over Børneaarene; men i Studenterdagene ophørte vi at pleie Omgang og har siden færdedes paa modsatte Kanter. Jeg tror nok, at jeg kunde været tjent med, om jeg kun havde haft disse Par Barndomsvenner; men dermed lod jeg mig ikke nøie og var altfor lidet vanskelig ved at indgaa Kammeratskab, ligesom mine Forældre i den Henseende heller ikke havde saa streng Opsigt med mig, som det vel kunde have været ønskeligt med en Gut af mit livlige Gemyt. Med mine Forældres Tilladelse lod jeg mig indrullere i det Corps, som Statholderen Grev Essens²⁾ 2de Sønner oprettede, hvis Chef var Landcadet Schroeder, som commanderede i Cadetuniform med Seraphimerbaand og Stjerne. De unge Grever vare Capteiner for hver sit Compagni, og Øvelserne og Mønstringerne holdtes dels i Haxthausengaarden³⁾ (förrige Universitetsbibliothek, nu militært Sygehus) dels i Palaishaven, og efter vel udfört Mønstring tracteredes Mandskabet med Limonade og Kager. Mønstringsdagene maatte man være ifört rene hvide Benklæder, og dette ledede til en huslig Strid. Min Moder gjorde nemlig et Besøg i Kjøbenhavn med sine Tvillingdøttre, naturligvis med Capt. Trepkas Jagt Apollo, dengang den eneste tidsmæssige Befordring, og i denne Tid havde hendes Veninde Frøken Falck, kort efter gift med Sorenskriver Feyer⁴⁾, paataget sig at føre Husholdningen. Hun vilde ikke lade vaske mine hvide Benklæder; men jeg vilde ikke opgive Mønstringen, og Ingen af os vilde give efter. Hun fandt endelig paa at gjøre Fader til Voldgiftsmand, og han deciderede til Fordel for den militaire Tjeneste, da han var en stor Ven af Fred og godt Forhold. Iøvrigt havde vi endnu et Sammenstød, idet jeg havde Lov til at indbyde nogle Venner om Eftermiddagen min Fødselsdag. De skulde have skaarne Smørrebrød og Prinsessekage (Sukkerbrød af omtrent en Skillings Værdi), og hun bagte nu En til hver af os. Herimod protesterede jeg ogsaa; men her havde hun Magten, og jeg maatte lade mig nøie med Ønsket, at min Moder

1) Den kjendte norske Politiker og Professor Georg Sverdrup, 1770—1850. Sønerne var Michael Sverdrup, f. 1805 d. 1875 som Justitssekretær i Høiesteret, og W. F. B. P. Sverdrup, f. 1809 d. 1872 som fhv. Sognepræst.

2) Grev Essen var Statholder i Norge 1814—16.

3) Christianias ældste Beboelseshus, eies nu af Kommunen.

4) Sorenskriver i Egersund, d. ca. 1872.

havde været hjemme. Hun havde ogsaa styret Huset paa en saa udmærket Maade, saaledes at der var opsparet ikke ubetydeligt af Husholdningspenge. En Fætter af min Moder, J. Meldal¹⁾, var blevet Capellan til Asker. Han var gift med en Frøken Rosing fra Christianssand, men havde ingen Børn. Jeg besøgte dem ofte paa Bjerke, og morede mig der i den lange Juleferie som 10 Aars gammel Gut, uagtet mit Selskab kun var voxne; men jeg drog jo rigtignok omkring i Bygden til Gjestebuds med dem, og det var mig naturligvis et ganske nyt Liv, saameget mere fordi jeg som den afholdte Capellans Gjæst toges langt mere Notice af, end min Alder medgav. Jeg var saaledes i stort Juleselskab hos Sognepræsten Dr. Neumann²⁾, som blev Pavels Eftermand som Biskop i Bergen og staar for mig som en anselig Mand, men med noget affecteret, saa at sige petit-maitre-agtigt, i sit Væsen, der purrede op i sin Hanekam og svingede sig paa Taaspidserne. Jeg syntes især godt om hans vakre Døtre, hvoriblandt den Ældste, som senere blev gift med Krigscommissair Meyer³⁾, gjaldt for en Skjønhed; men en yngre Constance var, om jeg erindrret ret, min første Barndomskjærlighed, der ialfald varede Julen ud, men ganske var bortdunsted, da jeg havde fyldt mit 12te Aar og var traadt ind i den Kongelige Marine. Ogsaa hos Lensmand Østensen, hos Hanssen paa Vøien og hos Sorenskriver Heltzen⁴⁾ var jeg i Selskab, og det var storartede Selskaber, hvor ikke alene Bygdens Honoratiores, men ogsaa mere velstaaende Bønder vare indbudne, og som endog Grev Herman Wedel bærede med sin Nærværelse. Alting var her i Overflødighed, Mad og Drikkevarer, Skaaler, Bordsanger, Kortspil, Julelege, Dans, ja indtil Tiden, da man i Regelen holdt ud til den lyse Morgen, eller rettere Dag, da Lyset først indfinder sig sent i Julehelgen. Ogsaa om Sommeren besøgte jeg Bjerke i Ferierne, og, naar jeg fik Lov dertil, Løverdags Eftermiddag 1 $\frac{3}{4}$ Miil paa min Fod; men jeg gjorde da af Forfængelighed Hemmelighed af, at jeg fik sidde paa lange Stykker med Bønder, som reiste hjem. Naar jeg Søndag Eftermiddag skulde begive mig paa Hjemveien, fik jeg oftere Veslebrun at ride til Sandvigen, men maatte ogsaa des sikrere gjøre Turen derfra tilfods, da ingen Bønder reiste til Byen Søndag Eftermiddag. Naar Meldal var i Byen tog han altid ind til mine Forældre, og jeg tror, at han havde en Samarie liggende der, da han oftere maatte tale med Biskop Bech⁵⁾, som saae strængt paa Etiqvetten. Da han, som dengang

¹⁾ Han var Søn af Sognepræst til Kallehave C. M. Meldal og Ambrosia Paludan Holfeldt. Moderen var Søster af Fru Professor Skjelderup.

²⁾ Biskop Jacob Neumann, 1772—1848, var Præst i Asker 1799—1822. ³⁾ E. G. Meyer, f. 1800 d. 1878 som fhv. Krigskommissær i Trondhjem.

⁴⁾ Alle tre fremtrædende Mænd paa den Tid i Asker og Bærum.

⁵⁾ Frederik Julius Bech, 1758—1822, var Biskop i Christiania fra 1805.

almindelig ældre Folk, havde Støvlerne udenpaa Benklæderne, var han strax i fuld Puds naar han tog Samarien paa. Engang, da han saaledes indfandt sig hos Bispen, blev han af denne indbudet til Middag, men, da han havde graa Benklæder under Samarien, og det dog ikke var Skik at spise til Middag med Samarie paa, undskyldte han sig med, at han skulde spise hos mine Forældre. Bispen var nu saa naadig at sige, at han da gjorde saameget sikrere Regning paa ham, som min Fader var indbudet og havde lovet at komme. Indvendingen faldt nu bort; men han kom meget besippet hjem; thi vel var de graa Benklæder meget anstændige i og for sig; men han kunde dog umulig vise sig med dem i stort Middagsselskab hos Bispen. Efter nogen Raadslagning foreslog Fader ham, at han, naar han endelig skulde have sorte Benklæder for »at spise hos B i s p e n«, vilde laane ham et Par. Meldal var vel, ligesom Fader, en høi Mand, men yderst spinkel og mager, og han kunde derfor aldeles ikke udfylde Faders Benklæder; men man fandt ud, at det nok kunde gaa an, naar han tog Faders Benklæder udenpaa Sine, og saaledes blev det. Efter et velsmagende Maaltid, thi man spiste godt hos Biskop Bech, reiste man sig fra Bordet i godt Humør og muntert Lune, og samtalede i Grupper. Fader tog Præsten i et Hjørne, og forlangte sine Buxer igjen, da han jo nu havde spist. Denne, som var af en temmelig ceremoniel Natur, begyndte at blive forlegen, og Fader blev ved sin Paastand, idet han gottede sig over Meldals Forlegenhed, hvilket Bispen lagde Mærke til. Han spurgte nu, hvorom Talen var, og Fader forklarede da, at han havde laant Præsten sine sorte Benklæder, for at spise til Middag hos Bispen; men da de jo nu havde spist, vilde han have sine Benklæder igjen. Bispen, som kjendte godt Fader og ikke var uimodtagelig for Spøg, dømte, at Fader vel havde den strænge Ret; men at det dog vilde være mod Decorum at berøve Præsten Benklæderne i Selskabets Nær-værelse. »Nei slet ikke«, sagde Fader; »thi han har sine graa under«. Bispen mente nu under hjærtelig Latter, at det var en anden Sag. — Mange aar senere, i Aaret 1837, da jeg var Læge ved Modums Blaafarveværk, havde jeg den Tilfredsstillelse at gjøre dette Ægtepar, som i min Barndom havde vist saamegen Venlighed mod mig, en vistnok liden men i Resultat høist vigtig Tjeneste. Fra at have været Sognepræst til Østre Moland blev nemlig Meldal paa sine gamle Dage Sognepræst til Asker, og her benyttede han som Læge en Mand, som i mange Aar havde udbredt Praxis og megen Tiltro i Landdistriktet om Christiania; men ikke havde faaet Tid til at tage Examen, hvilken han først underkastede sig nogle Aar senere. Da Præsten i sit nuhavende Kald skulde gjøre yderligere Indskud i Enkekassen, henvendte han sig til Lægen for at faa den lovbefalede Attest og fik vel Løfte om den; men uden at erholde den. Da jeg paa

Gjennemreise fra Christiania besøgte Meldals paa Asker, havde han just faaet en gjentagen alvorlig Paamindelse om at producere Attesten, og han beklagede sig nu for mig, at hans Læge ikke opfyldte Løftet. Efter at have forklaret ham, hvorfor dette ikke var sket, anstillede jeg en noie Undersøgelse af hans Helbredstilstand og lovede at sende ham Attesten strax ved min Hjemkomst. Jeg sendte ham den. Sagen blev ordnet, og neppe en Maaned derefter døde han af Typhus.

Det dramatiske Selskab var i fuld Flor i min Barndom, og det stod vistnok meget høit som privat Selskab, ja havde mange Dilettanter, som vilde kunne vist sig med stort Held paa hvilkensomhelst offentlig Scene. Jeg var ofte paa Generalprøverne og satte den Fornøielse næsten over enhver Anden; men min Mening om Præstationerne i min daværende Alder er ganske uden Interesse og saameget overflødigere, som jeg nogle Aar senere vil komme til at ytre mig herom i Forbindelse med Strømbergs Theater. Nok er det, at det gav mig en Interesse for Theatret, som har fulgt mig indtil mine sidste Aar, om end Anledning manglede mig til at se veludførte Skuespil, og da jeg nu atter har faaet Anledningen, føler jeg mig trættet ved den lange Sidden.

Da jeg ikke var flittig og derfor gjorde liden Fremskridt paa Skolen, skjønt jeg ansaaes for at besidde meget gode Evner, blev der Spørgsmaal, om jeg ikke skulde bli Cadet ved det i 1817 nyoprettede Søcadet Institut, og da jeg i Julen høiligen havde beundret mine 2 Venner, G. A. Diriks og Chr. Fasting i deres nye Uniform, hvorlidet smagfuld den end var, saa greb jeg Tilbudet med Begjærlighed. Da jeg den 27. Juni 1818 var 12 aar gammel, som efter det daværende Reglement var den tidligste Alder til at optages, blev det bestemt, at jeg til Høsten skulde underkaste mig Optagelsesexamen i Fredriksværn. Dette havde der dog nær ikke blevet noget af; thi da man allerede havde begyndt at equipere mig til denne min tidlige Udflugt fra Fædrenehjemmet, saa det ud til, at jeg skulde foretage en langt længere Reise ind i Evigheden, idet jeg nemlig fik en saa alvorlig Nervefeber, at der var Fare for mit Liv. Da jeg, som aldrig havde været synderlig stærk, endelig kom af denne Sygdom, var jeg saa afpillet som et Skelet og saa svag, at jeg ved den mindste Bevægelse eller Anstrængelse rystede paa alle mine Lemmer. Skulde jeg ikke enten opgive at blive Søcadet eller opsætte det endnu et Aar, saa maatte jeg afsted til Fredriksværn, og mine Forældre opfyldte kun mit inderlige Ønske, skjønt vistnok ikke uden Betænkelighed, ved at sende ud i Verden en saa ynkelig Skabning. Med en betroet Mand afsendes jeg altsaa første Dag til vor Familie, gamle Hans Holst i Holmestrand, hvor jeg tydelig erindrer, at jeg til min store Misfornøielse vakte almindelig Medynk, og jeg gjorde

mig saa kjæk som mulig, da den vordende Søkrigers Selvfølelse ikke vel kunde finde sig i at være Gjenstand for Medynk. Den anden Dags Aften afleveredes jeg hos Captein S. L. Lous¹⁾, hos hvem jeg var tinget i Kost. Her fandtes allerede 2 Cadetter i Huset, som havde gjort Sommerens Øvelsestogt og altsaa været med ved Carl Johans Kroning i Trondhjem nemlig J. F. Sandberg og A. Grung (den Første nu pensioneret Postmester, død 1872, den Anden død som Lieutenant). Det Første, jeg nu maatte lære, og som faldt mig temmelig tungt, var Disciplin, det vil sige: jeg maatte i Et og Alt adlyde og rette mig efter dem, tale sidde, staa og gaae, som de befalede. Strax blev jeg døbt Jens Jyde og maatte døie meget, ja endog Prygl for at vænne mig af med den danske Udtale, som endnu hang ved mig, uagtet mine Taleøvelser paa Borgerskolen og i Latin-skolen i Christiania. Efter at have bestaaet mig til Optagelses Examen, fik jeg strax Nummer som Cadet; men var det ikke rigtigt, før jeg og de øvrige Optagne var døbte. Daaben bestod dengang i, at Candidaterne i Skjortearmerne fik 3 Bøtter koldt Vand over Hovedet fra Trappen paa Voltigermaskinen, hvorefter der sloges Ring om dem, og de havde nu, saa vaade de vare, at banke paa hinanden med knyttede Næver, indtil der vankede blodig Næse og Mund eller blaa Øine; og for dem, som ikke syntes at være livlige nok i denne muntre Leg, Knubs fra Ringen. Naar derpaa Uniformstrøien igjen blev taget paa, da var alt i sin Orden. Jeg var dengang saa svag, at jeg knap kunde svinge Armene, langt mindre slaa føleligt, og jeg tog derfor med stoisk Rolighed den Confect, man inden og udenfra bød mig, hvorvel den forekom mig temmelig raa. — Senere blev Daabsacten endnu betydelig udvidet, og der forfattedes endog et Reglement for den paa Vers, forfattet af en af Cadetterne. Efter Vandet og Slagsmaalet kom nemlig Himmelspret til. I Kanten af en stor Køie eller et Madrasbetræk tog nemlig Cadetterne fat, medens Candidaten lagdes i den og vippedes nu saa høit som muligt i Gymnastiksalen med Fare for, om han var liden og let, at slaa sig mod Loftet, og, om han var tungere, at klaske mod Gulvet, naar han faldt ned igjen. Dette varede saalænge, indtil han i Luften blæste i en medgivet Baadsmandspibe. At Alt dette foregik med Foresattes Vidende, kan maaske undskyldes, men, at der var Cadet-officerer, der bivaanede Acten, geraadede neppe til Ære for deres Humanitet. Jeg overstod heldig Daaben uden skadelige Følger, hvilket maaske dog maa tilskrives den, altsaa mere sunde end behagelige Motion bagefter. Vi tre Cadetter havde dengang et temmelig

---

¹⁾ Søren Lorentz Lous, senere Indrulleringschef og Overlods i Bergen, d. 1865. Han var gift med Karen Dorothea Nørgaard, d. 1848.

lidet Værelse til Gaarden, som var baade Studerværelse og Sovekammer. De to Ældstes Hængekøier vare ophængte over hinanden, min laa om Dagen paa den underste og ophængtes af mig selv, naar jeg skulde gaa tilkøis, eller rettere, naar Besidderen af den underste Køie vilde gaa tilkøis. Under Vinduerne stod et stort umalet Træbord til at studere ved. Træstole uden Hynder udgjorde det øvrige Møbement. Vore Kister og Klæder havde Plads i et Slags Skab, der dannedes af Brandmuren. Til Frokost nød vi Smørrebrød med meget tyndt Smør; men da det som oftest var noget harskt, var det vistnok godt, at der ikke var for meget af det, og dertil tyndt Thevand uden Sukker med varm Melk. Dog var det kun det første Aar, at vi ikke fik Sukker til Theen, senere blev den gjort sød for os. Til Middag fik vi i Regelen vel tillavet Mad, som oftest først Grød, Velling eller sød saakaldet Dansemestersuppe og dernæst en solidere Ret; men det hændte ogsaa, at vi kun fik en Ret, saasom Fisk og Potetes, og det havde jeg da aldrig oplevet i mine Forældres Huus. Til Aftens fik vi, hvad jeg aldrig forhen havde smagt, Bygmelsgrød med skummet Melk eller, i Mangel af Melk, med tyndt Øl med Syrup. Søndag Aften fik vi Smørrebrød og Thevand. Uagtet jeg var godt vant hjemme, og uagtet Kosten just ikke var skikket til at give en Reconvalescent Kræfter, fandt jeg mig dog i den, ja jeg tør sige bedst af Kameraterne, og jeg er ikke ganske vis paa, om det, at finde mig d e r i, ikke var mig det Gavnligste ved mit Ophold i Fredriksværn. Jeg vil ikke sige, at det var Ret at behandle Drengene, som man fik høi Betaling for, paa denne Maade; men til Capitain Lous's Undskyldning maa jeg berette, at han virkelig var i smaa Omstændigheder, og at vi forresten i Regelen nød venlig Behandling. Jeg tror ikke heller, at Familien levede bedre selv, undtaget med Hensyn til Bygmelsgrøden, som formentlig derfor sommetider var saa fuld af Klumper, at vi kunde stille og ogsaa altid stillede Kanten af Fadet fuld af dem. Hverken Mand eller Kone var vistnok skikkede til at opdrage unge Mennesker; dertil lode de dem skytte sig for meget selv; men jeg erindrer dem dog kun med Velvillie, og især for det sidste Aar jeg tilbragte som eneste Kostgjænger i deres Hus. Et Aars Tid efter min Ankomst kom nemlig en yngre Broder af A. Grung som Cadet der i Huset, men de klagede hjem over Behandlingen og flyttede i Uvenskab til Fru Valeur, hvor der var et særdeles godt og hyggeligt Cadetlogi, og Sandberg gik ud som Officer, og nu var jeg alene tilbage. A. Grung, som skiltes i Uvenskab fra Lous, blev senere Deres Svigersøn.

Søcadet Institutet var med Hensyn til Undervisningen formentlig ganske indrettet efter det Dønske, og det var neppe heldigt. Om Morgenen Kl. 7 $\frac{3}{4}$ mødte Cadetterne til Parade, det vil sige: de blev opstillede, opraabte og undersøgte foran og bag, om der var

nogen Mangel ved deres Paaklædning. Derefter oplæstes turvis af evangelisk Psalmebog en Morgenbøn, og fremsagdes Fadervor. Undervisningen begyndte da Kl. 8 og varede til Kl. 12, og igjen fra Kl. 2 til Kl. 6. Hvert Fag havde 2 paa hinanden følgende Timer, saaledes at der undervistes i 4 Fag om Dagen. Fra 10 til 12 anvendtes daglig til de mathematiske Videnskaber, hvortil henregnedes Navigationen. Navigation og Mathematik foredroges ikke af Læreren for den hele Afdeling paa engang, eller for flere smaa Afdelinger inden Classen; men Enhver havde sit Arbeide, hvori han gjorde Fremskridt efter Evne og Flid. Det kunde saaledes hænde, at der i hver af de 2 mathematiske Læreres Afdeling, og det hendte virkelig, var nogle, som, næsten færdige, studerte sphærisk Trigonometri, medens Andre pagede Forberedelsen til Navigationen. Til Undervisningen brugtes ikke trykte Lærebøger, men i Navigationen det samme Manuscript, som havde været benyttet af de danske Søcadetter, og i Mathematikken ligeledes, men modificeret og udvidet af Capt. S. L. Lous, under Professor Hansteens¹⁾ Veiledning, af hvem jeg senere har hørt den Ytring, at han aldrig havde truffet nogen Lærer i Mathematik med saa lidet Talent for denne Videnskab. Manuscriptet havde tyk Tuskramme om sig og var zirlig skrevet med Romerske eller Fraktur-Overskrifter, klistret paa Papark. Da der kun fandtes et indskrænket Antal originale Manuscripter, var dette allerede til Hinder for, at Flere kunde følges ad ved et ordentlig Foredrag af Læreren. Saalangt som man nu var kommet i Timerne, maatte man hjemme indføre i egne Hefter, ligesom Manuscriptet med tykke Rammer og Fraktur etc., og dette var den besværligste Del af Hjemmearbeidet; men belønnedes ogsaa, naar det var meget zirligt, med Røs fremfor noget Andet, ligesom det, naar det var mislykket eller forsømt, paadrog de strengeste Irettesættelser, ja Straf. Artilleri foredroges accurat paa samme Maade, dog med den Forskjel, at her foregik Indførelsen med Rammer etc. i Timerne. Systemet var dog, som jeg senere har hørt, under al Kritik og Læreren en gammel Tøihuslieutenant, iøvrigt en udmærket brav Mand; men aldeles uden videnskabelig Dannelse eller mindste mathematisk Kundskab. Hjemmearbeidet var, med Undtagelse af den foran omtalte saakaldte Indførsel, ikke besværligt for den nogenledes begavede Cadet; men otte Timers daglig Undervisning var jo ogsaa temmelig meget, og de to Timers continuerende Behandling af samme Fag ofte meget trættende og overflødig, og Fremgangen vilde vist i de fleste Fag været større, om der kun, som almindeligt, havde været anvendt én Time. Skrivning og Tegning dreves imid-

---

¹⁾ Den bekjendte norske Mathematiker og Astronom Professor Christopher Hansten, 1784—1873.

lertid godt frem paa denne Maade, og der sattes ogsaa saameget Pris herpaa, at mindre god Character heri ikke kunde opveies ved meget gode Characterer i de øvrige Fag. — Egentlig heldig til at faa duelige Lærere kan man vist heller ikke sige, at det nyoprettede Institut var. Første matematiske Lærer stod ofte fast i sine Beviser og bragtes ikke sjelden paa rette Vei af enkelte flinkere af de ældre Cadetter. Den anden Afdeling for Navigation og Mathematik havde først Lieutenant Konow¹⁾ (nu afskediget Admiral), saa Lieutenant Horn (Toldinspectør † 1873) til Lærere, og saadan Skiften var naturligvis ikke heldig, hvorimod jeg ikke tror, at der var noget at sige paa deres Lærerdugtighed. I Sprog, navnlig Fransk, havdes først en Sproglærer fra Christiania af Fødsel Marseillaner, Boy, som blev afskediget som forfalden, siden antoges en fransk Emigrant, de la Jouchère, som aldeles intet Norsk forstod, havde en stor Snusdaase ved siden af sig og læste igjennem en Lorgnet saa stor som et Brændeglas. De to Timer tilbragtes da med Oplæsning for at give os den rette Udtale og med Løier, idet Cadetterne ogsaa havde anskaffet sig Snusdaaser og læste igjennem Lorgnetter af Træ med et Hul i. Naar saa Undervisningen var forbi, skrev han for alle et 1 (Udmærketgodt) i Protokollen, sigende: »C'est la meme chose«. — Han trivedes imidlertid ikke i Fredriksværn, forlod det snart, og man sagde, at han reiste tilbage til Frankrig. Efter ham blev en svensk Brunius, som havde været Kjøbmand i Fredrikshald, Lærer i Fransk og Engelsk; men, da han ikke kunde Sprogene videnskabeligt, negligerede han ganske Grammatikken og havde andre Feil, som gjorde ham uskikket til Lærer. I Norsk, Historie og Geographi begyndte en svagelig Mand, Hörner, som døde strax, efter at jeg var blevet Cadet, og vi fik nu en Student Poppe, en duelig, samvittighedsfuld og flink Lærer. Vi bleve meget gode Venner, og jeg har oftere i mit senere Liv erindret ham med sand Pietet, skjønt han ved en skjæv Bedømmelse af min Begavelse satte mig Fluier i Hovedet, som vistnok spildte mig nogen Tid, som jeg kunde have anvendt meget bedre. Ved Undervisning i Norsk drev han meget paa Udarbeidelse og Declamation. Han var altid meget tilfreds med mine Udarbeidelser, og især, naar Themaet var æstethisk. Da han engang havde opgivet Ordet »Rhinen« til fri Behandling, blev han saa indtaget i den Maade, jeg havde personificeret Floden paa, at han strax gik ind til Cadetofficeren for at vise ham den og udbredte sig med saa megen Ros over den, at Følgen blev, at min Udarbeidelsesbog snart cirkulerede som Morskabslæsning blandt Fredriksværns

---

¹⁾ Var som ung Lieutenant, ikke 18 Aar gammel, Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold i 1814. Døde 1881.

Damer. Fru Meyer, født Valeur¹⁾, den mest feterede unge Dame fra min Tid i Fredriksværn har i disse Dage (1. Januar 1874)²⁾ fortalt mig, at hun endnu gjemmer Afskrift af mine Udarbejdelser i Norsk. Ogsaa ved min Declamation var han saa tilfreds, at jeg engang, da jeg havde declameret »Kong Christian stod ved høien Mast«, opvakte hans Enthusiasme i den Grad, at jeg maatte give den dacapo for de andre Lærere og Cadetofficeren. Det var vel nu ikke saa underligt, at jeg selv maatte anse mig for et Stykke af et Geni, og at denne Indbildning fulgte mig nogle Aar, efter at jeg var blevet fuldvoxen. Jeg spildte som sagt vistnok derved megen Tid, som jeg kunde anvendt nyttigere; men da Flittigheden ikke var min stærke Side, havde jeg maaske alligevel spildt den paa en mindre uskyldig Maade. At jeg var hans Yndling, viste han paa flere Maader, ogsaa derved, at han begyndte at læse Latin med mig, og det forandrede ikke hans Forhold til mig, at jeg engang af tankeløs Forfængelighed gjorde mig skyldig i en Drengestreg imod ham, som den ædle Maade, hvorpaa han behandlede den, strax bragte mig til at angre, og som jeg endnu efter halvhundrede Aar neppe kan nedskrive uden at faa Taarer i Øinene: af en besynderlig Tankeforvirring, som vistnok stundom kan opstaa hos de mest Begavede, omvendte han, i et Foredrag i norsk Grammatik, Brugen af Ordene »imellem« og »igjennem«, man gik saaledes ikke igjennem, men imellem en Dør. Jeg tog mig strax den Frihed at bestride dette og henviste til Nissens Grammatik, dog uden Følge. Strax derpaa gav han en Udarbejdelse, hvis Opgave jeg ikke mere erindrer; men jeg tog mig for i denne, vistnok stærkt rykket mod Haarene; men formodentlig, efter den Maade, hvorpaa det optoges, dog ret heldigt, at anvende Ordene imellem og igjennem mange Gange paa den efter min Overbevisning rette Maade. Da min Udarbejdelse var færdig og skulde gjenemgaas, saa jeg ham rødme, strax han traf de fatale Ord, og da han fandt dem gjentagne, understregede han dem og saaledes hver Gang han traf paa dem. Lidt hed om Ørene og i fuld Forventning om at faa Bogen i Hovedet og slet Character i Opførsel, stod jeg der, da han leverede mig Bogen tilbage undertegnet »Udmærket« med de Ord: »Her har Du din Triumf«.

Uagtet jeg ingenlunde var flittig, gjorde dog mine gode Evner, at jeg lærte adskilligt paa Instituttet, og mine Lærere i de saakaldte Bividenskaber var fornøiede med mig og gav mig gode Characterer; men da jeg var mindre dygtig i Skrivning og Tegning, var skjødesløs og forsømmelig i at slaa Rammer og indføre i Mathematik og Artilleri, opnaaede jeg aldrig ved det maanedlige Opgjør at nævnes blandt de

1) Dattter af Kaptein Abraham Valeur, 1777—1838.

2) Denne Bemærkning er en senere Tilføjelse i Manuskriptet.

Cadetter, som man var tilfreds med, men derimod nævntes jeg ofte blandt de sorte Faar uden mindste Opmuntring for mine øvrige gode Characterer. Dette gjorde mig ligegyldig, og jeg erkjender gjerne mindre behagelig for mine militaire Foresatte.

Juni, Juli og August Maaneder vare bestemte til Øvelsestogter for Cadetterne, og dertil brugtes de gamle Brigger, som vare holdte tilbage efter Adskillelsen fra Danmark. Briggen Lolland ansaaes for den Bedste af dem og havde derfor gjort Stads ved Kroningen i Trondhjem og udrustedes nu til sit andet Togt. Det var en ret god Seiler: men havde den Feil som Cadetskib at være Brig, og derved Storreisningen for svær til, at den kunde magtes af Cadetterne, som endnu for største Del vare i Drengalderen, og følgelig fik de kun Bram- og Bovenbramracerne at behandle, medens Store-Mærseil overlodes Matroserne. Heller ikke kunde Commandoen ved Maneuverne blive saa fuldstændig og lærerig med en Brig som med et tremastet Skib, og derfor blev Briggen Alsen til næste Togt gjort om til en Corvet. Den blev rigtignok derved udskjæmt, saa at den blev en slet Seiler, som ved mindste Søgang nægtede at stagvende; men Cadetterne fik nu hele *M e s a n m a s t e n*, og der kunde manevreres som ombord i et Linieskab eller Fregat. Da man imidlertid i 1823 skulde i Eskadre med svenske Fartøier i Anledning af Kronprinds Oscars Formæling, fandt man det dog nødvendigt at ombytte Alsen med Briggen Fredriksværn, som baade var en god Seiler og saa ret anstændig ud.

Naar Cadetterne kom ombord, inddeltes de i Vagtqvarterer 4 à 6 paa hvert Qvarter, der skiftevis havde saavel Dag som Nat Vagt paa Dækket og anvendtes under den vagthavende Officer til Alt, hvad der kunde være dem lærerigt saavel tilveirs som paa Dækket. De ældste Cadetter vare saakaldte Qvarterchefer, som førte den nærmeste Commando over de Andre og vistnok vilde forstaaet at hævde Disciplinen, om ikke Cadetofficeren, uagtet Straf af corporlig Revselse var forbudt i Reglementet, i sin Tale til Cadetterne ved Togtets Aabning havde opmuntret Qvartercheferne til at forsyne sig med og flittig bruge Tampen og strængt indskjærpet de yngre at være de Ældre underdanige; thi derved legitimeredes et Tyrani af Dreng over Dreng, som neppe kunde være værre. Ligesom der vel var enkelte Qvarterchefer, som vare godmodige og ikke misbrugte sin Magt, saaledes var der Andre, som brugte Tampen til sin Fornøielse og som gavnlige Motion og desuden paa enhver Maade plagede især de Yngste, f. Ex. ved at sætte dem timevis paa Udkig, sende dem tilveirs som Straf eller endog, naar ingen Officer var tilstede f. Ex. paa Ankervagterne, at lade dem tilbringe Vagten paa Sahlingen. Det var maaske ikke ganske urigtigt, at Ingen vovede at klage herover, men uforvarligt var det, at det

aldrig faldt nogen Officer ind at undersøge »hvorfor«, naar de i Forbigaaende saa en alvorlig Tampen gaa for sig. En daarlig Skik var det ogsaa, naar der pebes »alle Mand op«, at de Sidste, i Trængsel følgelig de Mindste, paaskyndedes med Tamp, uagtet det var umuligt at være hurtigere. Ikke engang sine egne Qvartergaster behøvede den Tamplystne at indskrænke sig til, nei under Maneuvren paa Dækket kunde han give sine Slag til begge Sider paa de Arbeidendes Ryg uden anden Virkning paa Officeren end, at han ansaaes for en dygtig og activ Qvarterchef, medens det disanbefalede den Tampede.

Desværre var jeg, da jeg første Gang kom ombord, endnu saa svag, at jeg dirrede ved den mindste Anstrængelse og neppe kunde bære mit Legeme hængende i Armen. I denne Tilstand fik jeg ikke Lov til at øve mig lidt efter lidt at gaa tilveirs; men dreves strax den første Dag op til Bramsahlingen efterfulgt af Tampen, og det er mig næsten ubegribeligt, hvorledes jeg kom op af Pyttingvantet, hvorvel man havde iagttaget den Forsigtighed, at en større Cadet foruden Qvarterchefen gik lige efter mig. Der var ogsaa en anden ulige lettere Vei til Mærset gennem Bjørnehullet; men at gaa den ansaaes dengang for en Skam, nu er det den almindelige Vei. — Uden Praleri tør jeg sige, at mit Mod var større end min Kraft, og der var vist heller ikke Nogen af mine Kammerater, som ansaa det for Feighed, at jeg viste nogen Ængstelighed ved Tanken om at falde ned fra Toppen i Dækket og kun i heldigste Tilfælde udenbords, med mere Sandsynlighed for at blive Krøbling end for at miste Livet. Ogsaa paa denne mindre behagelige Maade lærte jeg at gaa tilveirs, uagtet jeg vilde lært det, maaske nogle Dage senere, paa en for min Tilstand mere hensigtsmæssig Maade. Naar man hører, hvorledes Cadetterne havde det ombord, skulde man tro, at Mandskabet ret havde et Hundeliv; men det var dog langt fra Tilfældet; thi det var kun sjældent, at der anvendtes corporlig Straf, og da altid efter Chefens Bestemmelse og for virkelige Forseelser. De ikke militaire Officierer Skibslægen, Forvalteren og begge Styrmande derimod beegnedes ofte med Tilsidesættelse selv af de yngre Officerer, som i Modsætning til Hine ansaa sig for en høiere Slags Skabninger og i Reglen holdt sig for gode til at underholde sig med dem. — Sommeren 1819 gjorde jeg altsaa mit første Søtogt under Captein Ferry som Chef. Han var en ældre Mand af et grættent Humør, som man tilskrev et Saar erholdt som Officer under Linieskibet Prinds Christians sidste Kamp. Han var meget streng i Tjenesten, taalte Ingen om Styrbord, naar han gik paa Dækket, og behandlede ofte de yngre Officerer temmelig hensynsløst, især et Par, som, efter at have tjent som Maanedslieutenant, havde underkastet sig Examen og nu gjorde sit første Søtogt med seilbart Orlogsskib. — Naar Cadetterne holdt sig brav tilside, og borte fra hans Aasyn, havde de egentlig Intet

med ham at bestille; men ikke saa med første Cadetofficeren, da Captein-lieutenant Bendz¹⁾, der var den, som holdt den opmuntrende Tale til Qvarterchefen ved Togets Begyndelse, daglig holdt Forelæsninger over Sømandskab og forestod Cadetternes Øvelsesmanøvrer. — Han var en brav Mand; men temmelig uskikket som militair Ungdoms-Opdrager, af et noget heftigt Sind og da især uheldig til at fortale sig og paa en latterlig Maade ombytte Ordene. — Man havde en utallig Mængde saadanne Fortalelser af ham, og jeg kan bevidne om de Fleste, at de ere sande. For Øieblikket falder mig ind Følgende: Som Chef med Corvetten Alsen under den norske Kyst med Lods ombord fandt Capt. Bendz ud, at vi vare Skjærene noget for nær og henvendte sig med nogen Ængstelse derom til Lodsens, som svarede: »Capteinen skal ikke være ræd«. Dette var formeget for Capteinen, som udbrød i en heftig afvisende Tone: »Bitter Død, min Mand. Du skal ikke l æ r e mig at være ræd!«. Han paalagde Cadetterne at være fulde i Uniform (i fuld Uniform) og irettesatte dem for at have gaaet paa Skøiter og det paa (forbuden) I s. Naar en Cadet, som skulde irettesættes, begyndte med et undskyldende: »J e g . . .«, greb han Ordet: »Aa! j e g er en Tosk«. At han ikke var fri for Partiskhed, viste han, da jeg, allerede efter første Sotogt, uforvarende kom til at fornærme ham, hvilket han aldrig senere glemte mig. Da mine Forældre nemlig, for Sotogtet skulde gaa for sig, vilde se mig, besøgte de Doctor Clasen i Laurvig, og ved denne Leilighed gav min Fader mig en Deel engelske Penge, da det var bestemt, at Briggen skulde anløbe Leith (Edingburg Havn). Ankommen til Leith tilbød Bendz de Cadetter, der ikke havde Penge, at forstrække dem med en liden Sum Landgangspenge; men da jeg var forsynet, meldte jeg mig ikke. Da vi var kommet tilbage til Fredriksværn, opgjorde Capt. Bendz Regnskabet, nemlig for Diæt-pengene, og hvad iøvrigt enhver Cadet maatte have oppebaaret, og leverede hver Cadet en liden Nota derover og opfordrede, om Nogen havde noget at bemærke ved denne, at fremkomme med det. Da jeg saa mig anført for Landgangspenge, busede jeg uvittige 13 Aars Dreng ud i alles Nærværelse, at jeg ingen saadanne havde faaet. Han blev ganske rød i Hovedet, bed sig i Læberne, fæstede et vredt Blik paa mig og sagde: »Jeg vil tro H a m; men jeg skal lægge Mærke til Ham«. Og det gjorde han ogsaa ærlig derefter ved enhver Leilighed. Jeg er fuldstændig overbevist om, at Paaførelsen af Landgangspengene kun var en Feiltagelse, og havde jeg været ældre, havde jeg vistnok forstaaet, at jeg, uagtet Opfordringen, ialfald

---

¹⁾ Christian Ahle Bendz, f. 1790 d. 1867 som fhv. Kommandørkaptein. Han var i en lang Aarrække knyttet til Søkadetkorpset, i de første Aar som Næstkommanderende senere som Chef.

skulde gjort Bemærkningen under fire Øine og ikke i hele Corpsets Nærværelse, saameget mere som jeg fuldt vel vidste, at det var min Fader en fuldkommen ligegyldig Sag og i og for sig en ren Bagatel; men her kom atter det ulykkelige danske Søofficer-Hovmod for en Dag. — I Leith eller rettere Edingburg modtoges vi Cadetter, formodentlig Officererne ogsaa, med megen Venlighed og bleve ofte fra Gaden inviterede ind i elegante Familier. Dette var Tilfældet med mig og en anden Cadet, Proet, som nød en behagelig Middag og Eftermiddag hos en Familie, hvis Navn vi ikké engang fik at vide. — Vi hjalp os til at blive forstaaet ved ubetydeligt Engelsk og lidt Fransk, hvori Husets Døttre vare meget flinke. Mine Kundskaber i Historien kom mig her til Nytte, idet jeg ved Synet af et Maleri i naturlig Størrelse af en smuk kongelig udseende Dame, gjættende rigtigt, udbrød: »Maria Stuart«. Det glædede Familien høilig, at en norsk Dreng i min Alder kjendte deres ulykkelige Dronning. Her saa jeg første Gang Dampskibe, hvoraf allerede flere gik mellem Byerne i Firth of Forth, ja Et af dem tog endog nogle af os ombord og gjorde en liden Sving med os. — Paa dette Togt anløb vi ogsaa Bergen, hvor jeg havde Anledning til at besøge Biskop Pavels, der, foruden sit Bekjendtskab til mine Forældre fra Kjøbenhavn og Christiania, ogsaa regnede sig noget i Familie med min Moder¹⁾. Jeg fornyede nu igjen Bekjendtskabet med hans 3 Døttre, som jeg ofte havde omgaaes med i Christiania, og som nu kom mig imøde med en Venlighed, der har bragt mig til at beklage, at jeg ikke senere i Livet er truffet sammen med dem. Med dem fulgte jeg i Selskab til et Landsted (Wallendal?) og, da jeg skulde være om bord til en bestemt Tid, men man var saa god at ville beholde mig saalænge som muligt, blev jeg, til min Undseelse, lovet at blive kjørt til Landingsstedet i Kareth. Tiden kom, og det viste sig, at Karethen var en meget simpel enkel Kariol, hvilket jo ogsaa stemte bedst med min Alder og Stand. — De tre følgende Aars Sætogter foretoges, som anført, med Corvetten Alsen under Capt. Bendz' Commando baade som Skibschef og Chef for Cadetterne. Om disse Togt er der ikke synderlig at fortælle. To Gange laa vi en Dags Tid paa Helsingøers Rehd, og da kun de Cadetter, som havde Bekjendte, fik Lov at gaa iland, forespurgte jeg mig hos Lodsens om Lægerne i Byen, og han opgav, iblandt Andre, Dr. Regimentschirurg Müller²⁾. Jeg bad nu om Tilladelse til at gaa iland, da min Fader havde paalagt mig, om vi kom til Helsingør, at hilse Dr. Müller fra ham. Jeg fik Tilladelse, og det uden at have fremført nogen egentlig Usandhed. Paa

¹⁾ Hans Moder, Karen Tostrup, blev anden Gang gift med J. M. Holfeldt, en Onkel af Jens Skjelderups Moder.

²⁾ Formodentlig den senere Etatsraad Johan Conrad Müller, 1789—1869.

Foranledning havde nemlig min Fader sagt mig, at om jeg kom til nogen dansk Havn, kunde jeg med Sikkerhed besøge enhver ikke ganske ung Læge paa Stedet og hilse fra ham. Jeg opsøgte da Dr. Müller, hilste ham fra Fader og blev modtaget med al mulig Hjertelighed og Venlighed. Han gik selv omkring med mig paa Marienlyst og paa Kronborg, hvor han som militair Læge kunde vise mig om.

Det 5te og for mig sidste Øvelsestogt foretoges, som anført, med Briggen Fredriksværn og Capt. Lund¹⁾ som Chef og var i enhver Henseende det Interessanteste. Vi gik til Carlsrona for derfra i Forening med en svensk Escadre at føre Prinsessen af Leuchtenberg, Prins Oscars forlovede Brud²⁾, fra Lübeck til Stockholm. — Fra Travemünde gik alle Cadetterne med et lidet Dampskib³⁾, som hørte til Escadren, gennem Trave til Lübeck, hvor vi paa offentlig Bekostning var indlogerede i et Hotel ligeoverfor det mærkelige gamle Raadhus. Prinsessen var allerede ankommet, og vi bleve presenterede for hende, idet En efter En gik forbi hende og gjorde et dybt Buk, som besvaredes med et Nik og et Smil. Om Aftenen var vi alle i Theatret, hvor der gaves en Gallaopera, Preciosa, som dengang var temmelig ny i Tyskland. Overhovedet skal Lybeckerne have anstrængt sig meget for at gjøre Prinsessens Modtagelse høitidelig, da Staden skøl skyldte Carl Johan megen Forbindtlighed fra Krigsaarene. Jeg besaa mig, saameget som Leiligheden tillod mig det, overalt i Staden, hvis daværende middelaldrige Udseende gjorde meget Indtryk paa mig. Jeg havde ogsaa gjort saadanne Optegnelser, at jeg Aaret efter sendte en anonym Beskrivelse over den og fornemlig over Mariekirken til Morgenbladet, som optog den og saaledes første Gang voldte mig den Glæde at bringe mit Aandsfoster i Trykken⁴⁾.

Med Prinsessen⁵⁾ ombord i et svensk Linieskib gik vi igjen til søs for i Escadre, bestaaende af et Linieskib, en Fregat, vor Brig, en Skonnert, det lille Dampskib og en Transportgaleas, at bringe hende til Stockholm, hvortil vi ankom efter en heldig, men, formedelst Vindstille, ikke hurtig Seilads. I Stockholm laa Briggen

¹⁾ Jochum Lund (1779—1841), Kapteinlieutenant, senere Indrulleringschef og Overlods i Bergen.

²⁾ Oscar Is Dronning var Datter af Hertug Eugen af Leuchtenberg.

³⁾ Dette var da det Første, som havde vist sig i Lübeck, og antoges at kunne sætte over Bommerne i Traven, som ellers lukkedes om Aftenen, men nu holdtes aabne for Anledningen. (Tilføielse af Forfatteren).

⁴⁾ October 1872 gjensaa jeg igjen Lübeck og fandt store Forandringer. Kun Raadhuset med den Sal, hvor Staden havde holdt Banqvæt for Gustav Adolf og Mariekirken var uforandrede. Hotellet ligeoverfor Raadhuset existerede derimod ikke mere. (Tilføielse af Forfatteren).

⁵⁾ Dronning Desideria medfulgte incognito.

omtrent i 14 Dage. I denne Tid overvar¹⁾ Cadetterne Formælingen den 19. Juni 1823, hvortil Cadetterne var anvist en egen Stol i Storkyrkan, var indbudne til Galla Opera (Titus) og havde den Ære, at Carl Johan gik ombord i Briggen og sagde paa Norsk-Svensk nogle venlige Ord til dem. Iøvrigt var der flere Tilstelninger for at fornøje de norske Officerer og Cadetter. Saaledes foretoges en Reise med Dampskib til Drotningholm, hvor der var foranstaltet en pyntelig Frokost. Daværende norske Statholder, Grev Sandels²⁾, havde en Soiré paa Diurgaarden, hvor der opvartedes med saa ypperlig Regiments-Musik, at det bragte Statsraad Falbe³⁾ til at danse Solo til megen Morro for os Cadetter. General P. H. Birch⁴⁾ havde arrangeret en landlig Tilstelning paa et Sted, som hed »Kraftriget« (Krebsriget); men Krebs saa vi dog ikke. Blandt de 12000 Mand, som laa i Leir paa Ladegaardsgjerdet, var ogsaa de svenske Landcadetter, og disse havde Mønstringsdagen indbudt Søcadetterne med Officerer til en Sexa i deres Telte. Uagtet al de Svenskes Forekommenhed blev Forholdet dog ikke synderligt varmt mellem de unge Mennesker, og jeg tror ikke at tage Feil, naar jeg fornemlig tilskriver de norske Cadetter Skylden, da de viste den vor Nation saa egne Mangel paa Imødekommenhed. Den svenske Skik i Sexærne at løfte den Gjæst, man i Særdeleshed vil hædre, paa Guldstol havde nær overskredet det Muelige, da vor Chef Captein Lund skulde løftes, da han var en aldeles usedvanlig før og svær Mand, endnu sværere end hans Søn Garnisonspræsten⁵⁾. — Da dette Aars Sætøgt var forbi, gav Udfaldet af Examen ombord mig Anledning til at tænke alvorlig paa en anden Livsvei, hvorom snart Mere.

Da jeg i mit 15de Aar gik til Confirmation, fik jeg af egen Erfaring et Bevis paa, hvilken Magt Rigdom har. Captein Bendz kaldte mig nemlig i Enrum og spurgte mig, om jeg ikke havde faaet Underretning om den store Arv, der var tilfaldet mig og min Broder. Jeg havde intet hørt; men jeg fik nu at vide, at det var aldeles utvivlsomt, at Professor Skjelderups 2 Sønner havde faaet en umaadelig Rigdom i Arv efter en Wessel Tordenskjold, som var død i Fredriksnagor i Ostindien. Som en Løbeild udbredte nu Rygtet sig og

---

¹⁾ Jeg er saaledes en af de faa tilbagelevende Norske, der er have været tilstede ved hendes Landgang i Sverige for 50 Aar siden. (Tilføielse af Forfatteren).

²⁾ Grev Sandels (1764—1831) var Statholder i Norge 1818—27.

³⁾ Hans Hagerup Falbe, 1779—1830, norsk Statsraad, kjendt ogsaa som Komponist bl. a. af Danse.

⁴⁾ Poul Hansen Birch, 1788—1863, død som fhv. norsk General.

⁵⁾ Joachim Brinch Lund, 1815—1881, Garnisonspræst i Christiania, bekjendt for sin Tykkelse.

jeg havde den Behagelighed, saalænge det varede, at blive i høi Grad feteret ikke alene af Officerer og Cadetter, men endog af pene Huse i Fredriksværn. Venlighed og Forekommenhed mødte mig fra alle Kanter, og Præsten ansaa det endog for Passende at undersøge min Mening om, hvorledes man bedst burde anvende sin Rigdom, og udtalte sig selv meget opbyggelig derom. Endelig kunde jeg selv, ved Brev fra mine Forældre, gjendrive Rygtet og maatte da finde mig i at blive fremdeles den ubetydelige Person, jeg forhen havde været, dog uden synderlig Møie, da jeg ikke havde fæstet nogen Lid til det. Wessel Tordenskjold¹⁾ havde efterladt sig en smuk Formue og testamenteret den til min Bestefaders, Præsten J. W. Skjelderups, Børns Døttre (1200 Spd. til hver Datter), til nogen anden Familie og til en Skole i Holmestrand, som efter ham kaldes den Tordenskjoldske, uden at betænke mig med en eneste Skilling, saaledes at jeg hverken dengang eller senere i Livet har haft Anledning til at misbruge min Rigdom.

Saa strengt Opsynet med Cadetterne var ombord, saa lidet førtes der saadant udenfor Institutet iland, idet man formodentlig antog, at dette burde overtages af Verterne, som for det Meste vare Officerer; men der var kun ganske Faa, som paatog sig den Ulejlighed. Aarsagen var maaske ikke saameget LigeGYldighed som Frygt for at miste de dyrbare Underholdningspenge, da Behandlingen, hvad Kost og Logi angik, ofte kunde give Anledning til grundet Klage fra Cadetternes Side. Naar Undervisningstiden var forbi, kunde de i Regelen gjøre, hvad de vilde, og, om de havde Penge, forbedre Kosten, især Bygmelsgrøden, ved Kager og Hvedebrød, som fugtedes med Vin, Punsch eller endog Brændevin, og hvis Comfort forhøiedes ved en Pipe Tobak. Stundom faldt det et Par gode Venner ind en Aftenstund at leie Hest og kjøre til Laurvig, hvor man tilbragte en behagelig Aften hos Madm. Smith mod betalt Gjæstfrihed. Som Modsætning hertil maatte de unge Mennesker og Drengene ikke være unge, saaledes at de f. Ex. ikke maatte benytte et ypperligt Kjælkeføre en Aftenstund eller gaa paa Skøiter paa Bugten eller Havnen; men smukt holde sig paa Contor-Dammen inden Voldene. Vovede Nogen det, kunde han, om det opdagedes, være sikker paa Cachotten, vistnok mest forat ikke det ædle Blod skulde komme i Berørelse med de lavere Elementer, som færdedes i Staværn paa den anden Side af Rendestenen. — Jeg kunde ved Facta godtgjøre, at Fredriksværn da var det sletteste Opdragelsessted for Drengene; men Erindringen derom er mig pinlig; og da Forholdene

---

¹⁾ Den sidste Ætling af Navnet Tordenskiold, Johan Henrik Tordenskiold 1757—1820, var Pleiesøn af J. W. Skjelderup. Han gik tilsøs og tjente en Formue i Bengalen.

nu ere ganske forandrede, anser jeg dette uden Nytte. At Methoden fordrede sine ikke ganske faa Offre, og at jeg maa takke Gud, at jeg ikke behøver at henregnes blandt disse, maaske fordi min Tid afkortedes, er en beklagelig Sandhed.

Jeg skal nu fortælle, hvorfor jeg, efter at have været Søcadet i 5 Aar, endelig kom til at vælge en anden Livsstilling, hvilket vel kunde vække Forundring, da jeg havde Lyst til Søen og Standen, aldrig plagedes af Søsøge og efterhaanden havde faaet en ret god Helbred. Jeg var vel ikke flittig, men ansaaes for at have godt Hoved og havde saa let for at lære, at jeg i alle Fag fuldkommen fulgte med mine Kammerater og endog i flere Kundskaber gik foran dem. — Hverken Cadetofficerens eller de ældste Cadetters Yndest kunde jeg vinde, især fordi jeg ikke vilde finde mig i, at den strænge Lydighed, som kunde have sin Nytte ombord, ogsaa skulde gjælde iland, og paadrog mig derfor ofte Mishag, og naar jeg f. Ex. nægtede en af de fem ældste Cadetter at gaa et privat Ærinde, og det gjorde jeg altid, endog tyrannisk Straf af Samtlige; men selv dette knækkede ikke mit Mod, der holdtes oppe ved flere af mine Læreres Yndest. Men Virkning gjorde det paa mig, at jeg ved det maanedlige Opgjør eller Regnskab, som holdtes for samlet Corps af Chefen og Officererne, men ikke Lærerne, formedelst mindre god Skrivning eller Tegning eller mislykket Ramme om Mathematik eller Artilleri-Heftet, blev nævnt blandt dem, man ikke var tilfreds med, skjønt mine Characterer i de øvre Videnskaber stod høiere end flere Andres, som fik Yttring af Tilfredshed. Dette bevirkede imidlertid kun, at jeg blev ligegyldig mod Ros eller Dadel af dem, som jeg ikke kunde anse for retfærdige. Paa mit første Sotøgt gik det mig formedelst min svage Helbred ikke synderlig godt, og jeg maatte finde mig i, at Enkelte sprang forbi mig, da det var Søfagene, som bestemte Ancienniteten. Ved Sotøgtenes Ende holdtes Examen ombord i Søvidenskabernes, og derfor gaves Character, men der var desuden to Fag Commando og Conduite, hvori ikke holdtes Examen, men gaves særskilt Character, og det var, saa simpelt som Ordenes Betydning synes, aldeles mystiske Fag. Formodentlig bestemte Cadetofficeren, som ved de tre Togter tillige var Skibschefer, disse Characterer alene eller havde den gjældende uimodsagte Stemme, og det hændte ikke sjældent, at den, som paa Togtet ikke havde faaet Antydning om, at han havde nogen Mangel i denne Henseende, dog fik mindre gode Characterer end Andre, paa hvis Conduite det selv for Cadetterne var klart, der maatte være noget at udsætte. Jeg var saa uheldig stadig fremdeles at faa mindre god Character i begge disse Fag, uagtet hverken Cadetofficeren eller Skibsofficeren paatalte min manglende gode Opførsel, og jeg erindrer endnu efter saamange Aars Forløb, hvorledes jeg ombord alvorlig stræbte efter at opfylde min Pligt og viste

mig activ og lydige, hvorlidet Anerkjendelse det end indbragte mig. Da jeg efter det 5te Togt, paa hvilket jeg havde været mere tilfreds end nogensinde før, havde staaet mig godt med de reglementerede Smaatyranner og selv troede, at Alt var gaaet usedvanlig godt, indfandt mig i Kahytten for at meddeles Udfaldet af Examen, havde jeg faaet 2de Formænd. Cadetchefen forkyndte mig dette med de Udtryk, at det var som S t r a f for min daarlige Conduite og Commando, og at jeg endog stammede. Da jeg til Straf for en Brøde, som jeg ikke havde mindste Begreb om at have begaaet, havde faaet 2 Formænd, som endog stod langt tilbage for mig i Landvidenskaberne, og da min Stammen ikke var blevet bemærket i de foregaaende 4 Aar, fattede jeg strax paa egen Haand min Beslutning. Da vi vare komne iland, skrev jeg nemlig strax til min Fader og meddelte ham Forholdet, idet jeg foreslog ham at stille det Spørgsmaal til Institutets Chef: »Er der Intet i min Søns Evner, saaledes som de hidtil have vist sig, til Hinder for at han kan blive Søofficer, naar han har erhvervet sig de dertil hørende Kundskaber«. Han gjorde dette, og nu lagde man sine Hoveder iblød for at finde et passende Svar, idet man naturligvis maatte frafalde at støtte sig til en Naturfeil, som jeg ikke havde, og det blev, at man, for at besvare Spørgsmaalet, ansaa det nødvendigt, at jeg endnu gjorde et P r ø v e - togt. Altsaa efter 5 Aars tremaanedlige Togter behøvedes endnu et Sjette for at kunne bedømme, om et ungt Menneske var skikket til Sætaten. Uagtet jeg var fuldkommen overbevist om, at det 6te Prøvetogt vilde faldet gunstigt ud for Besvarelsen af Spørgsmaalet, havde jeg nu let for at bringe min Fader til at samtykke i, at jeg tog min Afsked, og blev saameget mere overbevist derom ved den Consternation, som Meddelelsen herom vakte, idet endog Chefen Müller¹⁾ kaldte mig hjem til sig, gjorde mig Forestillinger og endog truede med, at jeg kunde blive nødsaget til at maatte tilbagebetale den oppebaarne Gage. Det vil maaske forundre, at man saaledes syntes gjerne at vilde holde paa mig; men Grunden var, at Institutet var nyt, og hvorvel allerede et Par Cadetter havde forladt det, var alene Aarsagen hertil Mangel paa Evner, medens man frygtede for, at det kunde skade Institutets Anseelse, naar En, hvis Evner ansaas for mere end almindelig gode, forlod det. Min Afskedstagen efter Forlangendet af et 6te Prøvetogt gav dog Anledning til en Resolution, som paalagde Bestyrelsen efter en vis begrænset Tid at afgive bestemt Erklæring om Adspirantens Beqvemhed til at blive Søofficer. Ligesom jeg efter min Ankomst til Institutet uforvarende kom til at fornærme Capt. Bendz, saaledes fik han til Farvel et

---

¹⁾ Jochum Nikolai Müller, Værftschef i Frederiksværn, senere Admiral.

respectstridigt Svar af mig. Det var nemlig paalagt mig og Flere at have med i Sømandskåbstimen et indbundet Hefte nærmest Juleferierne, hvilket jeg havde forsømt. Bendz for nu op og vilde vide »hvorfor«, hvortil jeg svarede tørt: »Jeg tænker ikke at komme til at bruge det!« — »Hvem giver ham Lov til at tænke det?« spurgte han atter rød i Hovedet, hvortil jeg svarede i en studs Tone: »Min Fader!« Han bed sig nu i Læben, og det var vor Afsked. Efter at være kommet hjem til mine Forældre i Julen 1823, reiste jeg ikke tilbage til Fredriksværn; men meddeltes ved Kongelig Resolution af 24. Februar 1824 Afsked fra Søkristtjenesten i en Skrivelse fra Chefen, Commandeur Müller, hvis Stil og Skrift kunde lade meget tilbage at ønske for en Ungdommens Opdrager.

Jeg var da i mit 18 Aar og skulde nu vælge mig en ny Livsstilling, og det kunde synes ogsaa rimeligt, at jeg havde valgt Sømandsstanden, da jeg jo allerede var bekendt med den, havde bestaaet Navigationsexamen og var søstærk; men hertil opmuntrede mine Forældre mig ikke, da dengang kun fåa Dannede bestemte sig for denne Levevei, og den neppe vilde smage mig efter de aristocratiske Anskuelser, jeg var indpræget ved Institutet. — Hvorvel jeg desværre aldrig havde været flittig i den almindelige Betydning af Ordet, nemlig til at lære, hvad der var for mig paalagt at lære, havde jeg dog aldrig hendøset min Tid eller siddet med Hænderne i Skjødets, ligesaa lidt som jeg senere hen i Livet har gjort det; men især havt megen Lyst til Læsning og det ikke altid til Romaner; men derimod classiske Værker, som i Regelen ikke faldt i mine Kammeraters Smag. Jeg havde saaledes ikke alene læst Evald, Øhlenschläger og Baggesen, men ogsaa Oversættelse af Shakspeare, af Gøthe og Schiller, da jeg ikke havde lært Tysk, og Racine, Corneille paa Fransk. Ved at undersøge mine Kundskaber iøvrigt befandtes jeg tilstrækkelig dygtig i Norsk, Fransk, Religion, Historie og Geografi og at kunne mere end der fordres i Mathematik for at bestaa Artium, og man fandt det saaledes overensstemmende med mit Ønske rigtigt, at jeg fik privat Undervisning i Latin, Græsk og Tysk for snarest muligt at blive Student, hvilket jeg efter min Alder allerede burde været. Ved Afslutningen af dette første Afsnit af mit Liv vil jeg bemærke, at jeg kun har stolet paa min egen Hukommelse og ingensinde raadspurgt Andres, hvilket jeg ogsaa senere agter at gjøre.

(Fortsættes).

C. A. Delgobe.

Charles Antoine Delgobe var født i Chateau-Thierry i Frankrig 11. Oktbr. 1844 af Forældre Bergingeniør Marie Antoine Honoré D. og Agnes Fanny Mesmer. Han blev Student 1861 (lettres & sciences), tog Ingeniørexamen ved »École central« i Paris med Udmærkelse 1867 23 Aar gl., og kom 1870 til Norge, var fra 1871—73 Direktør for Vigsnes Kobberverk, 1874—77 var han Civilingeniør og Translatør i Bergen, 1878—86 Direktør for Fosfatgruberne i Bamle, dengang Norges største Grubeforetagende, bosatte sig senere i Christiania, hvor han væsentlig virkede som Grubeexpert og var meget søgt som Konsulent for en Række større udenlandske Mineselskaber, der har arbeidet med Planer i Norge. Ved Siden heraf har han været Translatør og har oversat norske Verker og flere videnskabelige Afhandlinger til Fransk, deriblandt »La Norvège« (1900), Jubilæumsudgaven af Abels Verker (1903), m. fl.

Delgobe havde ved Siden deraf ogsaa sterke genealogiske Interesser, skrev af og til i »Personalh. Tidsskrift«, udgav 1884 »Familien Holberg«, der maa betragtes som hans Hovedverk, men ellers har han ikke udøvet nogen større selvstændig genealogisk Forfattervirksomhed.

Derimod har han meddelt andre Forfattere mange genealogiske Bidrag til Stamtavler og var altid beredt til at bistaa saadanne, naar hans Hjælp paakaldtes. — Delgobe besad nemlig ikke ringe Kundskab om og Samlinger til saavel norsk-danske som udenlandske, navnlig franske Slægters Historie, som han havde samlet ved flittigt Arbejde og en udbredt Korrespondance, og det er vistnok ganske enestaaende at en fremmed Mand har kunnet fatte saadan Interesse for og sætte sig saaledes ind i vort Lands Personalhistorie, som den afdøde Hædersmand har gjort.

Det er som den flittige genealogiske Samler og velvillige Personalhistoriker, at Delgobe har Krav ogsaa paa dette Tidsskrifts Tak. Hans Manuskripter, der (sammen med en større Del af hans Bibliothek) er indkjøbt til Stiftsarkiverne i Christiania, udgjør over 30 tykke Kassetter, og man kan der finde mangfoldige genealogiske Notitser, som man vistnok forgjæves vil søge andetsteds, og dette tiltrods for at han kun i ringe Udstrækning foretog Arkivundersøgelser.

Delgobe var gift med en norsk Dame, Marie Nicolette Louise Flor (Datter af Boghandler Flor i Bergen), der døde i Christiania ^{22/4} 1911. Delgobe, der tillige var belgisk Vicekonsul, var i det sidste Aar sygelig og døde Nytaarsdag stille og rolig, efterladende sig flere Børn.

A. W. R.

Forskelligt fra Genealogiens og Personalhistoriens Verden.

Ved **Paul Hennings.**

Redaktøren har modtaget Meddelelse om, at der den 11. December 1915 i Barcelona er stiftet »Det Catalonisk-heraldiske Selskab« for at fremme praktiske genealogiske og heraldiske Studier i Catalonien, og det stilles i Udsigt, at Selskabet straks vil tage fat paa at udgive et Værk om spanske Adelspatenter fra det 15. Aarhundrede. Selskabets Sekretær, Hr. Enrique Rafoli, begynder i sin paa Spansk affattede Skrivelse med i blomstrende Sprog at »kysse Adressatens Hænder« og slutter med at anmode om Optagelse af Notitsen om Selskabets Stiftelse i det af Adressaten »saa værdigt« redigerede Tidsskrift, som han notabene ikke kender af andet end Navn!

En Personalhistoriker, der gennemgaar Kirkebøgenes Daabsregistre med kritisk Sans — vil hurtig blive opmærksom paa, at der i fremtrædende Grad gør sig Modsætninger gældende for Faddernes Vedkommende. I en vis Periode er Fadderne faa, i en anden talrige, en Tid lang er det højfornemme Faddere, der figurere selv ved ganske jævne Familiers Daabshøjtideligheder, medens det til andre Tider nærmest er Familien og Husets Omgangsvener, denne Pligt betros; ja, i Trediverne og Fyrrerne af forrige Aarhundrede træffer man i selv jævnt velstillede borgerlige Familier ofte kun Forældrene selv og Jordemoderen indtegnede som Faddere. Det vilde ikke være uden kulturhistorisk Værd nærmere at belyse, naar og i hvilken Anledning Overgangen i disse »Moder« har fundet Sted.

For kort Tid siden gjorde et af de største danske Dagblade opmærksom paa, at det for omtr. en Snes Aar tilbage ikke var ualmindeligt i mange gode Hjem at træffe en Gæstebog, og at en saadan Bog i adskillige fremmede Lande er meget populær. I de store Millionærhjem paa Fifth Avenue i New-York er det første, der præsenteres den indtrædende Gæst, medens han endnu opholder sig i Hallen, en saadan ret stor, i Reglen i Læderbind indbundet, Gæstebog, til Indskrivning. Første Gang skriver han i Reglen kun sit Navn; men ved senere Lejligheder kommer der ofte en Tilføjelse af en eller anden Art, en Tak, et lille Vers, en Tegning eller et Par bevingede Ord, der hentyder til Gæstens Forhold til det Hjem, hvori han befinder sig. Ofte drives der en ligefrem Kappelstrid om, hvem der kan opvise den interessanteste Gæstebog med udsøgte Navne, og Bogens Indhold giver i hvert Fald altid en sikker Anledning til Samtalestof.

Hverken i Danmark eller Norge har, som nævnt, Hjemmets Gæstebog været ukendt; den var for 25—30 Aar siden en almindelig anvendt Gave ved festlige Lejligheder, og endnu opbevares den mange Steder som en Børnens Arv fra Fædrenehjemmet, og paa de gulnede Blade fortælles der ofte i faa Linier en Del af et gammelt Hjemms Historie.

I Hjem, der ser mange Gæster, ikke mindst paa Landet, vil en saadan Bog kunne være til stor Glæde senere hen i Tiden, og bringe mangt et halvglemmt Besøg tilbage i frisk Minde, ligesom man ikke maa undervurdere Bogens store familiehistoriske Betydning, en Betydning, der ikke er mindre end Stam-bøgemnes fra de tidligere Aarhundreder.

I Tyskland har Præsterne allerede for Aar tilbage faaet Paalæg fra Kultusministerierne om at udarbejde Sognekroniker, hvilket har givet Anledning til, at Præsterne mange Steder har gjort et overordentlig fortjenstfuldt historisk og ofte ogsaa personalhistorisk Arbejde paa helt bår Bund. Et betydeligt Antal saadanne Krøniker er nu trykte, manges mundtlig Tradition af største Interesse er derved bevaret fra Forglemmelse, og megen historisk Sans er dergennem bleven vakt i Sognet. Resultatet, der er naaet, er af en saa betydningsfuld Natur, at det er uforstaaeligt, hvorfor vi ikke herhjemme forlængst har faaet Blikket op herfor, og fulgt dette efterlignelsesværdige Eksempel. Hvor stor Vægt der i Tyskland lægges paa denne Sag, fremgaar i øvrigt allerbedst deraf, at f. Eks. det evangeliske Overkirkeraad i Preussen har udstedt Paalæg om, at Præsterne nu under Verdenskrigen ogsaa skal føre en særskilt K r i g s k r o n i k for deres Sogn for derved til alle Tider at bevare et sandfærdigt Billede af, hvorledes Krigen, selv om Landsdelen er bleven forskaanet for selve Krigens Rædsler, har virket paa Livet i Almindelighed i Sognet.

Den 15. April 1916 samledes paa Familieløkken ved Skarpsno et stort Antal Medlemmer af Slægten Gulbranson, Descendenter efter den kjendte Christianiakjøbmand Hans Gulbranson og de i denne Slægt indgiftede Mænd og Kvinder, i Anledning af, at det var 170 Aar siden, at Hans Gulbransons Moder, fra hvem han havde sine Evner i Arv, blev født.

Hans Gulbranson, der var en Bondedreng fra Ringerike, kom til Christiania med to tomme, men stærke Næver. Da han døde i Tredserne af forrige Aarhundrede, havde han Bolig og Forretning i sin Gaard paa et af Christianias værdifuldeste Strøg, Hjørnet af Carl Johansgade og Kirkegade, det nuværende Posthus. I Gulbransons Tid var Gaarden med sine to Etager en af Christianias smukkeste. Desuden ejede han store Skov- og Landejendomme og havde ved Skarpsno bygget Landstedet »Nøisomhed«, som arvedes af hans Søn Carl Gulbranson.

Torsdag den 16. Marts 1916 afholdt den With'ske Slægt i København en Mindefest i Anledning af 125 Aarsdagen for Slægtens mest kendte Mand, den højtansete Stænderdeputerede, Herredsfoged, Justitsraad Jesper Peter Withs Fødsel.

Den 31. Marts 1916 har den danske Konge stadfæstet en Lov om Navneforandring, der i al sin Kortfattedhed lyder:

Den ved Lov om Navneforandring af 22. April 1904 § 9 fastsatte Frist for Adgangen til Antagelse af Slægtnavn ved Øvrighedsbevis forlænges indtil Udgangen af Juni Maaned 1921.

Herved er Haabet om at faa en rationel, paa Sagkyndighed baseret, Ordning af Navnesagen skudt ud i det uvisse, og det Forslag, som paa Dansk historisk Fællesforenings Initiativ udarbejdedes af et Udvalg, hvori for øvrigt ogsaa Justitsministeriet var repræsenteret, er altsaa desværre foreløbig lagt ad acta.

De Rigsdagen forelagte Bemærkninger til Lovforslaget ere saalydende:

»Ved Lov om Navneforandring af 22. April 1904 § 9 blev det fastsat, at det ved kgl. Anordning skulde bestemmes, fra hvilken Dag den ved Lovens §§ 1—5 aabnede Adgang til Antagelse af Slægtnavn ved Øvrighedsbevis skulde indtræde, samt at Adgangen — med Undtagelse af den i § 5 omhandlede Adgang for fraskilte Hustruer til at genoptage deres Pigenavn — skulde ophøre 10 Aar efter dens Indtræden.

I Henhold hertil blev det ved kgl. Anordning af 15. Juni 1906 fastsat, at den nævnte Adgang skulde indtræde den 1. Juli 1906, og den vil saaledes ophøre med Udgangen af Juni Maaned 1916.

Naar den ved Loven af 1904 indførte lette Adgang til Navneforandring begrænsedes til et Tidsrum af 10 Aar, var Grunden den, at man tænkte sig, at dette Tidsrum, var tilstrækkeligt til Gennemførelse af den ved Loven tilstræbte Navnefornyelse, saaledes at man i stort Omfang var kommen bort fra Benyttelsen af de gængse, almindelige Familienavne og derefter kunde gaa over til for Erhvervelse af nyt Navn at fastsætte saadanne strengere Betingelser, som er fornødne dels for Opnaaelsen af den ønskelige Fasthed paa Navneomraadet, dels for Gennemførelsen af en virksom Beskyttelse af bestaaende Familienavne.

Tiden har imidlertid vist, at det paagældende Tidsrum af 10 Aar ikke har været tilstrækkeligt til det angivne Formaals Opnaaelse, idet man — om end Adgangen til Erhvervelse af Navnebevis har været benyttet i stort Omfang — langt fra i tilstrækkelig Grad er kommen bort fra Anvendelsen af almindelige Familienavne. — I Tiden fra 1. Juli 1906 indtil Efteraaret 1915 er der ifølge Indberetninger fra Landets forskellige Øverøvrigheder udfærdiget ca. 6,000 Navnebeviser, omfattende et Antal Personer af i alt ca. 20,000.

Om end dette Antal er ret betydeligt, kan det dog ikke bestrides, at de almindelige Familienavne endnu benyttes i saa stort Omfang, at der fremdeles er Trang til Bestemmelser, der aabner en let Adgang til Erhvervelse af nyt Navn, og Forholdet er da ogsaa det, at Benyttelsen af de nu bestaaende Regler herom ikke har været i Aftagende, men at Antallet af udfærdigede Navnebeviser, netop har været i Stigning i den senere Tid.

Justitsministeriet maa derfor formene, at der er Grund til at træffe Bestemmelse om Forlængelse af den Frist, der er fastsat for Ophøret af Adgangen til Erhvervelse af Navnebevis, og heri finder man yderligere Støtte ved den Omstændighed, at det i det hele ikke vil være heldigt paa det nuværende Tidspunkt paa Navneomraadet at gennemføre Lovbestemmelser af fast og endelig Karakter, idet saadanne Bestemmelser i stort Omfang maa være afhængige af de gældende Lovregler paa Familierettens Omraade; men netop paa dette Omraade kan der ventes i en nærmere Fremtid at ville komme til at foreligge en ny Lovgivning paa Grundlag af de Forarbejder, som dels allerede er foretagne, dels for Tiden foretages af den fælles skandinaviske Civillovskommission. Af disse Grunde har man derfor heller ikke forment for Tiden at kunne imødekomme et fra »Dansk historisk Fællesforening« modtaget Andragende om mere omfattende Ændringer i den gældende Navnelov.

Man har ikke forment at burde foreslaa Opretholdelsen af den nuværende Tilstand i et længere Tidsrum end 5 Aar fra den nu fastsatte Frists Udløb.»

I den kommende 5-aarige Periode har Historikerne og Genealogerne altsaa intet andet at gøre end at protestere meget kraftigt, naar Misbrugen ved Tildeling af nye Navne bliver altfor flagrant, — og haabe paa, at Protesten bliver andet og mere end en Røst i Ørkenen.

Slægten M u n t h e - K a a s i Norge samledes den 4. Maj 1916 til en Familiefest for at fejre fem Hundreedaarsdagen for Slægtens Bestaaen, idet

Slægten, som det gentagne Gange har været fremhævet i Dagspressen, kan dokumentere Afstamningen fra Ove Ovesen til Gravlev, der nævnes første Gang i 1416.

Det er ikke helt ualmindelig blandt Udlandets Adelslægter, at der paa deres Stamslotte i nogle Værelser indrettes Slægtsmuseer til Familiemalerierne og værdifulde Erindringer om Slægtens Medlemmer, bl. a. for derigennem at opelske Slægtsfølelsen hos de Yngre af Slægten.

I Danmark og Norge findes, bortset naturligvis fra det skønne Rosenborg Slot i København, der jo i eminent Forstand danner et egentlig Slægtsmuseum for det danske Kongehus, ikke meget af denne Art; Familiereliquierne faar ikke den Røgt og Pleje, de bør have, men gaar ofte ud af Slægten ved at nedarves paa Spindesiden. Det er derfor en Glæde at konstatere et Eksempel til Efterlignelse, tilmed i en af vore borgerlige Patricierslægter, idet Brygger V a g n J a c o b s e n med stor Kærlighed til sine Slægtstraditioner har indrettet nogle af det gamle Glyptoteks smukke Rum til Mindehaller for sin Fader Carl Jacobsen og sin Bedstefader I. O. Jacobsen og har gjort det paa den smukkeste og værdigste Maade; dette Slægtsmuseum indviedes den 2. Marts i Aar, Aarsdagen for Carl Jacobsens Fødsel. Ganske vist har ikke mange Slægter saadanne Ahner, som disse to at opvise, men det er jo heller ikke nødvendigt; hvor mange Minder om dygtige Medlemmer f. Eks. af vore gamle Bondeslægter eller Haandværkerslægter vilde ikke have været bevaret fra Tilintetgørelse, om den Tanke havde rodfæstet sig i Folket, at det vel er Umagen værd, ja en Pligt, ved slige Slægtssamlinger at holde de gode Slægtstraditioner i Arv.

Det burde overhovedet være en arveretlig Maxime, at Familiemalerier og Erindringer af Betydning for en Slægt, ikke bør nedarves i Spindelinen, og at Besidderen af saadanne Genstande ikke maa betragte sig som E j e r af dem, men kun som Slægtens Forvalter, saaledes at altsaa slige Familiemalerier ere belagte med fideikommissarisk Baand til Fordel for Slægten. Jeg indrømmer, at det er et ideelt Synspunkt, men var det mon uigennemførligt; mange Stater bevare jo ved Lov dets Kunstværdier fra at udføres af Landet, og er det egentlig andet end det samme, blot med videre Ramme, om man ved Lov søgte at hindre, at Slægterindringer gaa ud af en Slægts Eje. Hvis Staten støttede denne Tanke, vilde den bevare mangt et kulturhistorisk Stykke fra at forsvinde, saa vist som kun Slægten, hvortil det hører, med virkelig Pietet kan beskytte det og bevare det selv i trange Tider, — i Stedet for at slaa det i Mønt!

Man kunde — som Etatsraad H. R. Hiort-Lorenzen, paa Basis af sine anstillede Undersøgelser, elskværdigt oplyser — undertiden fristes til at tro, at der er sket en væsentlig Forandring af Fornavnene i Danmark. Under Paavirkning af Grundtvig blev der optaget nogle Navne efter Saxo, som ikke havde været brugte i mange Aarhundreder, men ialfald i den sidste Fjerdedel af det andet Aartusende er Forandringen ikke stor. Det er de samme Fornavne, der stadig gaar igjen, og kun faa af de i Midten af det 17. Aarhundrede brugte Fornavne ere gaede helt af Brug.

Til Christian den Fjerdes Begravelse og Frederik den Tredies Kroning var der indbudt henved et halvt Tusind Adelsmænd med Fruer og Frøkeners. Af disse hed 19 Jørgen, 18 Henrik, 16 Erik, 14 Niels, 13 Mogens og Otto, 11 Christoffer og Hans, 10 Knud og Claus, 9 Jens og Jacob, 8 Axel og Laurids, Christen og Eiler, 7 Peder og Iver, 6 Christian, Corfits og Jochum, 5 Anders, Ove, Frands og Frederik, 4 Steen, Palle, Johan og Enevold, 3 Oluf, Gunder,

Ebbe, Just, Valdemar, Sivert, Hartvig og Henning, 2 Tage, Gregers, Thomas, Manderup, Caspar, Ditlev, Folmer, Mourids, Kjeld, Predbjørn, Morten, Vincens, Falk, Emmeke, Lave, Gabriel, Holger, Bjørn, Albert, Jesper og Tønne, 1 Hannibal, Herluf, Tyge, Vogn, Markvard, Laxmand, Verner, Viffert, Wulf, Bendix, Flemming, Arend, Rønnov, Venzel, Markor, Herman, Rudbæk, Staller, Matthias, Ulrik, Fasti, Terkel, Godske, Esge, Ernst, Pros, Melchior, Torben, Borkvard, Stig, Ulf og Malte.

Af Adelsfruerne hed 48 Anne, 29 Margrethe, 28 Elisabeth (Lisbeth, Elsebe), 20 Karen, 18 Sophie, 15 Birgitts, 14 Dorothea (Dorthe, Dorete), 10 Ingeborg, 9 Christine, 8 Mette, 7 Ellen, Maren, Helvig og Else, 6 Sidsel, Kirsten, 5 Beate og Ide, 4 Christine, Regitze, Hilleborg, Vibeke, 3 Helle, Rigborg, Magdalene, Barbara, Lene og Edel, 2 Berete, Hedvig, Tale og Øllegaard, 1 Eleonore, Jytte, Johanne, Inger, Bodil, Agathe, Olive, Augusta, Cathrine, Berte, Helrad, Herborg, Susanne og Abel; Marie hed ikke en eneste dansk Adelsdame, kun et Par tyskfødte Fruer.

Det er utroligt hvor megen Uvidenhed, der i det store Publikum, hersker om selv de simpleste genealogiske Spørgsmaal, og hvor meget Vrøvl man maa læse paa Tryk fra Mennesker, der ikke forstaar et Ord af, hvad de skriver om:

Forleden fandtes paa en fremtrædende Plads i et udbredt københavnsk Dagblad følgende Notits:

»Det er en gammel Erfaring, at Geniernes Efterslægt hurtig uddør, og at deres Børn ofte er underbegavede. Shakespeares Slægt uddøde allerede i 1670. Goethes eneste Barn, Julius August Goethe, der ikke netop var noget Lys, efterlod sig kun en Søn, med hvem Slægten uddøde i 1885. Af Schillers Efterkommere lever kun en Kvinde, der stammer fra Digterens Søster. Af kendte Videnskabsmænd er det en forbavsende ringe Procentdel, som efterlader sig Børn, maaske kun en Procent.

Det er altsaa ikke lutter Glæde for en Familie, naar det pludselig opdager et altfor stort Geni i sin Midte«.

Det er jo haabløst at rette alle de Urigtigheder, der findes i denne Notits, men mest utroligt er det dog, at et Blad tør byde sine Læsere at fortælle, at der af Schillers »Efterkommere« kun lever en Kvinde, der nedstammer fra hans »Søster«!

I Vesterbølle Sogns Kirkebog læses i Vielsesregistret den 7. Jan. 1776 følgende Indførsel med Sognepræsten Poul Windings Haand:

Søren Pedersen og Zidsel Sørensdatter.

NB. Brudgommen var saa drukken, at han ej kunde staae, men maatte holdes af een Broder under Forretningen og under Prædikenen faldt han ud af Stolen, hvor han sad, og tumlede hovedkults ud paa Kirkegulvet. Afskyelig Spektakel!

Spørgsmaal og Svar.

I. Spørgsmaal.

1.

Der skal findes utrykte Optegnelser om en Familie Giede, hvis første Bærer af Navnet, Proviantforvalter Christian Giede, f. 1733, d. 1796, var ældste Søn af Ladefoged ved Hirschholm Niels Poulsøn (1694—1760).

Kan nogen oplyse, hvor disse Optegnelser findes? Meddelelse herom modtages med Tak.

Kammerherre *Løvenskiold*,
Fossum ved Skien.

2.

Undertegnede vil være taknemlig for Oplysninger, der kunde hjælpe til at udfinde den i 1773 i Frederikshald afdøde Klokker og Skolemester Hans Larsen Sandbergs Fader og Fødested.

Hans Sandberg blev Stamfader til en ganske stor, fremdeles levende norsk Familie Sandberg, hvortil bl. a. hører Direktør ved Gaustad Sindssygeasyl Ole Rønne Aagaard Sandberg, Godsojer paa Storhamar O. R. A. Sandberg, Stortingsmand, Kaptajn O. R. Sandberg, Sognepræst Christian Juell Sandberg m. fl.

Han blev immatrikuleret ved Københavns Universitet 1749 som dimitteret 21 Aar gammel fra Frederiksborgs lærde Skole; paa denne Skole var han kommen ind 1740 og kaldes da et »fattigt Barn«; men da Skolens Protokoller er brændt, har det ikke kunnet erfares, hvem der havde indsat ham paa Skolen eller hvem der var opgivet som hans Fader og hvor han var født. Han maa temmelig snart — efter at have taget ex. phil. — være rojst til Norge, hvor han ca. 1750 konditionerede hos Tolder Glørsen i Fredrikshald. — I 1742 blev der ved Københavns Universitet, ligeledes fra Frederiksborgs lærde Skole, immatrikuleret en Mons (Mogens) Larsen Sandberg, der kan have været Hans Sandbergs Broder. Der har været opkastet den Gissning, at de var Sønner af en vis Lars Monsen Sandberg, der skal have været Prokurator i Follo 1721, medens der 1726 i Kristiania skal have været en Prokurator Hans Mogenson Zindberg. Muligens er det vel saa rimeligt, at tænke sig, at Hans Sandberg har været af dansk Afstamning og at han tilhørte en Sidegren af den danske Præstefamilie Sandberg (Lugge), se Wibergs Præstehistorie.

Det tilføjes, at en vis »Hans Mogensen Sandberg« b. i Trondhjem, g. m. Berthe Jensdatter, havde en Søn Mogons Hansen Sandberg, fød 1733, død 1781 som Klokker ved Helliggeistskirken i København.

Christiania, Marts 1916.

Ketty Horn,
Adr. Nobelinstitutet.

3.

Anna Marie Wandal (f. 1660, † 1736) gift med Frantz Anderssøn Cold (f. 1646, † 1720), Sognepræst til Vinger (i Norge), hvem er hun Datter af?

Christiania, 20. Februar 1916.

C. M. Munthe,
Artillerikaptajn.

4.

Kan det oplyses, hvilke Uniformer — daglig og Galla —, der var normerede for Kæmmerererne ved Øresunds Toldkammer og for de kongelige Justitiarier i Slesvig og Holsten, begge Dele i Aarene 1830—40?

H. Hjorth Nielsen,
Postekspedient.

5.

I Forordet til det i 1887 udkomne »Mindeskraft for Borgerdydskolen i København 1787—1887« af Holger Lund omtales et utrykt Værk »Dansk Studentorlexikon fra 1788 til Nutiden, samlet af Etatsraad, Rektor Em. Tauber, forøget og fortsat fra 1872 af Pastor emer. A. H. Nielsen.

Hvor findes dette Værk og hvem har Ejendomsretten til samme?

Paul Hennings.

6.

Oplysning søges om Forældre og Søkende til nedenstaaende:

1. Anna Rasmussen (kaldes ogsaa Rasmusdatter, af Oberst Hirsch Hansdatter), født 1. November 1782, formentlig paa Fyen, død 29. Maj 1858 som Enke efter Captain Hans Henrik Otto Steensen til Torpegaard. Hun havde Stifader, mulig af Navnet Jørgen Frederiksen, og skal have haft en Halvbroder, der var bosat paa Nørholmkannten i Jylland. Hun menes at have været en Haandværkerdatter fra Fyen, der i en ung Alder kom til at tjene paa Torpegaard.
2. Anna Maria Jørgensen, født ca. 1766, død 17. Marts 1830 i Fiurendal, gift 2. Februar 1784 i Københavns Trinitatis Kirke med Jørgen Nielsen Harboe, født 10. November 1753, død 2. August 1821 i Skelskør. Hun skal have været en Glarmesterdatter fra Hillerød, hvor hun dog ikke er funden født.
3. Maren Ustrup, født ca. 1740, død 3. Juni 1824 i Vejle, gift ca. 1762 med Jens Feveile, født 1722, død 1784 som Købmand i Vejle, 2den Gang 18. Februar 1795 med Anthon Heinrich Havemann, død 20. September 1819 som Apotheker i Vejle, fra hvem hun blev separeret 20. September 1799, skilt ved Bevilling af 31. December 1802. Hun kunde tænkes at være beslægtet med Amtsforvalter Uttrup og Sr. Jacob Ustrup fra Horsens, der nævnes i F. Hvass: Meddelelser o. s. v. 5. Bind, S. 295 og 260.
4. Vincens Steensen, der ifl. Pers. T. 6. V. S. 42 under 1. April 1815 fik Tiladelse til at ægte Karen Kirstine, Datter af Degnen Holm i Østerild. Han blev 7. Marts 1814 Secl. ved 2. jydsk Infanteriregiments annekterede Bataillon, fik 28. Decbr. 1815 Afsked med 76 Rdl. i Pension og Krigsassessors Karakter. Hans senere Skæbne er ubekendt.

V. G. F. Bryndum.
Stadsingeniør, cand. polyt.
Horsens.

7.

I Christianssand døde 30. Juli 1788 Skipper Peder Halkier i sit 80. Aar. Kan Oplysninger gives om, hvor han blev født og hvem hans Forældre var?

Meget taler for, at hans Bedstefader var Peder Rasmussen Halkier, d. i Aarhus som Controlleur og Visiteur i 1698. Denne havde en Datter og følgende 5 Sønner:

1. Rasmus H., om hvem nærmere Oplysninger mangler.
2. Morten H., bosat i Aarhus og efterladende sig 3 Døtre.
3. Søren H., om hvis Skjæbne man heller ikke ved noget, og
4. Niels H., som i 1719 blev Degn i Gesing og Nørager og døde 1725 efterladende 2 Døtre.
5. Frederik Christian H., fra hvem Sagførerene Halkier m. fl. stammer.

Maaske var den her onspurgte Peder Halkier (d. 1788) Søn af Rasmus eller Søren Halkier?

Anthou Skjelderup,
Højesteretsadvokat,
Christiania.

II. Svar.

For et Par Aar siden meddeltes af Overretssagfører Paul Hennings i Personalhistorisk Tidsskrift 6. R. IV, 89 f. Oplysninger om en holstensk Familie Scheel; og Supplement samt Underretning om, hvorvidt der endnu findes Medlemmer af denne Slægt, søgtes.

Jeg skal i den Anledning gøre opmærksom paa, at Dr. Poul Scheel († 1811) foruden den anførte Datter havde en Søn Herman Emil Scheel, f. i København 1805, sattes i Apotekerlære 1821, Cand. pharm. 1828, ejede en kort Tid (1838) Apoteket i Nysted; derefter Ejer af »Vilhelmsdal« paa Falstør, hvor han døde 9. December 1849. Han var gift med Karen Marie Ytting, † 17. Februar 1878.

Dette Ægtepar havde mindst 1 Datter, Carolino Marie Scheel, f. 24. November 1845 paa Vilhelmsdal. Hun blev 30. Marts 1872 gift med Carl Benjamin Edelman, f. 16. Januar 1845 i Horsens, Søn af Skorstensfejler E., Boghandler i Horsens, død sammesteds 12. August 1897. Hvorvidt Enken endnu er i Live, er mig ukendt.

Denne Slægt Scheel har næppe noget med de danske Scheel'er at gøre, men hører rimeligvis til samme Familie som A. W. Scheel (Stamtavle, Kbh. 1870). Hans Kundskab om de ældre Led var jo meget mangelfuld.

Til denno Slægt hører vistnok ogsaa Michael Scheel fra Wilster, immatr. i Kbh. 7. Marts 1718, 20 Aar gl. (Univ. Matr.). Den under I anførte Martin Scheel blev ordineret til Diaconus i Itzehoe 6. August 1693 og rykkede 1726 op til Archidiaconus (»En Kapellan kan gammel blive og holde sig ved Haab i Live«). De mange »Scheel'er i Mollers Cimbr. litt. I, 588 maa vistnok ogsaa her komme i Betragtning; ligesom Anna Margrethe Scheel, »eine verarmte Edelfrau«, begravet i Kbh. Petri Kirke, 16. September 1675 (P. T. 2 R. III, 284).

I »Zeitschrift der Gesellschaft für niedersächsische Kirchengeschichte« udgivet af Dr. F. Cohrs, 17. Jahrg. (Braunschweig 1912) findes en Biografi af Jasper v. Schele, Reformator von Schleddehausen »nach den Familienpapieren des Schelenburger Hausarchivs« (!). Dette Familiearkiv vilde sikkert være højt interessant for danske Personalhistorikere. Men nærværende sørgelig Tidsforhold egne sig næppe til videre Efterforskning.

A. T. Jantzen,
flv. Sognepræst.

Indholdsfortegnelse i Udtog af Tidsskrifter udgivne i 1915 af udenlandske historiske, personalhistoriske og genealogiske Selskaber, med hvilke Samfundet staar i Bytteforbindelse, m. fl. a.*)

Ved **Paul Hennings.**

Personhistorisk Tidsskrift. 17. Aargang, Stockholm, 1915.

Svenska Familjenamn (R. Brieskorn). — Axel Oxenstiernas anteckningar om Karl IX's död (N. Ahnlund). — Till Gustaf Abraham Silfverstolpes biografi (N. Gobom). — Till Carl Bernhard Wadströms biografi (E. Hagen, f. Wadström). — Stockholms släkter (G. Elgenstierna). — Astrachans Lutherska församlings kyrkobog 1713—1746 (H. Södersteen). — Två märkliga porträtt från vår storhetstid (R. Cm.). — Jonas Jonsson (P. U.). — Anteckningar af Johan Adler-Salvius' släktsförhållanden och studier (B. Boëthius). — »En klagelig dag» (C. M. Stenbock). — En hyllning til Braheätten från 1600-talets midt (C. M. S.). — Ett porträttgravvrens hjälpmedel (H. Fröding). — Biskop Eric Wallers härstamning (H. Södersteen). — När föddes Johan Gustaf Liljgren (S. Bergh). — Stockholms Stor-Skola och Upsala Universitetet vid 1800-talets början (S. Brithelli). — Prinsessan Ulrika Eleonoras dagboksanteckningar för 1709 (E. W. Dahlgren). — Omkring ett dampporträtt af Breda (S. Strömbom).

Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte. 45 Bind. Leipzig 1915.

Graf Kurt Reventlou (P. v. Hedemann-Heespen). — Sido, kleine Schriften zur Geschichte Holsteins (R. Haupt). — Erklärendes und Kritisches zu Holmold 1.58 und zum Lehrgedichte 313 (R. Haupt). — Die Volkssprache in dem vormaligen Herzogtum Schleswig (G. Adler). — Die Politik Englands in der schleswig-holsteinischen Frage im Anfange des Jahres 1864 (F. Cierpinski). — Zauberei und Hexenprozesse in Schleswig-Holstein-Lauenburg (R. Heberling). — Die Veränderung der Größe Schleswig-Holsteins seit 1230 (Wegemann). — Der Hof Basten im Gemeindebezirk der Stadt Itzehoe (R. Krohn). — Die Ölixdorfer Gilde (R. Krohn). — 1864. Schleswig-Holstein und das Ausland (Graef). — Curd up der Lucht, ein Söldnerführer des 15. Jahrhunderts (C. Voigt). — Emigrantenliteratur (P. v. Hedemann-Heespen). — Zu den Schriften des Landesbibliothekars, Prof., Dr. R. v. Fischer-Benzon (P. v. Hedemann-Heespen). — Kapitalbesitz, Lehngüter, Landesverteidigung, Hufenzahl und Augustenburg (P. v. Hedemann-Heespen). — Literaturbericht für 1913—15 (P. v. Hedemann-Heespen). — Eine volkstümliche Landesbeschreibung (P. v. Hedemann-Heespen). — Nachrichten über die Gesellschaft. — Landesbibliothekar, Dr. Hansen. — Die Schleswig-holsteinischen Anzeigen 1801—36 als Geschichtsquelle (P. v. Hedemann-Heespen). — Der Inhalt der schleswig-holsteinischen Zeitschriften und Sammlungen nach 1750 (P. v. Hedemann-Heespen). — Augustenburgs Erfolge.

Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins. Udgivet af Gesellschaft für Schleswig-holsteinische Geschichte. 3die Bind. Leipzig 1915.

---

*) Paa Grund af Verdenskrigen er et ikke helt ringe Antal genealogiske Tidsskrifter midlertidig ophørt at udkomme eller er gaaet helt ind.

Aus Aufzeichnungen und Briefen über drei Jahrhunderte schleswig-holsteinischer Geschichte (P. v. Hedemann-Heespen). — Erinnerungen aus schleswig-holsteinischer Geschichte (H. Hornemann van Aller — C. A. Volquardsen).

Der Deutsche Herold. Zeitschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde. 46. Aargang, Berlin 1915.

Rechtsschutz und Verleihung bürgerlicher Wappen in Preussen (B. Koerner). — Beiträge zu den Vorschlägen betreffend Ausstellung von Wappenbriefen an Bürgerliche (R. Schiller). — Eine Frage der Wappenkunst (F. Hauptmann). — Weltkrieg und Heraldik (W. Schneider). — Sinn und Unsinn einer Familienstiftung (O. Fischer). — Schutz des Familiennamens gegen Decknamen (Pseudonyme) von Schauspielern und Schriftstellern (H. Delius). — Verzeichniss von handschriftlichen Stammtafeln in Besitz des Fideikommissbesitzers v. Hedemann-Heespen in Deutsch-Nienhof bei Westensee. — Theaternamen (W. Schneider).

Vierteljahrschrift für Wappen-, Siegel- u. Familienkunde. Udgivet af Foreningen »Herold«. 43. Aargang. Berlin 1915.

Auszüge aus dem ältesten Kirchenbuch von Veitsberg (Sachsen-Weimar) (E. Gritzner). — Genealogie des pommerschen Geschlechts v. Lemcke (H. E. v. Gottberg). — Genealogische Nachrichten über adlige Personen aus dem grossen Friedhofe zu Stolp in Pommern. — Verbindungen der Familie von Albedyll u. Frhr. v. Albedyll. — Verbindungen des legitimierten Zweiges von Albedyll. — Verzeichnis der Schwiegertöchter der 1904 ausgestorbenen Familie von Reh diger. — Verzeichnis der Schwiegersöhne der 1904 ausgestorbenen Familie von Reh diger. — Das Geschlecht de Goué (Frh. A. von Dachenhausen). — Auszüge aus den 1597 beginnenden Kirchenbüchern zu Beuchlitz (Holleben). — Auszüge aus der Traumatrikel des Dompfarramtes St. Stephan in Passau (Frh. v. Andrian-Werburg).

Familiengeschichtliche Blätter. Monatschrift zur Förderung der Familiengeschichtsforschung. 13. Aargang. Leipzig 1915.

Ueber die wissenschaftliche Gestaltung und Bedeutung der Familiengeschichte (P. v. Hedemann-Heespen). — Weltkrieg und Familiengeschichte (C. A. Knab). — Findelkinder und Namengebung (P. v. Gebhardt). — Was muss geschehen, die Anerkennung der Genealogie als Hilfswissenschaft der Geschichte durchzusetzen? (Ä. v. d. Velden). — Ein internationaler Kongress für Genealogie in Amerika. — Etwas über das »Grosspriorat des Ordens St. Johannis vom Spital zu Jerusalem in England« (S. Kekule von Stradonitz). — Wert der Kirchenbücher (P. v. Gebhardt). — Namensänderungen und neue Familiennamen (M. v. Falkenhayn, R. Lehmann-Nitsche). — Erbrechtliche Prozessakten als familiengeschichtliche Quellen (E. Wentscher). — Das Künstlerpseudonym vor dem Reichsgericht (M. v. Falckenhayn). — Schule und Familienforschung (E. Wentscher). — Judensiegel (Knott). — Familiengeschichtliche Urkundenbücher (A. Tille). — Wie ein Wappen wandern kann (M. W. Grube). — Zur Ahnentafel des Fürsten Otto von Bismarck (F. Wecken und P. v. Gebhardt). — Ein dänischer Zweig der Familie von Hindenburg. — Das Geschlecht von Wolframsdorf in Dänemark (J. Volf). — Statistisches über den dänischen Adel (J. Volf). — Ueber dänisch-norwegische Personen- und Familiengeschichte (J. Volf). — Der Adelsbeweis für Familien polnischer Herkunft (O. Forst-Battaglia).

Heraldische Mitteilungen. Monatschrift für Wappenkunde, Wappenkunst und verwandte Gebiete. Udgivet af den heraldiske Forening »Zum Kleeblatt« i Hannover. 26. Aargang. Hannover 1915.

Wappenwesen und Weltkrieg. — 6. heraldische Kriegsmarken (C. Wenzel). — Berichtigung des Wappens v. Beneckendorf und v. Hindenburg. — Ehrentafel

einer studentischen Verbindung mit heraldischen Schmuck. — Zum Wappenrechte der Städte. — Die neuen Staatswappen, Fahnen, Standarten und Flaggen in Oesterreich-Ungarn. — Aus den Geschlechtern Schoenermark und v. Schoenermark. — Bürgerliche Wappen in Ostfriesland. — Heraldisches vom östlichen Kriegsschauplatz (II. G. Ströhl). — Das neue Adelswappenfenster im Vaterländischen Museum zu Celle.

Monatschrift des »Roland«. Verein zur Förderung der Stamm-, Wappen- und Siegelkunde. 15.—16. Aargang. Dresden 1915*).

Carl Ludwig Stein: Erinnerungen eines alten Offiziers (P. Stein). — 2 Namenregister als Beitrag zur Coburgischen Familiengeschichte (Nusspichel). — Die Wappenschilder der Deutschordensritter in der St. Jacobskirche in Nürnberg. — Der Stammbaum Hindenburgs. — Eine interessante Namensumwandlung. — Ein Vorfahre Bismarcks in Verbannung. — Ahnenverluste des Erbprinzen v. Braunschweig. — Die Namen der evangelischen Geistlichen der Ephorie Naumburg a. d. Saale. — Weltzien, Ein Betrag zur Namendeutung. — Das Bürgerbuch von Kammin. — Das kgl. italienische Heraldamt. — Stellung des Reichsadels in Proussen. — Ueber die Benützung der Kirchenbücher für private Zwecke. — Namengebung an Findelkinder. — Die Organisation des Familienarchivs.

Hessische Chronik. Monatschrift für Familien und Ortsgeschichte in Hessen und Hessen-Nassau. Udgivet af Prof. Wilh. Diehl. 4. Aargang. Darmstadt 1915.

Studien zur Giessner Matrikel (W. Diehl). — Wappen blühender hessischer Bürgergeschlechter. (W. Würt). — Die Personalien der reformierten Pfarrer Reinhessens aus dem Jahre 1816. (W. Diehl). — Das fürstlich und gräfllich Ysenburg und Büdingische Gesamtarchiv zu Büdingen. — Adolf von Breithard, ein Kurmainzer Staatsmann des 15. Jahrhunderts. — Hessische Familienkunde (H. Knott). — Zur Geschichte der Mainzer Juristenfakultät im 15. und 16. Jahrhundert. (F. W. E. Roth) — Beiträge zur Scheffer'schen Genealogie. — Silhouetten aus einem Giessner Stammbuch. (F. W. E. Roth).

Monatsblatt der Kais. Königl. Heraldischen Gesellschaft »Adler«. 7. Bind. Wien 1915.

Materialien zur Geschichte des Salzburger Adels. — Die Geschichte der Stadt Hartberg in Steiermark. — Herald.-geneal. Denkmale a. d. oberen Murtales (Alfr. Gängl. v. Ehrenwerth). — Standesvorurteile (M. v. Schullern). — Bürger aus Altwien. — Die Grabdenkmale an der Stadtpfarrkirche in St. Daniel in Cilli (A. v. Pantz). — Neuverliehene Wappen österreichischer Städte und Märkte (M. G. Ströhl). — Ein Schmiedgräbersches Stammbüchl (Frh. v. Blittersdorf). — Heraldisch-genealogische Denkmale aus dem Ennsthale. — Bilder Epitaphien zu Bischofshofen. — Die Einführung der neuen Staatswappen, Fahnen, Standarten und Flaggen. — Vorschrift betreffend Adelsangelegenheiten für die Angehörigen der Bewaffneten Macht (v. Blittersdorf). — Eine Familienchronik aus dem 17. Jahrhundert.

Schweizerisches Archiv für Heraldik. 29. Aargang. Zürich 1915.

L'Armorial vaudois manuscrit de la Bibliothèque cantonale et universitaire de Lausanne (A. Kohler). — Die Gemeindewappen des Kantons Aargau (W. Merz). — Quelques lettres de noblesse accordées par les ducs de Savoie. Zur Nobilitierung der thurgauischen Familie Werli von Greifenberg (J. Frick). — Armoiries communales suisses. — Die Wappen des Bezirkes Einsiedeln und seiner Bürgergeschlechter (C. Benziger). — Armoiries du dio-

*) Tidsskriftets Aargang løber Juni—Juli.

cèse et des évêques de Genève des 1500 (A. Gavard). — Beitrag zur Geschichte des Johanniter-Ordens in Basel (W. R. Staehelin). — Armoiries et lettres de noblesse Destruz (H. Deonna). — Einiges über schweizerische Ortsheraldik (Byland). — Fünf wiedergefundene Wappenbücher aus dem Faefischen Museum in Basel (Stachelris). — Notice historique sur la famille Vuille et Welle, de la Sagne (Colin).

Tillæg: Genealogisches Handbuch zur Schweizergeschichte.

The Utah Genealogical and Historical Magazine. 6 Bind. Salt Lake City 1915.

The Wells Family Genealogy. — Hints for Pedegree Hunters. — American Family Societies. — TempleWork for Church Members abroad (Susa Young Gates). — Sources of information for the british Searchers. (B. F. Cummings). — Compiling and Assembling a Genealogy. — The New England historic-genealogic Society's Reading Room. — A debt of Royalty. — International Congress og Genealogy.

Rettelser og Tilføjelser.

---

1. R. II. S. 238 og III. S. 402.

Markør Lars Nielsen Syvs og Ane Andersdatters Datter Inger er ifl. Bremerholms Kirkebog født 13. Juni 1795 og døbt 21. Juni s. A. 14. Juli 1797 er Syv Brændevinsbrænder i Hummergade Nr. 369 og har en Datter Anc Marie, født 29. Juni 1797, til Daaben. (Meddelt af Stadsingeniør V. G. F. Bryndum).

1. R. IV. S. 21.

Niels Madsen Illum, Værtshusmand i Hummergade, og Hustru Inger Jørgensdatter havde 25. Oktober 1749 Tvillingerne Mads og Marie til Daaben i Bremerholms Kirke. Faddere bl. a. Mads Frandsen, Købmand i Faaborg. (Meddelt af samme).

4. R. I. S. 273.

Ifl. Torpegaards Skifteprotokol var Underofficer Hans Christian Frederik Offenberg død 1787 i Frederiksnagor. Skifteforvalteren, Capt. Vincentz Steensen eftergiver Boet efter Majorinde Offenberg en Gæld paa 100 Rdl. (Meddelt af samme).

7. R. I. S. 143.

Note 2 bør lyde som følger:

Tilhørende den i holsten-gottorpsk Tjeneste staaende Slægt v. Stambke, af hvilken nævnes: Gottlieb Georg Heinrich Baron v. St., Gehejmraad, og Andreas Ernst Baron v. St., Hofkansler, Gehejmraad og Amtmand i Trittau og Reinbeck. (Meddelt af Dr. phil. Louis Bobé).

Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personallhistorie.

Under Protektorat af
Hendes Majestæt Enkedronning Louise af Danmark.

Medlemsbidraget er 6 Kr. aarlig.

Samfundet har siden dets Stiftelse i 1879 udgivet:

Personallhistorisk Tidsskrift.

1. Række, Bind I—III (1880—82) ved *F. Krarup*.
1. — , — IV—VI (1883—85) ved *G. L. Wad*.
2. — , — I—IV (1886—89) ved *G. L. Wad*.
2. — , — V—VI (1890—91) ved *H. W. Harbou*.
3. — , — I—III (1892—94) ved *H. W. Harbou*.
3. — , — IV—VI (1895—97) ved *G. L. Grove*.
4. — , — I—II (1898—99) ved *C. E. A. Schøller*.
4. — , — III—VI (1900—03) ved *G. L. Grove*.
5. — , — I—VI (1904—09) ved *G. L. Grove*.
6. — , — I (1910) ved *G. L. Grove og Paul Hennings*.
6. — , — II—VI (1911—15) ved *Paul Hennings*.
7. — , — I 1ste-2det Hæfte (1916) ved *Paul Hennings*.

Aargangen 1880 er udsolgt. Prisen for Aargangene 1881—1903 er nedsat til 3 Kr. for hvert Bind, og Prisen for hver afsluttet Række af Tidsskriftet til 10 Kr. pr. Række (6 Bind).

Bogladeprisen for enkelte Bind er 9 Kr. — Enkelte Hæfter sælges ikke.

Foruden det aarlige Navneregister i Tidsskriftet findes i Aargangen 1892 Indholdsfortegnelse for 1.—2. Række (1880—91), i Aargangen 1904 Indholdsfortegnelse for 3.—4. Række (1892—1903) og i nærværende Binds 1ste Hæfte Indholdsfortegnelse for 5.—6. Række (1904—1915).

Medlemmer af Selskabet, der ønske at komme i Besiddelse af A. E. THOMLE: **Slægten Thomle** og H. KNAP: **Familien Knap**, kunne, saa langt Oplaget strækker, gratis erholde Eksemplarer ved Henvendelse til Selskabets danske Sekretær, Overretssagfører *Paul Hennings*, Stormgade 6, Kjøbenhavn B., eller til Stiftsarkivar *E. A. Thomle*, Odinsgade 23, Kristiania.

Optegnelser vedrørende **Familien Larsson** (Arendal) og **Stamtavle over Familien Johnstrup** (København 1883) ønskes til Købs. Tilbud med Pris bedes sendt til Redaktøren.

GYLDENDALS STORE PRISNEDSÆTTELSE

ophører 15. Juni 1916

DET FULDSTÆNDIGE KATALOG FAAS I ALLE BOGLADER

Af Afdelingen »PERSONALHISTORIE OG BIOGRAFIER« anføres:

Nr.		Før	Nu	Nr.		Før	Nu
1609	ABRAHAM, ARTHUR, Minder fra min Studentertid. 1896 (165 S.)	2.50	0.50	1644	HERTZ, HENRIK, Breve fra og til ham. Udgivne af Poul Hertz. 1895 (258 S.)	3.75	0.75
1611	ANDERSEN, H. C., Breve til ham. Udgivne af C. St. A. Bille og Nikolaj Bogh. 1877 (689 S.)	7.50	1.00	1648	HOSTRUP, C., Breve fra og til ham. Udgivne af Elisabeth Hostrup. 1898 (640 S.)	6.00	1.50
1612	— Breve fra ham. Udgivne af C. St. A. Bille og Nikolaj Bogh. I—II Bind. 1878 (1294 S.)	16.00	2.50	1650	JACOBSEN, P. V., Breve. Udgivne af Julius Clausen. 1899 (241 S.)	4.00	0.75
1613	BAUDITZ, WALDEMAR GUSTAV OTTO, Livserindringer. 1903 (261 S.)	4.00	1.00	1652	IBSEN, HENRIK, Breve. I—II Bind. 1904 (612 S.)	9.50	3.50
1615	BJELKE, Generallojtnant JØRGENSEN, Selvbiografi. Udgiven af J. A. Fridericia. 1890 (200 S.)	3.75	0.75	1653	INGEMANN, BERNH., SEV., Breve til og fra ham. Udgivne af V. Heise. 1879 (598 S.)	7.00	1.00
1616	BONDO, JUUL, Biskop Bruun Juul Fogs Levnet. 1897 (267 S.)	3.75	1.00	1654	INGEMANN, B. S., og Fru I. C. v. ROSENØRN, Brevveksling. Udgivet af V. Heise. 1881 (109 S.)	1.50	0.25
1618	BOURNONVILLE, CHARLOTTE, Erindringer fra Hjemmet og fra Scenen. Illustr. 1903 (358 S.)	6.50	2.00	1655	JØRGENSEN, A. D., En Redegørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab. 1901 (188 S.)	3.00	0.50
1619	BRUUN, CHR., Erindringer fra det gamle kongelige Bibliotek. 1906 (62 S.)	2.00	0.50	1656	KIELLAND, ALEXANDER L., Breve. Udgivne af hans Søner. Med en Indledning af Prof. Gerh. Gran. (I) 1876—1884. 1907 (XXIV + 200 S.)	3.75	1.00
1620	BRÆSTRUP, Gehejmekonferensraad, Efterladte Papirer fra 1813-1814. 1894. (255 S.)	3.50	0.50	1658	LANGE, JULIUS, Breve. Efterst. Udgivne af P. Købke. 1903 (72 S.)	1.50	0.50
1621	BRØCHNER, HANS, og CHR. K. F. MOLBECH, En Brevveksling. Udgiven og indledet af H. Hoffding. 1902 (415 S.)	6.00	1.50	1660	LIEBENBERG, F. L., Nogle Optegnelser om mit Levned. 1894 (143 S.)	2.00	0.50
1626	CLAUSEN, JULIUS, Af Orla Lehmanns Papirer. Bidrag til Danmarks Tidshistorie i det XIX Aarhundrede. 1903 (247 S.)	4.00	1.00	1665	MALLING, H. A., Efterladte Erindringer og Betragtninger. 1894 (169 S.)	2.25	0.35
1628	DOCKUM, C. van, Liverindringer. Udg. af Wm. Carstensen. 1893 (389 S.)	6.50	2.00	1667	MOLBECH, CHRISTIAN, og N. F. S. GRUNDTVIG, En Brevveksling. Samlet af Chr. K. F. Molbech og udgivet af L. Schrøder. 1888 (250 S.)	3.50	0.60
1631	EWALD, THEODOR, og H. F. EWALD, En Slægts Historie gennem et Aarhundrede. I. Bind. Bidrag til Frederik VII's Ungdomshistorie. Illustreret. 1905 (271 S.)	4.50	1.00	1669	MONRAD, JOHAN, Selvbiografi (1638—1692). Udgivet af S. Birkel Smith. 1888 (XIV + 136 S.)	1.75	0.50
1632	— — II. Bind. Fra Christian VIII's Tid og H. F. Ewalds Livserindringer. Illustreret. 1905 (260 S.)	4.50	1.00	1670	MOTZFELDT, PETER, Breve og Optegnelser. Udgivne af K. Motzfeldt. Med Portræt og hans Biografi af Udgiveren. 1888 (XIX + 541 S.)	6.00	1.00
1633	— — I—II. Bind. 1905 (531 S.)	9.00	1.50	1674	NIELSEN, CHR., En dansk Højskolemand. Breve og Foredrag. Udgivne af L. C. Nielsen. Med en Biografi. 1900 (XVI + 225 S.)	3.50	1.00
1638	GADE, NIELS W., Optegnelser og Breve. Udgivne af Dagmar Gade. 1892 (328 S.)	4.50	1.00	1679	RANTZAU-BREITENBURG, GREVE, Erindringer fra Kong Frederik VI's Tid. Udgivne af Louis Bobé. 1900 (198 S.)	3.25	1.00
1643	HEIBERG, PETER ANDREAS, Breve. Udgivne af Johan Ludvig Heiberg. 2. Oplag. 1883 (194 S.)	2.50	0.50				